

Jalostuksen tavoiteohjelma

Suomenlapinkoira

2020–2024

Hyväksytty rotujärjestön yleiskokouksessa 23.3.2019
SKL:n jalostustieteellinen toimikunta hyväksynyt 10.09.2019

Sisällys

1. YHTEENVETO.....	3
2. RODUN TAUSTA.....	3
3. JÄRJESTÖORGANISAATIO JA SEN HISTORIA.....	3
4. RODUN NYKYTILANNE.....	4
4.1 Populaation rakenne ja jalostuspohja.....	4
4.1.1 Populaation rakenne ja sukusiitos.....	4
4.1.2 Jalostuspohja.....	5
4.1.3 Rodun populaatiot muissa maissa.....	7
4.1.4 Rotuunotot.....	7
4.1.5 Yhteenveto populaation rakenteesta ja jalostuspohjasta.....	8
4.2 Luonne ja käyttäytyminen sekä käyttöomaisuudet.....	8
4.2.1 Rotumääritelmän maininnat luonteesta ja käyttäytymisestä sekä rodun käyttötarkoituksesta.....	8
4.2.2 Jakautuminen näyttely-/käyttö-/tms. -linjoihin	8
4.2.3 PEVISA-ohjelmaan sisällytetty luonteen ja käyttäytymisen ja/tai käyttöomaisuuksien testaus ja/tai kuvaus	8
4.2.4 Luonne ja käyttäytyminen päivittäistilanteissa	8
4.2.5 Käyttö- ja koeomaisuudet.....	12
4.2.6 Käyttäytyminen kotona sekä lisääntymiskäyttäytyminen.....	14
4.2.7 Yhteenveto rodun käyttäytymisen ja luonteen keskeisimmistä ongelmakohdista sekä niiden korjaamisesta.....	14
4.3 Terveys ja lisääntyminen.....	14
4.3.1 PEVISA-ohjelmaan sisällytetyt sairaudet ja viat.....	14
4.3.2 Muut rodulla todetut merkittävät sairaudet ja viat.....	17
4.3.3 Yleisimmät kuolinsyyt.....	21
4.3.4 Lisääntyminen.....	22
4.3.5 Sairauksille ja lisääntymisongelmille altistavat anatomiset piirteet	22

4.3.6 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ongelmista terveydessä ja lisääntymisessä.....	22
4.4 Ulkomuoto.....	22
4.4.1 Rotumääritelmä.....	22
4.4.2 Näyttelyt ja jalostustarkastukset.....	23
4.4.3 Ulkomuoto ja rodun käyttötarkoitus.....	24
4.4.4 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ulkomuoto- ja rakenneongelmista.....	24
5. YHTEENVETO AIEMMAN JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMAN TOTEUTUMISESTA.....	24
5.1 Käytetyimpien jalostuskoirien taso.....	24
5.2 Aiemman jalostuksen tavoiteohjelman toteutuminen.....	33
6. JALOSTUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS.....	34
6.1 Jalostuksen tavoitteet.....	34
6.2 Suositukset jalostuskoirille ja yhdistelmille.....	34
6.3 Rotujärjestön toimenpiteet.....	38
6.4 Uhat ja mahdollisuudet sekä varautuminen ongelmiin	39
6.5 Toimintasuunnitelma ja tavoiteohjelman seuranta.....	40
7. LÄHTEET	40
8. LIITTEET.....	41
Liite: Lapinporokoiran ja suomenlapinkoiran rotuunottokäytäntö.....	42
Liite: Suomenlapinkoiran PEVISA-ohjelma.....	43
Liite: Kauppakirjan liite.....	44

1. YHTEENVETO

Jalostuksen tavoiteohjelma (JTO) on kuvaus rodusta: sen taustasta, nykytilanteesta ja visio tulevaisuudesta. Se tarjoaa kasvattajille, harrastajille ja kaikille rodusta kiinnostuneille totuudenmukaista tietoa rodun ulkomuodon, luonteen ja terveyden kehityksestä. Se antaa neuvoa ja ohjeita, mihin rodun jalostuksessa tulisi pyrkiä ja millä tavoin tavoite voitaisiin saavuttaa. Tavoiteohjelman tunteminen ja sisäistäminen on ensiarvoisen tärkeää jokaiselle kasvattajalle, mutta myös harrastajille. Tavoiteohjelma on tarkoitettu ensisijaisesti kasvattajille ohjenuoraksi – sitä noudattamalla kasvattaja tietää toimivansa rodun hyväksi. Suomenlapinkoiran jalostuksen tavoiteohjelma antaa kuvan rodun menneisyydestä sekä tekee katsauksen tämän hetken populaation tilanteeseen niin luonteen ja käyttöominaisuuksien, kuin ulkomuodon, rakenteen ja terveyden osalta. Tulevaisuuden tavoite on populaation elinvoiman säilyttäminen.

Suomenlapinkoira on alkukantainen rotu ja perusrakenteeltaan normaali koira, jossa tulee säilyttää elinvoimaisuus ja yleinen hyvä terveys. Suomenlapinkoiran tulee olla älykäs, rohkea, rauhallinen ja oppimishaluinen, ystävällinen ja uskollinen. Lappalaisrotujen jalostuksesta ovat aiemmin vastanneet poromiehet. Heille tärkeintä oli koiran kyky selviytyä työtehtävässään poropaimenena. Koirien tuli kyetä paimentamaan isojakin porotokkia ja joskus jopa puolustamaan niitä susilta, joten koirista täytyi löytyä myös kovuutta tähän tehtävään. Ulkonäkö ei sinänsä ollut oleellinen, mutta monet uskoivat tiettyjen ulkonäköpiirteiden liittyvän hyviin käyttöominaisuuksiin. Pohjoisen ankarat olot sekä rasittava työ asettivat tiettyjä vaatimuksia koirien fyysisille ominaisuuksille, koska vain rakenteeltaan kestävät koirat selvisivät työssä. Koirien karvapeite tuli olla riittävän suojaava kylmyyttä, kosteutta sekä sääskiä vastaan. Rotumääritelmä on pidetty jokseenkin väljänä. Rotu on säilynyt ihastuttavan monimuotoisena, vaikka tyyppi onkin yhtenäistynyt niin, että koirayksilöt useimmiten tunnistaa samaan rotuun kuuluvaksi. Rodun rikkaus on siinä, että kahta samanlaista suomenlapinkoira ei ole olemassa. Näin on hyvä olla jatkossakin.

Suomenlapinkoirat ovat yleensä hyviä synnyttämään; keinosiemennykset ja keisarileikkaukset ovat hyvin harvinaisia. Erinomaista kykyä lisääntyä luonnollisesti tulisi vaalia myös tulevaisuudessa. Tyyppi on kokoa tärkeämpi ja rodussa on runsaasti kokovaihtelua. Suomenlapinkoiran koko ei saa pienentyä, jotta käyttöominaisuudet eivät kärsi. Siitokseen käytetyillä koirilla tulisi koosta huolimatta olla selvä sukupuolileima.

Jalostuksellisiin haasteisiin kuuluu miten saada ns. kotikoiria terveystarkastuksiin ja sitä kautta jalostukseen. Nykypäivänä käytettyjen urosten osuus on liian pieni. Tavoitteena on saada jalostukseen käytettyjen urosten määrä kasvuun. Rotu on määrällisesti iso ja sen jalostuspohja tulisi olla nykyistä laajempi. Paras tapa säilyttää perinnöllistä vaihtelua ja estää perinnöllisten sairauksien kasaantuminen on välttää yksittäisen yksilön runsasta jalostuskäyttöä. Tavoitteisiin kuuluu välttää liiallista nuorten urosten käyttöä, sillä niillä harvoin on terveyden osalta jälkeläisnäyttöä.

Rodussa ei voida turvautua vierassukuisiin tuonteihin, koska suurin osa Suomen rajojen ulkopuolella syntyneistä koirista on Suomessa syntyneiden koirien joko suoria tai toisen tai kolmannen polven jälkeläisiä. Kotimaassa oleva koiramateriaali on otettava käyttöön entistä laajemmin.

Suomenlapinkoiran rekisteri on avoin, joten pohjoisen rekisteröimättömiä työkoiria voidaan edelleen ottaa rekisteriin. Jalostustavoitteena on geenipohjan laajentaminen siten, että huomioidaan siitokseen käytettävien urosten sukulaissuhteet ja kiinnitetään huomiota siihen, ettei hukattaisi vähän käytettyjä sukuja. Narttujen osalta on kiinnitettävä huomiota erisukuisten yksilöiden laajempaan käyttöön ja rajoitettava eniten käytettyjen urosten suosimista.

Jalostusurosten osalta tärkein suositus on, että niille suositellaan rajaksi 50 jälkeläistä koko elinikään. Enemmän huomiota tulisi kiinnittää vähän käytettyihin sukuihin, joita tulisi saada nykyistä enemmän jalostuskäyttöön.

Suomenlapinkoirasta on tullut suosittu seura- ja harrastuskoira. Porojen paimennus on vaihtunut mm. tokoon, rally-tokoon ja agilityyn. Lapinkoirilla on ollut palveluskoiraoikeudet vuodesta 1997. Suomenlapinkoiria on nykyäänkin alkuperäisessä tehtävässään porotiloilla sekä paimenkoirina lammas- ja nautatiloilla. Jalostukseen tulisi edelleenkin vaalia paimenkoiralta vaadittavia ominaisuuksia. Ulkomuodon suhteen rodun tyyppi on yhtenäistynyt ja rodun tulevaisuus vaikuttaa tällä hetkellä hyvältä.

2. RODUN TAUSTA

Saamelaiset ovat jo vuosisatojen ajan käyttäneet koiria porojen paimennukseen ja vartiointiin Fennoskandian ja Venäjän pohjoisosissa. Saamelaiskulttuuria käsittelevissä kirjoituksissa perinteinen lappalainen koira mainitaan yleensä paimentavana koirana. Koira tarvittiin paimennukseen sekä porotokkien vartiointiin ja liikutteluun. Tunturisaamelaisesta poronhoidosta ja paimennukseen käytetyistä koirista Enontekiön kunnan alueella ennen toista maailmansotaa saa hyvän käsityksen esim. eläinlääkäri Yrjö Kokon kirjasta ”Neljän tuulen tie”. Kirjassa on lukuisia mainintoja ihmisen ja koiran yhteiselosta sekä paimenkoiran luonteista ja toimintatavoista. Kirjassa Kokko kuvaa ns. vanhan Lapin elämän murrosta ja katoamista.

Suomenlapinkoiran kennelhistoria on nuori, mutta porotyössä käytetyn koiran historia on ikivanha. Ensimmäisessä Suomessa pidetyssä koiranäyttelyssä vuonna 1892 esitettiin Lapista tuotuja koiria lappalaisina paimenkoirina.

Suomenlapinkoiran, lapinporokoiran ja ruotsinlapinkoiran juuret poronpaimentajina ovat pitkälti yhteiset; suomenlapinkoira erotettiin lapinporokoirasta 1960-luvun lopulla ja ruotsinlapinkoira virallistettiin jo 1940-luvulla. Suomen Kennelklubi hyväksyi lapinpaimenkoiran ensimmäiset rotumerkit vuonna 1945. Nimi muutettiin lapinkoiraksi vuonna 1967. Rodun tyyppi ja rotokuva alkoivat selkiytyä 1970-luvulla ja rotumääritelmää on täsmennetty useita kertoja. Rodun nimi muutettiin edelleen suomenlapinkoiraksi vuonna 1993. Rotokuva on vakiintunut nopeasti, ja nykyisin rotu on erittäin suosittu pääasiassa koti- ja harrastuskoirana koko Suomessa.

Suomenlapinkoiran ensimmäinen rotumääritelmä on vuodelta 1945, jolloin suomenlapinkoirat olivat nykykäsityksen mukaan suuria, kapea- ja pitkäpäisiä ja vaihtelevakarvaisia. Rotunimi oli tuolloin lapinpaimenkoira. Rodun kanta muodostui alun perin muutamasta Lapista tuodusta koirasta; mukaan sekoitettiin myöhemmin aitoja porokoiria, osin sellaisia joista tuli joko lapinporokoiran tai suomenlapinkoiran kantakoiria. Valtaosa näistä lapinpaimenkoirista oli kennelnimettömiä. Tärkein rotua kasvattanut kennel oli Kukonharjun kennel. Lapinporokoira sai oman rekisterinsä vuonna 1967 ja 1970-luvulla toisentyyppiset lappalaiskoirat valtasivat lapinkoiraksi uudelleen nimettyjen lapinpaimenkoiran rekisterin. Vanha kukonharjulainen kanta alkoi hävitä. Merkittävimminä 1970-luvun kasvattajina ja rodun nykykannan luojina voidaan pitää Peski-, Poromiehen-, Lecibsin- ja Äijänsuon- kenneleitä, sekä ivalolaisia Inkeri ja Jakke Aarnipuroa.

Lapinpaimenkoiran nimi muutettiin vuonna 1967 lapinkoiraksi ja vuonna 1971 lapinkoiran rekisteri avattiin pitkäkarvaiselle porokoiralle. Näin alkoi uusi vaihe lapinkoiran kasvatuksessa. Lapista löydettiin 1970-luvulla suhteellisen voimakasluustoisia, lyhyt- ja leveäpäisiä koiria, joiden karvapeite oli pystyä ja karkeaa. Tämä Lapista tuotu uusi lapinkoira-aines ymmärrettiin oikeaksi tyyppiksi. Rodun tyyppi ja rotokuva alkoivat selkiytyä ja uusi rotumääritelmä vahvistettiin vuonna 1975. Koko pienehen ja on pienentynyt sen jälkeen vielä lisää. Nykyinen rotumääritelmä on hyväksytty vuonna 2016.

Rotu on alun perin poronhoitotyössä käytetty paimen- ja vahtikoira; nykyisin myös suosittu seurakoira. Suomenlapinkoiran kennelhistoriaan liittyy monenlaisia yksittäisiä tapahtumia ja erilaisia mielipiteitä. Yksi tällainen on Paimensukuisen lapinkoiran seuran perustaminen 1980-luvun alussa Helsingissä. Koiramäärän kehitys rekisteröinneissä vuosina 1980–1990 oli 182–664 välillä ja 1990–2000 koirien rekisteröinti jatkoi nousuaan olemalla 514–863 välillä. Vuosien 2000–2013 välillä tapahtui voimakasta kasvua rekisteröinneissä, kun suomenlapinkoiria rekisteröitiin 754–1374 yksilön välillä. Vuosina 2014–2017 rekisteröintimäärät ovat vakiintuneet noin 1200 yksilöön.

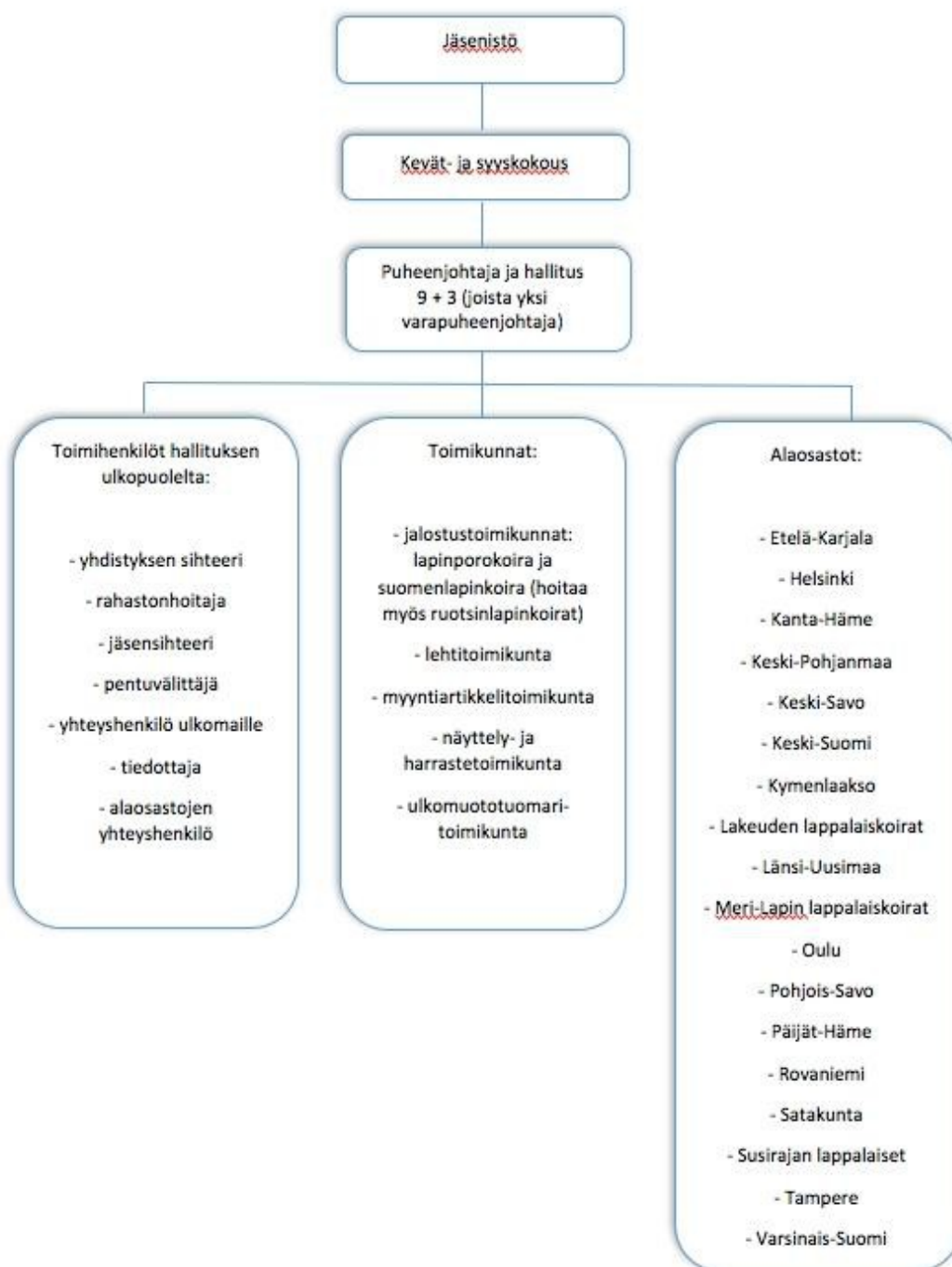
3. JÄRJESTÖORGANISAATIO JA SEN HISTORIA

Suomen Lapinkoirayhdistys perustettiin vuonna 1970. Yhdistys kuului vuoteen 1980 asti Suomen Seurakoirajärjestön alaisuuteen ja vuodesta 1980 rotua harrastavana yhdistyksenä Suomen Pystykorvajärjestöön.

Vuonna 1993 yhdistyksen nimi muuttui Lappalaiskoirat ry:ksi ja suomenlapinkoiran lisäksi yhdistyksen alaisuuteen tulivat ruotsinlapinkoira sekä lapinporokoira koeajalla. Vuonna 1998 Lappalaiskoirat ry hyväksyttiin rotujärjestöksi ja sen alaisuuteen rodut lapinporokoira, ruotsinlapinkoira ja suomenlapinkoira.

Viime vuosina suomenlapinkoirasta on tullut yksi suosituimmista koiraroduistamme. Tämä asettaa rotujärjestölle yhä kasvavia haasteita. Vuonna 2004 rekisteröitiin 1143 suomenlapinkoiraa ja siitä eteenpäin rekisteröinnit ovat ylittäneet tuhannen yksilön rajan joka vuosi. Rekisteröintien huippuvuosi 1384 rekisteröinnillä oli vuosi 2008, jolloin rotu oli rekisteröintien perusteella Suomen viidenneksi suosituin koirarotu. Kymmenen suosituimman rodun joukossa suomenlapinkoira on ollut vuodesta 1999 lähtien. Vuonna 2017 rekisteröitiin 1181 pentua ja rotu oli viidenneksi suosituin.

Lappalaiskoirat ry:n organisaatiokaavio

Rotujärjestön jäsenmäärä ja sen kehitys

Lappalaiskoirat ry:n jäsenmäärä on viime vuosina vakiintunut reilun 4000 jäsenen tasolle. Vuoden 2018 alussa Lappalaiskoirat ry:n jäsenmäärä oli 4045 ja lisäksi yhdistyksellä on yksi yhdistysjäsen. Lappalaiskoirat ry:n alaisuudessa toimii alaosastoja, jotka omalta osaltaan tekevät rotua tunnetuksi.

Lappalaiskoirat ry julkaisee neljästi vuodessa ilmestyvää Lapinkoira-lehteä, josta löytyy mm. sekä rotukohtaisia että yleisesti koiria koskevia artikkeleja, haastatteluja, harrastustuloksia ja jalostukseen liittyvää asiaa. Vuoteen 2010 asti yhdistys julkaisi painettua vuosikirjaa, joka sisältää mm. näyttelyarvostelut ja harrastustuloksia. Vuoden 2010 jälkeiset arvostelut ja tulokset on kirjattu julkiseen

vuosikirjatietokantaan, joka löytyy osoitteesta <http://vuosikirja.lappalaiskoiragalleria.org>. Yhdistyksellä on oma pentuvälitys sekä verkkokauppa, jonka kautta myydään mm. Lapinkoira-aapista monien muiden tuotteiden ohella. Yhdistyksellä on myös omat kotisivut osoitteessa www.lappalaiskoirat.fi sekä Facebook-sivu.

Jalostusorganisaation rakenne ja jalostustoimikunnan tehtävät

Suomenlapinkoiran jalostustoimintaa ohjaa Lappalaiskoirat ry:n hallituksen nimittämä jalostustoimikunta. Hallitus nimittää vuosittain jalostustoimikunnan jäsenet järjestäytymiskokouksessaan. Tällä hetkellä suomenlapinkoiralle ja lapinporokoiralle on erilliset jalostustoimikunnat. Suomenlapinkoirien jalostustoimikunnassa on yhdeksän jäsentä.

Jalostustoimikunnan tehtävänä on seurata PEVISA-ohjelman toteutumista, antaa jalostusneuvontaa ja käsitellä urostiedusteluja, antaa koirien omistajille heidän pyynnöstään koiriensa suvun terveystietoja sekä kerätä, tilastoida ja julkaista suomenlapinkoiran terveyteen liittyvää tietoa mm. Lapinkoira-lehdessä sekä yhdistyksen kotisivuilla. Jalostustoimikunta seuraa rodussa todettujen sairauksien ja vikojen esiintyvyyttä ja tiedottaa niistä. Jalostustoimikunta järjestää myös erilaisia jalostusaiheisia tapahtumia (esimerkiksi jalostustarkastuksia) ja osallistuu kotimaisten rotujen vuosittaisille Jalostuspäiville Kuopiossa. Lisäksi jalostustoimikunta käsittelee poikkeuslupa-anomuksia, antaa lausuntoja rekisterien välisiin siirtoanomuksiin sekä tekee rotuunottoesityksiä Suomen Kennelliitolle. Jalostustoimikunta myös ylläpitää jalostukseen tarjolla olevien urosten listaa. Lisäksi jalostustoimikunnan työkuvaan kuuluu kommunikointi erilaisten yhteistyötahojen, kuten Suomen Kennelliitto ja Luonnonvarakeskus, kanssa, sekä ulkomaalaisten kasvattajien konsultointi.

Lappalaiskoirat ry julkaisee jalostustoimikunnan tekemää, uusille pennunomistajille suunnattua Lapinkoira-aapista, joka on käännetty myös englannin kielelle. Jalostustoimikunnan tehtävä on ensisijaisesti antaa tietoa ja neuvontaa kasvattajille. Vastuu päätöksistä ja yhdistelmien suunnittelusta on kuitenkin aina kasvattajalla.

4. RODUN NYKYTILANNE

4.1 Populaation rakenne ja jalostuspohja

Rodun perinnöllinen monimuotoisuus tarkoittaa sen geenimuotojen (alleelien) runsautta. Puhutaan myös jalostuspohjan laajuudesta. Mitä monimuotoisempi rotu on, sitä useampia erilaisia versioita sillä on olemassa samasta geenistä. Tämä mahdollistaa rodun yksilöiden geenipareihin heterotsygotiaa, joka antaa niille yleistä elinvoimaa ja suojaa monen perinnöllisen vian ja sairauden puhkeamiselta. Monimuotoisuus on tärkeää myös immuunijärjestelmässä, jonka geenikirjon kapeneminen voi johtaa esimerkiksi tulehdussairauksiin, autoimmuunitauteihin ja allergioihin. Jalostus ja perinnöllinen edistymisenkin ovat mahdollisia vain, jos koirien välillä on perinnöllistä vaihtelua.

Suurilukuinenkin koirarotu on monimuotoisuudeltaan suppea, jos vain pientä osaa rodun koirista ja sukulinjoista on käytetty jalostukseen tai jos rodussa on koiria, joilla on rodun yksilömäärään nähden liian suuret jälkeläismäärät. Tällaiset koirat levittävät haitalliset mutaatioalleelinsa vähitellen koko rotuun, jolloin jostakin yksittäisestä mutaatiosta saattaa syntyä rodulle uusi tyyppivika tai -sairaus. Vähitellen on vaikea löytää jalostukseen koiria, joilla ei tätä mutaatiota ole. Ihannetilanteessa jalostukseen käytetään koiria tasaisesti rodun kaikista sukulinjoista.

Monimuotoisuutta turvaava suositus yksittäisen koiran elinikäiselle jälkeläismäärälle on pienilukuisissa roduissa enintään 5 % ja suurilukuisissa enintään 2–3 % laskettuna rodun neljän vuoden rekisteröintimäärästä. Jos rodussa rekisteröidään neljän vuoden aikana yhteensä 1000 koiraa, ei

yksittäinen koira saisi olla vanhempana useammalle kuin 20–50 koiralle. Toisen polven jälkeläisiä koiralla saisi pienilukuisissa roduissa olla korkeintaan 10 % ja suurilukuisissa 4–6 % laskettuna neljän vuoden rekisteröinneistä.

MMT Katariina Mäki 5.8.2013

Suomenlapinkoirista oli mukana 100 koira Kennelliiton tilaamassa kotimaisten rotujen monimuotoisuustutkimuksessa vuonna 2012. Tulosten perusteella suomenlapinkoirat yhdessä lapinporokoirien kanssa olivat tutkimuksen mukaan monimuotoisimpia verrattuna muihin mukana olleisiin rotuihin. Koirien yksittäiset tiedot saatiin rotujärjestölle, mutta niiden analysointi osoittautui vaikeaksi. MyDogDNA-pilottiversiossa oli mukana noin 100 koira, mutta vain vähemmistö passin saaneista lähetti tiedot jalostustoimikunnalle. Tiedot on lähetetty Pompen taudin testituloksen vuoksi ja muihin vakaviin sairauksiin ei passissa oteta kantaa.

Rodun monimuotoisuus pyritään säilyttämään mahdollisimman hyvänä.

4.1.1 Populaation rakenne ja sukusiitos

Taulukko 1. Vuositilasto – rekisteröinnit (KoiraNet 25.3.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pennut (kotimaiset)	1365	1039	1110	1322	1152	1091	1156	1220	1272	1177
Tuonnit	9	6	9	3	3	5	3	7	8	3
Rekisteröinnit yhteensä	1374	1045	1119	1325	1155	1096	1159	1227	1280	1180
Pentueet	267	214	222	253	229	215	227	235	247	238
Pentuekoko	5,1	4,9	5	5,2	5	5,1	5,1	5,2	5,1	4,9
Kasvattajat	169	143	150	174	154	143	154	156	162	151
Jalostukseen käytetyt erit: urokset:										
- kaikki	169	150	151	164	151	155	164	178	177	174
- kotimaiset	165	146	147	161	148	149	158	172	171	167
- tuonnit	4	2	3	2	3	4	4	3	3	4
- ulkomaiset	0	2	1	1	0	2	2	3	3	3
	4 v 2	4 v 9	4 v 7	4 v 8	4 v	5 v	4 v 8	5 v	4 v	4 v 8

- keskimääräinen jalostuskäytön ikä	kk	kk	kk	kk	11 kk		kk		11 kk	kk
Jalostukseen käytetyt erinärtut:										
- kaikki	262	210	216	248	224	211	225	231	243	237
- kotimaiset	257	208	213	245	221	208	223	228	238	231
- tuonnit	5	2	3	3	3	3	2	3	5	6
- keskimääräinen jalostuskäytön ikä	3 v 9 kk	4 v	4 v	3 v 10 kk	4 v	4 v	3 v 9 kk	3 v 11 kk	3 v 11 kk	3 v 10 kk
Isoisät	237	217	219	247	234	228	244	252	254	247
Isoäidit	298	274	274	304	275	280	301	315	318	308
Sukusiitosprosentti	3,76 %	3,28 %	3,45 %	3,34 %	3,00 %	3,04 %	2,85 %	2,99 %	2,78 %	2,67 %

Rekisteröintimäärät Suomessa ovat pysyneet vuosikymmenen ajan melko tasaisena. Rekisteröintimäärä oli korkein vuonna 2008 ja alhaisin vuonna 2009. Rotu on ollut jo vuosia Suomen kymmenen suosituimman rodun joukossa. Rodun kasvattajien määrä on kasvanut ja suurin osa kasvattajista hankkii kennelnimen.

Tuontikoirien rekisteröintimäärät ovat tarkastelujaksolla olleet vuosittain alle kymmenen yksilöä.

Urosten keskimääräinen jalostuskäytön ikä on pysynyt 4–5 vuoden välillä. Nartuilla voidaan havaita hienoista jalostuskäytön iän kasvua vuosina 2009, 2010, 2012 ja 2013.

Tietoa sukusiitoksesta (MMT Katariina Mäki 5.8.2013)

Sukusiitoksessa uros ja narttu ovat keskenään serkukset tai sitä läheisemmät sukulaiset. Sukusiitos kasvattaa riskiä perinnöllisten sairauksien esilletuloon. Sukusiitosaste tai -prosentti on todennäköisyys sille, että satunnaisesti valittu geenipari sisältää geenistä kaksi samaa alleelia (versiota), jotka ovat molemmat peräisin samalta esivanhemmalta. Saman esivanhemman tietty alleeli on siis tullut koiralle sekä isän että emän kautta. Tällainen geenipari on homotsygoottinen ja identtinen. Ilman sukusiitosta suurin osa yksilöiden geenipareista on heterotsygoottisia, jolloin haitalliset, usein resessiiviset alleelit pysyvät vallitsevan, normaalin alleelin peittäminä.

Sukusiitos vähentää heterotsygoottisia geenipareja

Koiran sukusiitosaste on puolet sen vanhempien välisestä sukulaisuussuhteesta. Isä-tytär -parituksessa jälkeläisten sukusiitosaste on 25 %, puolisarparituksessa 12,5 % ja serkusparituksessa 6,25 %. Sukusiitos vähentää heterotsygoottisten geeniparien osuutta jokaisessa sukupolvessa sukusiitosasteen verran, joten esimerkiksi puolisarparituksessa jälkeläisten heterotsygotia vähenee 12,5 %. Myös todennäköisyys haitallisten resessiivisten ongelmien esiintymiseen on puolisarparituksessa 12,5 %.

Koirilla on rotuja muodostettaessa käytetty runsaasti sukusiitosta. Sukusiitoksella pyritään tuottamaan tasalaatuisia ja periyttämisvarmoja eläimiä. Jos huonot alleelit esiintyvät kaksinkertaisina sukusiitoksen ansiosta, niin mikseivät hyvätkin. Toisaalta sukusiitetykin eläin siirtää vain puolet perimästään jälkeläisilleen, jolloin edulliset homotsygoottiset alleelijohdistelmät purkautuvat. Lisäksi jokainen yksilö kantaa perimässään useita haitallisia alleleja, joiden todennäköisyys tulla esiin jälkeläisissä kasvaa sukusiitoksen myötä, joten turvallisia sukusiitosyhdistelmiä ei ole.

Haitat alkavat näkyä kun sukusiitosaste ylittää 10 %

Tutkimuksissa on todettu sukusiitoksen haittavaikutusten alkavan näkyä eläimen sukusiitosasteen ylittäessä 10 %. Silloin todennäköisyys hedelmällisyyden ja elinvoiman heikkenemiseen kasvaa, ja nähdään esimerkiksi lisääntymisvaikeuksia, pentukuolleisuuden nousua, pentujen epämuodostumia, vastustuskyvyn heikkenemistä sekä tulehdusalttiutta. Ilmiötä kutsutaan sukusiitostaantumaksi. Jos sukusiitosaste kasvaa hitaasti monen sukupolven aikana, haitat ovat pienemmät kuin nopeassa sukusiitoksessa eli lähisukulaisten yhdistämisessä. Sukusiitosasteen suuruus riippuu laskennassa mukana olevien sukupolvien määrästä, joten vain sellaisia sukusiitosasteita voi verrata keskenään, jotka on laskettu täsmälleen samalla sukupolvimäärällä. Jalostuksessa suositellaan neljän–viiden sukupolven perusteella lasketun sukusiitosasteen pitämistä alle 6,25 %.

Rodun vuosittainen sukusiitosaste on pysynyt huomattavasti alle 6,25 %. Sukusiitosprosentissa voidaan havaita selvää laskua tarkastelujakson vuosien 2008–2011 jälkeen. Sukusiitosprosenttien oikeellisuuteen vaikuttaa rodussa edelleen tehtävät rotuunotot.

Rodussa ei ole erillisiä näyttely- tai käyttölinjoja, mutta rodussa esiintyy erilaisia esim. sukutauluihin perustuvia kasvatuslinjoja.

4.1.2 Jalostuspohja

Taulukko 2. Jalostuspohja (Koiranet 25.3.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Per vuosi:										
Pentueet	267	214	222	253	229	215	227	235	247	238
Jalostukseen käytetyt eri urokset	169	150	151	164	151	155	164	178	177	174
Jalostukseen käytetyt eri nartut	262	210	216	248	224	211	225	231	243	237
Isät/emät	0,65	0,71	0,7	0,66	0,67	0,73	0,73	0,77	0,73	0,73
Tehollinen populaatio	295	247	252	282	257	251	267	280	288	282
	(55 %)	(58 %)	(57 %)	(56 %)	(56 %)	(58 %)	(59 %)	(60 %)	(58 %)	(59 %)
Uroksista käytetty jalostukseen	12 %	13 %	11 %	11 %	9 %	11 %	8 %	5 %	1 %	0 %

Nartuista käytetty jalostukseen	24 %	20 %	26 %	20 %	26 %	22 %	18 %	10 %	2 %	0 %
Per sukupolvi (neljä vuotta):										
Pentueet	978	953	950	956	918	919	924	906	924	947
Jalostukseen käytetyt eri urokset	451	441	343	419	407	418	434	452	471	490
Jalostukseen käytetyt eri nartut	722	702	695	713	681	681	701	699	691	698
Isät/emät	0,62	0,63	0,62	0,59	0,6	0,61	0,62	0,65	0,68	0,7
Tehollinen populaatio	802 (41 %)	782 (41 %)	772 (41 %)	770 (40 %)	742 (40 %)	751 (41 %)	776 (42 %)	788 (43 %)	797 (43 %)	815 (43 %)
Uroksista käytetty jalostukseen	13 %	13 %	12 %	12 %	11 %	10 %	10 %	8 %	6 %	3 %
Nartuista käytetty jalostukseen	23 %	22 %	23 %	23 %	23 %	23 %	21 %	19 %	12 %	7 %

Tehollinen populaatio (MMT Katariina Mäki 31.10.2013)

Tehollinen populaatiokoko on laskennallinen arvio rodun [perinnöllisestä monimuotoisuudesta](#). Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että tehollinen populaatiokoko kertoo kuinka monen yksilön geenimuotoja tietyssä rodussa tai kannassa on. Esimerkiksi lukema 50 tarkoittaa, että rodun sukusiitosaste kasvaa yhtä nopeasti kuin jos rodussa olisi 50 tasaisesti jalostukseen käytettyä, keskenään eri sukuista koiraa. Mitä pienempi tehollinen koko on, sitä nopeammin rodun sisäinen sukulaisuus kasvaa ja perinnöllinen vaihtelu vähenee. Samalla sukusiitoksen välttäminen vaikeutuu.

Laskelmat tehdään sukupolvea kohden

Kun tehollista kokoa arvioidaan jalostuskoirien lukumääristä tai rekisteriaineistojen sukutauluista, laskelmat tehdään aina sukupolvea kohden. Sukupolven pituus on seurakoirilla kolmesta neljään ja käyttökoirilla viisi vuotta. Nyrkkisääntönä on, että tehollinen koko on enintään neljä kertaa tänä aikana jalostukseen käytettyjen, eri sukuisten urosten lukumäärä.

Jalostuskoirien lukumäärän perusteella laskettu tehollinen koko on aina yliarvio, koska kaava olettaa, etteivät jalostuskoirat ole toisilleen sukua ja että niillä on tasaiset jälkeläismäärät. Parempi tapa arvioida

tehollista populaatiokokoa perustuu rodun keskimääräisen sukusiitosasteen kasvunopeuteen, mutta tämä kaava toimii vain suljetulle populaatiolle ja aineistolle, jossa sukupuut ovat hyvin pitkiä. Tehollista kokoa voidaan arvioida myös rodun koirista otettujen dna-näytteiden avulla.

Kennelliiton jalostustietojärjestelmässä KoiraNetissä käytettävää jalostuskoirien lukumääriin perustuvaa laskentakaavaa on hieman muokattu, jotta se huomioisi paremmin jalostuskoirien epätasaiset jälkeläismäärät ja keskinäisen sukulaisuuden. Jalostustietojärjestelmässä käytetään kaavaa $Ne = \frac{4 \cdot Nu \cdot Nn}{2 \cdot Nu + Nn}$, jossa

- Nu on neljän vuoden aikana käytössä olleiden eri jalostusurosten ja
- Nn neljän vuoden aikana käytössä olleiden eri jalostusnarttujen lukumäärä.

Paras tapa säilyttää perinnöllistä vaihtelua ja estää perinnöllisten sairauksien kasaantuminen on välttää yksittäisen yksilön runsasta jalostuskäyttöä. Eräs suositus jalostuseläinten minimimäärästä on 25 lisääntyvää urosta ja 50 narttua, jotka eivät ole keskenään läheistä sukua, eli joilla ei ole yhteisiä sukulaisia kolmen tai neljän sukupolven etäisyydellä. Tämä vastaa tehollista kokoa 67. Nykytiedon mukaan tehollisen koon tulisi lyhyellä aikavälillä olla vähintään 100 ja pitkällä aikavälillä paljon tätä isompi, jopa tuhat yksilöä, jotta sukulaistumisesta johtuva sukusiitos ei rappeuttaisi sitä. Useimmilla koiraroduilla tähän pitkän aikavälin tavoitteeseen ei päästä, joten tulevaisuudessa tarvitaan ennen pitkää risteytyksiä. Jos rodun tehollinen koko on alle 50, rotu on kriittisessä tilassa, jossa geenimuotoja häviää niin nopeasti, ettei luonto pysty tasapainottamaan tilannetta.

Paras tapa pitää tehollinen koko mahdollisimman suurena on käyttää rodun koiria ja sukulinjoja jalostukseen mahdollisimman laajasti ja huolehtia, että koirien jälkeläismäärät pysyvät tasaisina. Toisaalta suurimmalla osalla rodustamme on kantoja myös ulkomailla, jolloin voi olla mahdollista tuoda maahamme ”uutta verta”. Monella rodulla ulkomailta ei kuitenkaan ole saatavissa sen erilaisempaa geenimateriaalia kuin kotimaastakaan.

Suomenlapinkoirilla tehollinen populaatio per sukupolvi (4 vuotta) on hivenen nousussa, ollen enimmillään 815. Isät/emät -suhdeluku näyttää olevan hienoisessa nousussa 0,6–0,7 välillä. Isien lukumäärää tulisi kasvattaa, koska se laajentaa jalostuspohjaa, hidastaa geenihävikkiä ja näkyy korkeampana isien ja emien lukumäärän suhteena. Käytettyjen urosten osuus on liian pieni, koska samoja uroksia käytetään liikaa.

Taulukko 3. Jalostukseen 20 runsaimmin käytettyä urosta vuosina 2008–2017 (KoiraNet 29.8.2018)

Uros	Tilastointiaikana		Toisessa polvessa		Yhteensä				
	Synt. vuosi	Pentueita	Pentuja	%-osuus	Kumulat. %	Pentueita	Pentuja	Pentueita	Pentuja
Pompparinniityn Donttu	2005	27	143	1,20 %	1 %	85	425	36	190
Lecibsin Harto	2007	25	142	1,19 %	2 %	52	264	25	142
Lecibsin Patentti	2006	18	111	0,93 %	3 %	11	78	18	111
Lecibsin	2008	16	82	0,69 %	4 %	62	300	16	82

Kepponen									
Lecibsin Suoritus	2013	15	80	0,67 %	5 %	14	74	18	97
Lecibsin Simo Salama	2009	14	80	0,67 %	5 %	12	62	14	80
Lecibsin Kuponki	2005	13	79	0,66 %	6 %	11	56	13	79
Shacal Uniclubi	2008	14	76	0,64 %	7 %	6	29	14	76
Lecibsin Sakarias	2006	14	75	0,63 %	7 %	15	84	14	75
Terhakan Yömyssy	2007	14	69	0,58 %	8 %	17	95	14	69
Lecibsin Saarto	2005	16	67	0,56 %	8 %	29	144	19	88
Fidelis Lumikuningas	2008	11	64	0,54 %	9 %	22	110	11	64
Petäjämaan Viksu	2009	9	59	0,49 %	9 %	24	145	9	59
Lumiturpa Pikku Pate	2010	11	59	0,49 %	10 %	7	36	11	59
Orso-Farm Rakuuna	2005	13	57	0,48 %	10 %	39	172	13	57
Lecibsin Macce	2004	10	55	0,46 %	11 %	72	350	13	71
Lecibsin Kaapro	2011	12	55	0,46 %	11 %	13	58	13	61
Lecibsin Saapikas	2012	11	51	0,43 %	12 %	36	168	15	69
Casper	2005	9	51	0,43 %	12 %	15	68	9	51
Fihtolas Överallt	2008	10	47	0,39 %	13 %	12	62	10	47

185 urosta on tuottanut 50 % ajanjakson rekisteröidyistä koirista.

Tarkasteltuna kymmenen vuoden ajalta suomenlapinkoirien kahtakymmentä käytetyintä jalostusurosta huomataan seuraavaa: listalla on viisi isä-poika -paria (Pompparinniityn Donttu ja Lecibsin Kepponen, Lecibsin Kepponen ja Lecibsin Saapikas, Lecibsin Saapikas ja Lecibsin Suoritus, Orso-Farm Rakuuna ja Fidelis Lumikuningas, Lecibsin Macce ja Fihtolas Överallt) sekä kaksi täysveljestä (Lecibsin Simo Salama ja Casper). Listalla on yksi koira (Lecibsin Suoritus), jonka isä (Lecibsin Saapikas), isoisa (Lecibsin Kepponen) sekä isoisoisa (Pompparinniityn Donttu) löytyvät samalta listalta.

Tilastointiaikana yhdeksällätoista koiralla on yli 50 pentua. Suositusrajana on 50 pentua/uross. Tarkasteltaessa toisen polven pentumääriä nähdään, että yhdeksällä uroksella on yli 100 toisen polven jälkeläistä. Kolmella uroksella toisen polven jälkeläismäärä on yli 300.

Nuorten urosten jalostuskäyttö näyttää lisääntyneen. Useinkaan ei jälkeläisistä ole vielä terveydellistä näyttöä ja uroksen isäkin saattaa olla vielä hyvin nuori. Nuorimpien ikäluokkien uroksia tullaan vielä käyttämään jalostukseen, joten prosenttiluvut kasvavat seuraavien vuosien aikana.

Taulukko 4. Jalostukseen 15 runsaimmin käytettyä narttua vuosina 2008–2017 (Koiranet 29.8.2018)

Narttu	Tilastoin		Toisessa polvessa	Yhteensä				
	Synt. vuosi	Pentueita			Pentuja	%-osuus	Pentueita	Pentuja
Lumikummun Inari	2006	5	35	0,29 %	9	40	5	35
Animatin Kuunkuiskaajatar	2010	5	34	0,29 %	0	0	5	34
Seitavuoren Niegadus	2007	4	31	0,26 %	11	52	4	31
Lumiturpa Oikun Hilla	2005	4	29	0,24 %	16	94	4	29
Samejäntans Rayah	2009	4	28	0,23 %	5	30	4	28
Lecibsin Melenie	2004	4	27	0,23 %	0	0	5	29
Eisenfest Lumikki	2008	4	27	0,23 %	9	53	4	27
Fihtolas Yippii	2006	4	27	0,23 %	11	64	4	27
Terhakan Eamit	2009	4	27	0,23 %	4	20	4	27
Lecibsin Suvituuli	2009	4	27	0,23 %	35	174	4	27
Heldalan Xsussu	2005	4	26	0,22%	2	13	5	30
Famskin Täpinä	2009	4	26	0,22 %	8	43	4	26
Ullastiina Fanni	2008	4	25	0,21 %	5	31	4	25
Eisenfest Rentunruusu	2011	4	25	0,21 %	7	40	4	25
Pompparinniityn Unikuva	2007	4	25	0,21 %	0	0	4	25

Käytetyimpien jalostusnarttujen listalta löytyy yksi emä-tytär -pari (Lumiturpa Oikun Hilla ja Eisenfest Lumikki).

Kennelliiton nykyisen rekisteriohjeen mukainen pentuemäärä (5 pentuetta/narttu) ei ylitä yhdenkään nartun kohdalla.

Urosten listalla olevia koiria on käytetty myös seuraaville nartuille:

Lumikummun Inari (isinä Orso-Farm Rakuuna ja Fidelis Lumikuningas)

Lecibsin Melenie (isinä Pompparinniityn Donttu ja Lecibsin Simo Salama)

Lecibsin Suvituuli (isinä Lecibsin Kepponen kahdessa pentueessa)

Famskin Täpinä (isinä Lecibsin Harto kahdessa pentueessa, Lecibsin Saapikas ja Lecibsin Kepponen)

Pompparinniityn Unikuva (Lecibsin Sakarias)

Animatin Kuunkuiskaajataren, Famskin Täpinän ja Eisenfest Rentunruusun isät löytyvät eniten käytettyjen urosten listalta.

Useammalla listan nartulla on teetetty uusintayhdistelmiä:

Animatin Kuunkuiskaajatar (5 pentuetta), kahdessa pentueessa isänä Bombastic Lapin-Mosku.

Lumiturpa Oikun Hilla (4 pentuetta), kahdessa pentueessa isänä Lapinpeikon Häntä Heikki.

Lecibsin Melenie (5 pentuetta), kahdessa isänä Lecibsin Hukkaputki.

Lecibsin Suvituuli (4 pentuetta), kahdessa isänä Lecibsin Kepponen (käytetyimpien urosten listalla).

Heldalan Xsussu (5 pentuetta), kolmessa isänä Fihtolas Jussa-Jätkä.

Famskin Täpinä (4 pentuetta), kahdessa isänä Lecibsin Harto (käytetyimpien urosten listalla).

Ullastiina Fanni (4 pentuetta), kahdessa isänä Iltanuotion Korvenjytky.

Pompparinniityn Unikuva (4 pentuetta), kahdessa isänä Staalon Kilroy.

Jalostustoimikunta ei anna hyväksyntöjä uusintayhdistelmille.

4.1.3 Rodun populaatiot muissa maissa

Taulukko 5. Rekisteröinnit muissa Pohjoismaissa

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ruotsi	550	586	546	654	581	651	600	640	757
Norja	147	160	154	180	253	258	264	337	308
Tanska	110	81	109	84	127	110	110	156	126
Yht.	807	827	809	918	961	1019	974	1133	1191

Ensimmäiset viennit tehtiin jo 1970-luvulla. Nykyään esim. muissa Pohjoismaissa yhteensä syntyy pitkästi yli 1000 koiraa vuosittain. Australiassa arvellaan olevan n. 1300 yksilöä, Brittein saarilla ja Pohjois-Amerikassa lähes tuhatkunta ja Hollannissa n. 700 yksilöä. Lukuisissa maissa on lisäksi pienempiä kantoja, jotka ovat voimistumassa. Lisääntynyt sperman vienti helpottaa etenkin kaukaisimpien maiden kasvatustoimintaa.

Suuri osa Suomen rajojen ulkopuolella syntyneistä koirista ei ole enää Suomessa syntyneiden koirien suoria jälkeläisiä, vaan useissa maissa on jo vuosien ajan ollut omaa systemaattista kasvatustyötä ja suomalaiset koirat jäävät usein kolmanteen tai neljänteenkin sukupolveen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että rodussa voitaisiin juurikaan turvautua vierassukusiin tuonteihin, vaan on otettava käyttöön

kotimaassa oleva koiramateriaali entistä laajemmin.

4.1.4 Rotuunotot

Suomenlapinkoirien rekisteri on edelleen avoin ja rotuun voidaan ottaa koiria, jotka täyttävät tietyt rotuunottokriteerit. Suomenlapinkoiran rotuunoton vaatimuksena on, että koiran vanhemmat eivät ole rekisteröityjä (jos molemmat vanhemmat ovat rekisteröityjä, koira ei voida rekisteröidä rotuunoton kautta, vaan se pitää tehdä normaalin rekisteröimiskäytännön mukaisesti) ja koiran tulee olla poronhoitoalueen rekisteröimätöntä käyttökoirakantaa. Tällä tarkoitetaan, että koira tai sen vanhemmat ovat poropaimennuskäytössä. Rotuun ei oteta puhtasrotuisia, puutteellisten PEVISA-tarkastusten tai ylitiheän pennuttamisen takia rekisteröimättä jätettyjä koiria.

Liitteenä jalostuksen tavoiteohjelmassa on suomenlapinkoiran ja lapinporokoiran voimassa oleva rotuunottokäytäntö. Koiran omistaja esittää koira tarjottavaksi rotuun kirjallisesti ja toimittaa vapaamuotoisen hakemuksen rotujärjestön jalostustoimikunnalle. Hakemuksesta tulee selvittää koiran tiedot (nimi, syntymäaika, sukupuoli, käyttötarkoitus, kasvattaja) sekä omistajan tiedot (nimi, puhelinnumero, osoite) ja sukua mahdollisimman tarkoin selvitettyinä. Liitteenä on mahdollista toimittaa myös paliskunnan poroisännän antama lausunto koiran työkäytöstä.

Jalostustoimikunta käsittelee hakemuksen ja jos se hyväksytään, järjestetään koiran ulkomuotoarvostelu esimerkiksi jonkin tapahtuman yhteydessä tai tarvittaessa jopa koiran kotona. Koiran ulkomuodon arvioi katselmuksessa kaksi rotuunottajaksi hyväksyttyä tuomaria. Jos ulkomuototuomarit puoltavat rotuunottoa, rotujärjestön hallitus käsittelee asian ja esittää rotuunottoa Kennelliitolle. Jos Kennelliitto hyväksyy rotuunoton, koira voidaan rekisteröidä.

Kotimaisten rotujen rotuunotetuista koirista ei koiran omistajalta peritä rekisteröimismaksua. Rotuunotettavan koiran tulee olla tunnistusmerkitty viimeistään ulkomuotoarvostelun yhteydessä. Ennen rekisteröintiä koirasta tulee ottaa näyte dna-määrittystä varten. Lappalaiskoirat ry korvaa dna-näytteen analysoinnista sekä tunnistusmerkityksestä aiheutuneet maksut, mikäli koira toimii työkoirana poronhoidossa.

Kennelliiton KoiraNetissä olevat tiedot rotuunotetuista koirista ja niiden sukutauluista ovat monilta osin puutteellisia. Tämä vaikeuttaa varsinkin uudempien kasvattajien jalostusvalintojen tekoa, koska tietojen hakeminen rotuunotettujen koirien mahdollisista sukulaisuussuhteista voi olla toisinaan työlästä. Tiedossa olevien sukulaisuussuhteiden lisäksi joillain koirilla saattaa olla sukulaisuussuhteita, jotka eivät ole tiedossa. Yhä enenevässä määrin on huomattavissa, että rotuunotettujen taustoista löytyy tänä päivänä myös rekisteröidyssä kannassa olevia suomenlapinkoiria. Tämä tulisi kasvattajien huomioida rotuunotettujen koirien jalostuskäyttöä suunnitellessaan. Taulukossa 6 on listattu koirat, jotka on otettu Suomessa rotuun vuodesta 2014 alkaen. Sitä edellinen suomenlapinkoiran rotuunotto on tapahtunut vuonna 1996. Sen ja sitä aikaisempien koirien taustatietoja ei ole kaikilta osin saatavilla, minkä vuoksi kyseisiä koiria ei ole listattu jalostuksen tavoiteohjelmaan.

Taulukko 6. Rotuunotetut suomenlapinkoirat 2014–2018

Nimi	U/N	Rek. nro	Kasvattaja	Pentueita	Pentuja	Toisen polven jälk.
Rölli ¹ (Ceepu - Nippe)	u	ER47262/14	Pentti Keskitalo, Peltovuoma	5	23	-
Kasper ²	u	ER41272/14	Marianne Nieuwenhuis,	2	8	-

(Jekku - Kira)			Muonio			
Nasti ³ (Cahpe - Smarfi)	n	ER32453/15	Niilo-Kalevi Länsman, Utsjoki	-	-	-
Cierggi ⁴ (Purri - Rita)	u	ER25717/16	Tarja Ylitalo, Enontekiö	1	4	-
Roki ⁵ (Cierggi ER25717/16 - Nippe)	u	ER27529/17	Pentti Keskitalo, Peltovuoma	-	-	-
Tikka ⁶ (Lapperix Boarkas S36987/2004 - Piika)	u	ER27632/18	Erkki Ollila, Yli-Muonio	-	-	-

¹ Röllin ER47262/14 ja Rokin ER27529/17 emä Pentti Keskitalolla työikätyössä ollut narttu Nippe. Nippe on haettu Näkkälän alueelta Prokseilta ja polveutuu myös osittain samoista koirista kuin rotuunotettu uros Cierggi ER25717/16. Röllin isä Ceepu oli riistanvärinen, Pentti Keskitalolla työikätyössä ollut uros. Röllin sukutaulussa ei ole tiettävästi yhtään rekisteröityä suomenlapinkoira.

² Kasperin isä Jekku oli Paavo Rauhalan työikätyössä ollut uros, jonka kasvattaja on Salli Keimiönniemi. Kasperin emän Kira on Erkki Ollin kasvatti. Kasperin suvussa ei ole tiettävästi yhtään rekisteröityä suomenlapinkoira.

³ Nastin isä on Karigasniemellä työikätyössä ollut uros Cahpe ja emä Kaldoaivin paliskunnassa työkoirana toiminut Smarfi. Smarfin isä on rekisteröity suomenlapinkoira Pukranvaara Ritni FIN18633/99 ja sen emänemä on myös rekisteröity narttu Pukranvaara Ainur Seitä FIN18633/99.

⁴ Cierggin isä Purri on samalla perheellä ollut työkoira kuten Cierggikin ER25717/16 ja niiden molempien kasvattaja on enontekiöläinen Tarja Ylitalo. Cierggin ER25717/16 emän Ritan kaksi jälkeläistä on otettu rotuun lapinporokoirina: Cierggin ER25717/16 täyssisko Lilli ER14769/11 ja Cierggin puolisisar Helmiina ER51812/08.

⁵ Rokin isä on myös rotuunotettu, työikätyössä ollut Cierggi ER25717/16 ja emä Pentti Keskitalon Nippe, josta on myös rotuunotettu Rölli ER47262/14.

⁶ Tikan emä Piika on rotuunotetun Kasperin ER41272/14 täyssisar. Tikan isä on Ruotsissa kasvatettu, työikätyössä ollut suomenlapinkoirauros Lapperix Boarkas S36987/2004.

4.1.5 Yhteenveto populaation rakenteesta ja jalostuspohjasta

Suomenlapinkoira on määrällisesti iso rotu, jonka jalostuspohjan tulisi olla nykyistä laajempi.

Yksittäisten urosten liiallista jalostuskäyttöä on vältettävä. Suomenlapinkoiraurokselle suositellaan ehdottomaksi ylärajaksi 50 jälkeläistä uroksen elinikänä. Tärkeää on kiinnittää huomiota siihen, että ei hukattaisi vähän käytettyjä sukuja. Pyritään löytämään ns. kotikoirat terveystarkastuksiin ja sitä kautta jalostukseen.

Suomenlapinkoiran rekisteri on avoin, joten pohjoisen rekisteröimättömiä työkoiria voidaan edelleen ottaa rekisteriin. 1990-luvun alussa rotuun otettiin muutama koira, jonka jälkeen rotuunotoissa on ollut useamman vuoden tauko. 2010-luvulla on otettu rotuun yhteensä kuusi yksilöä.

Jalostuspohjaa kaventaa yksittäisten urosten liian runsas jalostuskäyttö, ja hyvin nuorten koirien lisääntynyt käyttö lisää geneettisten riskien esiintuloa. Varsinkin nuoret urokset ehtivät saada paljon jälkeläisiä elämänsä aikana, jolloin suositusraja jälkeläisten suhteen täyttyy nopeasti. Geenipohjaa voidaan laajentaa siten, että huomioidaan siitokseen käytettävien urosten sukulaisuussuhteet ja kiinnitetään huomiota siihen, ettei hukattaisi vähän käytettyjä sukuja. Yli 7-vuotiaita, ennestään käyttämättömiä, kliinisesti terveitä ja oireettomia uroksia on mahdollista käyttää poikkeusluvalla jalostukseen ilman terveystarkastuksia, minkä toivotaan laajentavan jalostuspohjaa. Poikkeuslupaa anotaan Suomen Kennelliitolta ja se on oltava myönnettynä ennen astutusta. Tarkemmat ohjeet poikkeuslupan anomisesta löytyvät Lappalaiskoirat ry:n nettisivuilta.

Narttujen osalta on kiinnitettävä huomiota erisukuisten yksilöiden laajempaan käyttöön ja rajoitettava eniten käytettyjen urosten suosimista. Jalostustoimikunta ei anna hyväksyntöjä uusintayhdistelmille, joten uusintayhdistelmät tehdään välittämättä suosituksista. Runsaasti jälkeläisiä omaava koira ei välttämättä ole kuitenkaan populaation kannalta erityisen merkittävä, jos sen jälkeläiset jatkavat sukua vain vähän. Toisaalta yksittäisen koiran jälkeläismäärä saattaa olla pieni, mutta sen vaikutus kasvaa jos jälkeläisiä käytetään runsaasti jalostukseen.

Lisääntyvä kasvattajamäärä asettaa haasteita rotujärjestölle, koska opastusta ja neuvontaa tarvitaan paljon. Lisääntynyt sperman vienti ulkomaille on positiivinen asia, mutta spermaa luovuttavien koirien terveystiedot olisi hyvä tarkistaa jalostustoimikunnalta ennen sperman luovutusta. Vuoden 2020 alussa suomenlapinkoirien PEVISA-ohjelmaan astui voimaan seuraava monimuotoisuutta ylläpitävä ehto: urokselle rekisteröitävien jälkeläisten enimmäismäärä on 70 pentua, joista korkeintaan 20 pentua alle 5 vuoden iässä tapahtuneesta astutuksesta.

4.2 Luonne ja käyttäytyminen sekä käyttöominaisuudet

4.2.1 Rotumääritelmän maininnat luonteesta ja käyttäytymisestä sekä rodun käyttötarkoituksesta

Suomenlapinkoiran rotumääritelmässä käyttäytyminen/luonne on määritelty seuraavasti: Suomenlapinkoiran tulee olla älykäs, rohkea, rauhallinen ja oppimishaluinen, ystävällinen ja uskollinen. Näiden luonteenpiirteiden ansiosta suomenlapinkoirasta on tullut suosittu rotu Suomessa. Useimmiten koira otetaan perheeseen seurakoiraksi. Jokainen koira tulisi kuitenkin peruskouluttaa, jotta se olisi yhteiskuntakelpoinen. Suomenlapinkoiran ominaisiin piirteisiin kuuluvat koulutettavuus ja kontaktihakuisuus. Näitä luonteenpiirteitä hyödyntämällä voi koirastaan kouluttaa kelpo laumanjäsenen.

Suomenlapinkoira suhtautuu omistajan läsnä ollessa vieraisiin ihmisiin ystävällisesti. Suomenlapinkoiralla on taipumus vahtia reviiriään ja ilmoittaa haukunnallaan vieraiden tulosta. Tämä pohjautuu rodun alkuperäiseen käyttötarkoitukseen porotokan ja kodan vahtina. Suomenlapinkoiran ei-toivottuja ominaisuuksia, joita joissain määrin esiintyy, ovat lievä hermostuneisuus, arkuus sekä vihaisuus. Näitä luonteenpiirteitä omaavaa suomenlapinkoira ei saa käyttää jalostukseen. Turha rähjäminen ja haukkuminen eivät ole toivottavia ominaisuuksia.

Suomenlapinkoira on nykyään yleinen perhe- ja seurakoira, joka soveltuu hyvin moneen eri harrastukseen. Suosituimpia harrastusmuotoja ovat nykypäivinä mm. agility, rally-toko sekä toko. Myös palveluskoirakokeissa suomenlapinkoiria käy vuosittain muutamia. Näistä lajeista haku ja jälki ovat suosituimmat. Viime vuosina paimennus on lisännyt suosiotaan ja esimerkiksi perinteisen lammaspaimennuksen taipumustesteissä ja kokeissa on käynyt jo kymmeniä suomenlapinkoiria. Poropaimennuskokeissa ja -taipumustesteissä koiria käy myös, mutta rajallinen määrä paikkoja rajoittaa testattavien koirien määrää.

Suomenlapinkoiria on nykyisinkin alkuperäisessä tehtävässään porotiloilla sekä paimenkoirina lammas- ja nautatiloilla. Hyvä koira on verraton apu myös nykypäivän porotyössä. Eroja on, koska eri paikoissa tarvitaan eri lailla porojen kanssa toimivaa koiraa. Koiralta vaaditaan kestäväää rakennetta, säänkestävää karvapeitettä, kestäviä polkuanturoita, sitkeyttä, kuuliaisuutta ja herkkäoppisuutta. Työkoira ei saa olla liian nöyrä edes isäntää/emäntää kohtaan, mutta hyvä yhteydenpito isäntään/emäntään tarvitaan. Jalostuksessa tulee edelleen säilyttää paimenkoiralta vaadittavat ominaisuudet.

4.2.2 Jakautuminen näyttely-/käyttö-/tms. -linjoihin

Rodussa ei ole erillisiä näyttely- tai käyttölinjoja, mutta rodussa esiintyy erilaisia esim. sukutauluihin perustuvia kasvatuslinjoja.

4.2.3 PEVISA-ohjelmaan sisällytetty luonteen ja käyttäytymisen ja/tai käyttöominaisuuksien testaus ja/tai kuvaus

Suomenlapinkoirien luonne- ja käyttöominaisuuksia ei ole sisällytetty PEVISA:an.

4.2.4 Luonne ja käyttäytyminen päivittäistilanteissa

Suomenlapinkoiran luonteesta on kerätty tietoa luonnetestien (taulukot 7–9), MH-luonnekuvausten (taulukot 10–12), näyttelyarvostelujen sekä ulkomuodon jalostustarkastusten avulla. Käyttäytymisen jalostustarkastuksia ei vielä tätä kirjoitettaessa ole rodun piirissä järjestetty.

Näyttelyarvostelujen perusteella koirat ovat pääsääntöisesti hyväkäyttöisiä, avoimia ja ystävällisiä. Liiallisesta haukkumisesta ja rauhattomuudesta mainitaan arvosteluissa silloin tällöin. Etenkin urokset räjäyvät helpommin toisille uroksille, mutta yleisesti ottaen rähinä kehässä on vähentynyt. Joissain harvoissa tapauksissa koirat väistävät tai eivät anna koskea itseensä.

Ulkomuodon jalostustarkastuksen luonnearvio perustuu koiran käsittelyyn. Tarkastelujaksolla jalostustarkastetuista koirista lähes kaikki ovat saaneet luonteesta arvion erinomainen, rodunomainen, tasapainoinen, miellyttävä tai hyvä, eli positiivisia arvioita. Noin kymmenesosa on ollut hieman rauhattomia, muutama hieman haukkuisa/tottumaton/ujo ja yksittäistapauksina mm. hieman varautunut, hieman räjävä, hieman äreä ja hieman pidättyväinen. Kaikki ovat kuitenkin olleet käsiteltävissä ja ihmisille ystävällisiä eikä luonteen osalta ole jouduttu hylkäämään koiria jalostuksesta jalostustarkastuksen perusteella.

Suomenlapinkoiranartut ovat yleisesti ottaen koirasosiaalisempia kuin urokset. Nartuilla käyttäytyminen saattaa vaihdella niiden hormonikierron mukaan. Rodun eri maiden populaatioiden välillä ei ole tiedossa olevia eroja käyttäytymisessä.

Luonnetesti

Taulukko 7. Luonnetestatut 2008–2017 syntyneistä (Koiranet 18.9.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
LTE	81	61	70	81	86	70	60	30	9	0
LTE0										
LTE-	2	1	2	4	3	4	3			
yht.	83	62	72	85	89	74	63	30	9	0

Taulukko 8. Luonnetestattujen prosenttiosuus 2008–2017 syntyneistä (Koiranet 18.9.2018)

Vuosi	Syntyneitä	LTE	LTE0	LTE-	%-osuus
2008	1334	81	0	2	6,07 %
2009	1100	61	0	1	5,64 %
2010	1140	70	0	2	6,32 %
2011	1318	81	0	4	6,45 %
2012	1094	86	0	3	8,14 %
2013	1105	70	0	4	6,70 %
2014	1194	60	0	3	5,28 %
2015	1212	30	0	0	2,48 %
2016	1249	9	0	0	0,72 %
2017	1234	0	0	0	0,00 %
Yht.	11980	548	0	19	4,73 %

Taulukko 9. Koirien lukumäärät eri osa-alueittain

Osa-alueet	Koirien lkm +75 pist. tai yli	% +75 pist. tai yli koirista	Koirien lkm alle +75 pist.	% alle +75 pist. koirista
1 Toimintakyky				
+3 suuri	0		0	
+2 hyvä	20	4,13 %	0	

+1a kohtuullinen	223	46,07 %	6	9,38 %
+1b kohtuullisen pieni	107	22,11 %	2	3,13 %
-1 pieni	131	27,07 %	44	68,75 %
-2 riittämätön	3	0,62 %	8	12,50 %
-3 toimintakyvytön	0		0	
ei erittelyä	0		4	6,25 %
2 Terävyys				
+3 kohtuullinen ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua	85	17,56 %	2	3,13 %
+2 suuri ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua	2	0,41 %	0	
+1a pieni ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua	256	52,89 %	39	60,94 %
+1b koira joka ei osoita lainkaan terävyyttä	141	29,13 %	19	29,69 %
-1 pieni jäljelle jäävin hyökkäyshaluin	0		0	
-2 kohtuullinen jäljelle jäävin hyökkäyshaluin	0		0	
-3 suuri jäljelle jäävin hyökkäyshaluin	0		0	
ei erittelyä	0		4	6,25 %
3 Puolustushalu				
+3 kohtuullinen, hillitty	154	31,81 %	5	7,81 %
+2 suuri, hillitty	3	0,62 %	0	
+1 pieni	229	47,31 %	30	46,88 %
-1 haluton	98	20,25 %	25	39,06 %
-2 erittäin suuri	0		0	
-3 hillitsemätön	0		0	
ei erittelyä	0		4	6,25 %
4 Taisteluhalu				
+3 suuri	4	0,83 %	0	
+2a kohtuullinen	134	27,69 %	3	4,69 %
+2b kohtuullisen pieni	78	16,12 %	3	4,69 %
+1 erittäin suuri	0		0	
-1 pieni	224	46,28 %	31	48,44 %
-2 riittämätön	44	9,09 %	21	32,81 %
-3 haluton	0		2	3,13 %
ei erittelyä	0		4	6,25 %
5 Hermorakenne				
+3 tasapainoinen ja varma	0		0	
+2 tasapainoinen	23	4,75 %	0	
+1a hieman rauhaton	367	75,83 %	29	45,31 %
+1b hermostunein pyrkimyksin	94	19,42 %	14	21,88 %
-1 vähän hermostunut	0		15	23,44 %
-2 hermostunut	0		2	3,13 %
-3 erittäin hermostunut	0		0	
ei erittelyä	0		4	6,25 %
6 Temperamentti				
+3 vilkas	118	24,38 %	2	3,13 %

+2 kohtuullisen vilkas	285	58,88 %	43	67,19 %
+1 erittäin vilkas	76	15,70 %	10	15,63 %
-1a häiritsevän vilkas	1	0,21 %	0	
-1b, hieman välinpitämätön	3	0,62 %	3	4,69 %
-1c, impulsiivinen	1	0,21 %	2	3,13 %
-2 välinpitämätön	0		0	
-3 apaattinen	0		0	
ei erittelyä	0		4	6,25 %
7 Kovuus				
+3 kohtuullisen kova	45	9,30 %	0	
+2 kova	0		0	
+1 hieman pehmeä	400	82,64 %	23	35,94 %
-1 erittäin kova	0		0	
-2 pehmeä	39	8,06 %	36	56,25 %
-3 erittäin pehmeä	0		1	1,56 %
ei erittelyä	0		4	6,25 %
8 Luoksepäästävyys				
+3 hyväntahtoinen, luokse- päästävä, avoin	410	84,71 %	41	64,06%
+2a, luoksepäästävä, aavistuksen pidättyväinen	64	13,22 %	15	23,44 %
+2b, luoksepäästävä, hieman pidättyväinen	7	1,45 %	4	6,25 %
+1 mielitelevä	3	0,62 %	0	
-1a selvästi pidättyväinen, ei yritä purra	0		0	
-1b selvästi pidättyväinen, yrittää purra	0		0	
-2 hyökkäävä	0		0	
-3 salakavala	0		0	
ei erittelyä	0		4	6,25 %
9 Laukauspelottomuus				
+++ laukausvarma	267	55,17 %	20	31,25 %
++ laukauskokematon	162	33,47 %	25	39,06 %
+ paukkuärtyisiä	6	1,24 %	0	
- laukausaltis	43	8,88 %	10	15,63 %
- - laukausarka	6	1,24 %	5	7,81 %
ei erittelyä	0		4	6,25 %

Alla on Lappalaiskoirat ry:n asettaman luonnetyöryhmän vuonna 2018 laatima yhteenveto luonnetestin ihanne- ja hyväksyttävistä tuloksista.

Yleistä

Luonteen ihanneprofileihin vaikuttaa eniten se, pidetäänkö ihanteena työkoiraa vai seurakoiramaisempaa luonnetta. Rotumääritelmässäkin mainitaan virheinä ulkomuodolliset seikat, jotka haittaavat koiran toimimista alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan. Näin ollen on luonnollista, että myöskään luonteenpiirteitä, jotka haittaavat koiran kykyä toimia poroja paimentavana työkoirana, ei pidetä toivottavina. Työkoiraksi soveltuva koira toimii yleensä seurakoiranakin, mutta seurakoiralle sopivat luonneominaisuudet eivät välttämättä sovi työkoiralle.

On syytä muistaa, että luonnetesti tai MH-kuvaus ei kerro kaikkea olennaista koiran luonteesta. Ne eivät

esimerkiksi testaa sitä, miten koira suhtautuu toisiin koiriin tai eläimiin, joiden kanssa se toimii alkuperäisessä työtehtävässään.

Luonnetestin jokaisessa osa-alueessa on lyhyt selitys siitä mitä ominaisuus tarkoittaa, ihannetulos, sekä hyväksyttäväksi katsottavat tulokset.

Toimintakyky

Toimintakyvyllä tarkoitetaan sitä luonteen ominaisuutta, joka saa koiran ilman ulkopuolista pakotetta pitämään puolensa todellista tai luuloteltua vaaraa vastaan. Sitä voidaankin pitää rohkeuden mittana tilanteessa, jossa koira joutuu kohtaamaan jonkin tuntemattoman vaaran. Kärjistetynä koira, joka uhmaa kaikkia vaaroja on toimintakyvyltään erittäin suuri, kun taas kaikkea pelkäävä koira on toimintakyvyltään pieni. Kokemus auttaa erilaisten tilanteiden kohtaamisessa ja siksi vanhempi ja kokenut koira voi testissä näyttää toimintakykyisemmältä kuin nuori ja kokematon.

Arvosteluasteikko:

- +3 suuri
- +2 hyvä
- +1a kohtuullinen
- +1b kohtuullisen pieni
- 1 pieni
- 2 riittämätön
- 3 toimintakyvytön

Ihanne: +1a, +2 ja +3

Hyväksyttävät: +1b ja -1

Ei-toivottavat: -3, -2

Riittävä toimintakyky on itsenäisesti työskentelevälle poropaimenelle tarpeellinen ominaisuus. Pienikin toimintakyky on toimintakykyä, joten tulos -1 vielä menettelee, mutta sitä ei voi katsoa ihanteen mukaiseksi. Pennusta saakka poroihin totuneelle koiralle ne eivät ole tuntematon uhka, joten pienelläkin toimintakyvyllä varustettu koira voi niiden kanssa työskennellessään vaikuttaa toimintakykyisemmältä kuin luonnetestitulosoittaisi.

Terävyys

Terävyys on luonneominaisuus, joka saa koiran reagoimaan aggressiivisesti silloin kun se tuntee olonsa uhatuksi. Kyseessä on siis koiran halu puolustaa itseään. Testissä arvioidaan ainoastaan koiran reaktiota silloin kun sitä uhataan ihmisen taholta, mutta on tyypillistä, että koiran reaktio on terävämpi silloin kun uhkaaja on toinen koira. Myös nälkäinen, väsynyt tai seksuaalisesti aktivoitunut koira on yleensä huomattavasti helpompi saada ärsytettyä terävään reaktioon kuin silloin kun se on "normaalissa" tilassa. Terävä koira ei ole sama asia kuin maallikon ymmärtämä "vihainen koira", mutta suuren synnynnäisen terävyyden omaava koira muuttuu helpommin "vihaiseksi". Siksi yksi erittäin tärkeä seikka terävyyden arvioinnissa onkin koiran kyky vapautua hyökkäyshalusta ja muuttaa käytöstään silloin kun uhka poistuu.

Arvosteluasteikko:

- +3 kohtuullinen ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua
- +2 suuri ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua
- +1a pieni ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua
- +1b koira joka ei osoita lainkaan terävyyttä
- 1 pieni jäljelle jäävin hyökkäyshaluin
- 2 kohtuullinen jäljelle jäävin hyökkäyshaluin
- 3 suuri jäljelle jäävin hyökkäyshaluin

Ihanne: +1a, +1b ja +3

Hyväksyttävät: +2

Ei-toivottavat: kaikki - -merkkiset

Yleisesti ottaen suomenlapinkoira on ihmisystävällinen rotu, eikä se yleensä nouse vastustamaan ihmistä aggressiivisesti. Tulos +2 on siis hyväksyttävä, mutta ei välttämättä toivottava tulos. Jäljellejäävä hyökkäyshalu on ehdottoman epätoivottavaa. Testatuista koirista suurin osa on saanut ihannetuloksen. Noin kolme neljästä koirasta saa arvosanan +1a tai +1b.

Puolustushalu

Puolustushalu on koiran synnynnäinen taipumus puolustaa itseään ja laumaansa. Hyvin voimakkaalla puolustushalulla varustettu koira saattaa herkemmin tulkita tilanteita väärin ja on siksi kotikoirana arvaamattomampi kuin hillitymmän puolustushalun omaava koira. Monet asiat vaikuttavat siihen kuinka paljon ja miten koira osoittaa puolustushalua. Yksi tällainen seikka on sen asema laumassa, eli perheessä. Jos koira on voimakkaassa alistussuhteessa ohjaajaansa, sen puolustushalu saattaa testissä tukahtua. Jos maalimies epäonnistuu tehtävässään, eikä koira pidä häntä todellisena uhkana, saattaa seurauksena olla tilanne, missä koira osoittaa puolustushalun sijasta taisteluhalua leikkimällä. Pelkkä murina ei välttämättä kerro puolustustahdosta, vaan koiran pitää myös olla tasapainoisessa puolustusasennossa pää alhaalla, hampaat esillä ja niskakarvat pystyssä. Tärkeä seikka puolustushalua tutkittaessa on jäljellejäävä hyökkäyshalu. Hillitty puolustushalu näkyy siten, että kun maalimies keskeyttää hyökkäyksen, myös koira joko lopettaa tai ainakin lieventää hyökkäystään.

Arvosteluasteikko:

- +3 kohtuullinen, hillitty
- +2 suuri, hillitty
- +1 pieni
- 1 haluton
- 2 erittäin suuri
- 3 hillitsemätön

Ihanne: +1 ja +3

Hyväksyttävät: -1 ja +2

Ei-toivottavat: -2 ja -3

Tulos -1 haluton on hyväksyttävä, jos haluttomuus ei johdu arkuudesta. Pieni puolustushalu korreloi usein myös toimintakyvyn kanssa. Poroa paimentava koira ei saa olla liian arka, joskaan ei uhkarohkeakaan. Noin puolet suomenlapinkoirista saa testissä tuloksen +1 ja kolmannes tuloksen +3. Ei-toivottavia tuloksia ei käytännössä ole. Koiramateriaali vastaa siis varsin hyvin ihannetta.

Taisteluhalu

Taisteluhalu on koiran perinnöllinen taipumus nauttia taistelemisesta itsestään, leukojen ja lihasten käytöstä. Taisteluhalu on koiran moottori, liikkeelle paneva voima, jonka avulla se suorittaa käsillä olevan tehtävän vaikka sitä pelottaisi. Taisteluhalu paljastuu testissä parhaiten koiran ja ihmisen välisessä leikissä, mutta taisteluhalua arvostellaan myös kaikissa muissa testiosioissa. Koira voi esimerkiksi taistella kelkkakokeessa pelkokaan vastaan ja edetä pimeässä huoneessa sen avulla.

Arvosteluasteikko:

- +3 suuri
- +2a kohtuullinen
- +2b kohtuullisen pieni
- +1 erittäin suuri

- 1 pieni
- 2 riittämätön
- 3 haluton

Ihanne: +2a ja +2b

Hyväksyttävät: -1 ja +3

Ei-toivottavat: +1, -2 ja -3

Pieni taisteluhalu on OK kotikoiralle, mutta työ- tai harrastuskoiralle sitä toivoisi enemmän. Erittäin suuri taisteluhalu ei kuitenkaan ole toivottava ominaisuus, etenkin jos se näkyy innokkaana leukojen käyttönä. Paimennettavia ei saa purra. Testatuista suomenlapinkoirista noin puolet on saanut tuloksen -1 ja hieman pienempi osa tuloksen +2. Tulosjakauman perusteella taisteluhalu voisi olla hieman suurempaa kuin nykyisessä koirakannassa keskimäärin.

Hermorakenne

Hermorakenteella eli hermojen hallinnalla tarkoitetaan koiran synnynnäistä "vahva-" tai "heikkohermoisuutta", joka ilmenee, kun koira joutuu stressaavaan tilanteeseen. Testissä pyritään arvioimaan koiran kykyä hallita tällainen kuormitus ilman merkkejä sisäisen tasapainon romahtamisesta. Normaali reaktio uhkaan on puolustautuminen tai pako, mutta hermostuneisuus tai hysteerinen käytös eivät ole toivottavia ominaisuuksia. Esimerkiksi vapina, voimakas rauhattomuus, lisääntynyt nieleskely, aiheettomat liikkeet tai ohjaajan suojiin pyrkiminen kielivät hermojen pettämisestä. Koiralla saattaa myös olla vaikeuksia ottaa vastaan uusia ärsykeitä ja se voi vaipua apaattisuuteen tai väsyä täydellisesti.

Arvosteluasteikko:

- +3 tasapainoinen ja varma
- +2 tasapainoinen
- +1a hieman rauhaton
- +1b hermostunein pyrkimyksin
- 1 vähän hermostunut
- 2 hermostunut
- 3 erittäin hermostunut

Ihanne: +1a, +2 tai +3

Hyväksyttävät: +1b

Ei-toivottavat: kaikki - -merkkiset

Työkoiralle on etua vahvoista hermoista, eikä huono hermorakenne ole toivottava ominaisuus seurakoirallekaan. Hermorakenne on synnynnäinen ominaisuus, johon koulutus ei juurikaan vaikuta. Testatuista suomenlapinkoirista suurin osa on saanut tuloksen +1 ja alle yksi kymmenestä on saavuttanut tuloksen +2. Hermorakennetta voitaisiin kenties parantaa jalostusvalinnoilla, mutta jos tavoitteeksi asetetaan rauhallinen ja varma koira (+3), on tavoite liian haastava.

Temperamentti

Temperamentilla kuvataan käyttäytymisen vilkkautta, huomiokykyä, tarkkaavaisuutta ja kykyä sopeutua uusiin tilanteisiin ja ympäristöihin. Suurin osa hyvin sopeutumiskykyisistä koirista kuuluu vilkkaiden koirien ryhmään. Tarkkaavainen koira imee nopeammin ärsykeitä ympäristöstään ja myös tottuu niihin nopeasti. Liiallinen vilkkaus estää koiraa keskittymästä yhteen asiaan kerrallaan ja siksi sopeutumisaika saattaa olla pidempi tai pahimmassa tapauksessa aiheuttaa sellaisen hajaannuksen, että koira ei kykene olemaan ollenkaan paikallaan, väsyä ja lopettaa normaaleiden ärsykkeiden vastaanottamisen kokonaan.

- +3 vilkas

- +2 kohtuullisen vilkas
- +1 erittäin vilkas
- 1a häiritsevän vilkas
- 1b hieman välinpitämätön
- 1c impulsiivinen
- 2 välinpitämätön
- 3 apaattinen

Ihanne: +2 ja +3

Hyväksyttävä: +1

Ei-toivottavat: kaikki - -merkkiset

Poropaimenen on syytä olla tietoinen siitä, mitä ympärillä tapahtuu ja reagoida tapahtumiin oikea-aikaisesti ja oikeaan suuntaan. Muuten se on vaarassa jäädä paimennettaviensa alle. Testatut koirat vastaavat varsin hyvin ihannetta. Noin puolet testatuista koirista on saanut tuloksen +2 ja yli kolmasosa +3. Miinusmerkkisiä tuloksia on tilastoissa varsin vähän.

Kovuus

Kovuus ja sen vastakohtana pehmeys kuvaavat koiran taipumusta muistaa epämiellyttäviä tapahtumia. Kovaluonteinen koira unohtaa nopeasti pelästymiset ja pienet kivut, eikä ala karttaa tilanteita tai paikkoja, joissa se on joutunut niitä kokemaan. Kovuus saattaa näkyä jo heti epämiellyttävässä tilanteessa ja kovaluonteinen koira ei esimerkiksi vingu niin helposti satuttaessaan itsensä. Kovaluonteisella koiralla on tyypillisesti suurempi taipumus pyrkiä lauman johtajaksi. Tämä puolestaan vaatii koulutukselta suurta johdonmukaisuutta. Tietynasteinen pehmeys tekee koirasta helpon kasvatettavan, mutta liiallisella pehmeydellä on päinvastainen vaikutus koiran suuren pelokkuuden ja alistuvuuden vuoksi. Pehmeys on tavallaan koiran viisautta, nopeaa oppimista epämiellyttävistä kokemuksista, mutta liika pehmeys on toisaalta turhaa painolastia, joka estää normaalin toiminnan.

Arvosteluasteikko:

- +3 kohtuullisen kova
- +2 kova
- +1 hieman pehmeä
- 1 erittäin kova
- 2 pehmeä
- 3 erittäin pehmeä

Ihanne: +1 ja +3

Hyväksyttävät: +2 ja -2 (varauksin)

Ei-toivottavat: -1 erittäin kova -3 erittäin pehmeä

Testatuista suomenlapinkoirista noin kaksi kolmasosaa on saanut tuloksen +1 ja loput jakautuvat melko tasan tulosten +3 ja -2 välillä. Tulokset vastaavat siis varsin hyvin ihannetta ja ovat samankaltaisia muiden paimenkoirarotujen kanssa. Työkäytön kannalta on olennaista miten mahdollinen pehmeys ilmenee. Poropaimen saa olla ihmistä kohtaan nöyrä ja pehmeä, mutta työtehtävässä kovempi. Koiran pitää oppia varomaan poroja, mutta se ei saa pelätä niitä tai lopettaa työskentelyä jonkin epämiellyttävän kokemuksen jälkeen. Liian kova poropaimen on taas työssään loukkaantumisaltis.

Luoksepäästävyys

Tällä luonteenominaisuudella tarkoitetaan koiran suhtautumista vieraaseen henkilöön. Arvostelussa on kolme elementtiä: luoksepäästävyys, hyväntahtoisuus ja avoimuus. Luoksepäästävä koira on spontaanisti valmis tutustumaan vieraisiin ihmisiin, näyttää tervehtimiseleitä kuten hännänheilutusta ja antaa koskettaa itseään. Koira voidaan myös katsoa liioitellun luoksepäästäväksi, jos se etsii kosketusta

innokkaasti, hyppii, nuolee ja heittäytyy maahan. Jos koira ei osoita kiinnostusta vieraita ihmisiä kohtaan ja siihen on vaikeaa vaikuttaa esimerkiksi houkuttelemalla, se on pidättyvä. Hyväntahtoinen koira ei osoita aggressiivisuutta muutoin kuin reaktiona uhkaan ja sen aggressiivisuus häviää heti kun uhka poistuu. Jos koira taas osoittaa olevansa kiinnostunut kosketuksesta, mutta kosketuksen tapahtuessa käyttäytyykin aggressiivisesti ilman todettavissa olevaa laukaisevaa tekijää, sitä luonnehditaan salakavalaksi. Avoin koira näyttää selvästi mielialansa riippumatta siitä suhtautuuko se lähestyvään ihmiseen ystävällisesti vai ei, eivätkä hyväntahtoiset eleet peity esimerkiksi arkuuden alle.

Arvosteluasteikko:

- +3 hyväntahtoinen, luoksepäästävä, avoin
- +2a luoksepäästävä, aavistuksen pidättyväinen
- +2b luoksepäästävä, hieman pidättyväinen
- +1 mielistelevä
- 1a selvästi pidättyväinen, ei yritä purra
- 1b selvästi pidättyväinen, yrittää purra
- 2 hyökkäävä
- 3 salakavala

Ihanne: +3

Hyväksyttävä: +2a

Ei-toivottavat: +1, +2b ja kaikki - -merkkiset.

Pidättyvyys ei ole rodunomaista suomenlapinkoiralle, eikä hyökkäävyys tai salakavaluus missään tapauksessa ole toivottavaa. Testattujen koirien tulokset vastaavat varsin hyvin ihannetta, sillä lähes yhdeksän kymmenestä on saanut tulokseksi +3 ja selvä pidättyvyys on hyvin harvinaista.

Laukauspelottomuus

Laukausvarma koira ei reagoi laukauksiin ollenkaan tai on niistä kiinnostunut. Laukauskokematon koira reagoi ensimmäisiin laukauksiin, mutta reaktio pienenee, kun laukauksia ammutaan lisää. Paukkuarthyisä koira osoittaa aggressiivisia reaktioita äänen suuntaan. Laukausaltis osoittaa melko selvästi epänormaalia, mutta ei hermostunut käyttäytymistä ja reagoi suunnilleen samalla tavalla jokaiseen laukaukseen. Laukausarka koira reagoi jokaisen laukauksen jälkeen hermostuneesti osoittaen yhtä suurta tai suurempaa hermostuneisuutta.

Arvosteluasteikko:

- +++ laukausvarma
- ++ laukauskokematon
- + paukkuarthyisä
- laukausaltis
- laukausarka

Ihanne: +++

Hyväksyttävä: ++, mikäli koira oikeasti on laukauksiin tottumaton

Ei-toivottavat: kaikki miinusmerkkiset

Äänialttius vaikeuttaa normaalia elämää koiran kanssa. Mikä tahansa yllättävä kova ääni saattaa saada laukausalttiin koiran panikoimaan ja karkaamaan. Laukausvarmuudesta puolestaan ei ole mitään haittaa. Koska ominaisuus on periytyvä, siihen voidaan vaikuttaa jalostusvalinnoilla. Testatuista suomenlapinkoirista noin yksi kymmenestä on testattu laukausalttiiksi tai laukausaraksi. Tilanne voisi siis olla parempikin.

MH-luonnekuvaus

MH-luonnekuvauksia on tehty vuodesta 2009 lähtien. Kuvauksiin on osallistunut 36 vuosina 2007–2018 syntynyttä suomenlapinkoira (Koiranet 3.9.2018). Vuonna 2017 syntyneitä ei ikänsä puolesta ole vielä voinut osallistua MH-luonnekuvaukseen.

Taulukko 10. MH-luonnekuvatut 2008–2017 syntyneistä (Koiranet 3.9.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Suoritettu	4	8	2	4	5	1	3	3	3	0
Ohj. kesk.	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0
Yht.	4	8	2	4	6	1	4	4	3	0

Taulukko 11. MH-luonnekuvattujen prosenttiosuus 2008–2017 syntyneistä (Koiranet 3.9.2018)

Vuosi	Syntyneitä	Suoritettu	Ohj. keskeyttänyt	% syntyneistä
2008	1374	4	0	0,29 %
2009	1045	8	0	0,77 %
2010	1119	2	0	0,18 %
2011	1325	4	0	0,30 %
2012	1155	5	1	0,52 %
2013	1096	1	0	0,09 %
2014	1161	3	1	0,34 %
2015	1229	3	1	0,33 %
2016	1281	3	0	0,23 %
2017	1181	0	0	0,00 %
Yht.	11966	33	3	0,30 %

MH-kuvauksessa ei anneta subjektiivista arviota eikä koira saa arvosanaa hyväksyty/hylätty. Mitta-asteikkona käytetään arvosanoja 1–5, jolloin 1 tarkoittaa pienempää aktiviteettia ja 5 suurempaa.

Taulukko 12. Kaikkien 2008–2017 syntyneiden MH-luonnekuvattujen suoritustulokset (Koiranet 3.9.2018)

Kuvauksen osa-alueet	Osa-alueiden yhteispisteet	Pisteiden keskiarvo	Koirien lukumäärä pisteittäin					
			5	4	3	2	1	

1a Kontakti, tervehtiminen	127	3,85		31		1	1
1b Kontakti, yhteistyö	112	3,39		14	18	1	
1c Kontakti, käsittely	88	2,67		3	18	10	2
2a Leikki 1, leikkihalu	100	3,03		11	13	8	1
2b Leikki 1, tarttuminen	76	2,30		1	11	18	3
2c Leikki 1, puruote ja taisteluhalu	54	1,64			9	3	21
3a Takaa-ajo 1	67	2,03		3	10	5	15
3a Takaa-ajo 2	67	2,03		5	9	1	18
3b Tarttuminen 1	45	1,36	1			8	24
3b Tarttuminen 2	50	1,52	1	1	1	8	22
4 Aktiviteettitaso	112	3,39	2	13	14	4	
5a Etäleikki, kiinnostus	85	2,58		1	20	9	3
5b Etäleikki, uhka/aggressio	36	1,09			1	1	31
5c Etäleikki, uteliaisuus	53	1,60	1	2	1	8	21
5d Etäleikki, leikkihalu	49	1,48	2		1	6	24
5e Etäleikki, yhteistyö	57	1,72	1	4	4		24
6a Yllätys, pelko	109	3,30	4	2	27		
6b Yllätys, puolustus/aggressio	44	1,33			1	9	23
6c Yllätys, uteliaisuus	65	1,97	3	2	3	8	17
6d Yllätys, jäljellejäävä pelko	68	2,06	1	6	5	3	18
6e Yllätys, jäljellejäävä kiinnostus	42	1,27			3	3	27
7a Ääniherkkyys, pelko	108	3,27	4	3	25		1
7b Ääniherkkyys, uteliaisuus	82	2,48	5	5	1	12	10
7c Ääniherkkyys, jäljellejäävä pelko	56	1,69	1	3	4	2	23
7d Ääniherkkyys, jäljellejäävä kiinnostus	37	1,12				4	29
8a Aaveet, puolustus/aggressio	45	1,36			1	10	22
8b Aaveet, tarkkaavaisuus	117	3,55	11	5	10	5	2
8c Aaveet, pelko	89	2,69	7	4	4	8	10
8d Aaveet, uteliaisuus	84	2,55	4	4	8	7	10
8e Aaveet, kontaktinotto aaveeseen	114	3,45		25	3		5
9a Leikki 2, leikkihalu	81	2,45		3	16	7	7
9b Leikki 2, tarttuminen	69	2,09		3	9	9	12
10 Ampuminen	102	3,09	3	11	9	6	4

Suurin osa koirista ottaa itse kontaktin, mutta muutama koira on epävarma kontaktin suhteen väistämällä tai torjumalla kontaktin kokonaan.

Osa koirista on leikkihaluisia; osa ei leiki, mutta osoittaa kiinnostusta. Leikissä esineeseen tarttuminen tai puruote ja taistelutahto tapahtuu harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta viiveellä tai esinettä vain nuuskitaan eikä siihen tartuta.

Molemmissa takaa-ajo osiossa suurin osa ei aloita takaa-ajoa tai aloittaa etenemisen hitaasti.

Tarttuminen on enemmistöllä vaisua, suurin osa ei kiinnostu eikä tartu, nuuskii saalista.

Aktiviteettitaso on lähes kaikilla koirilla tarkkaavaisen rauhallinen ja toiminnot lisääntyvät vähitellen.

Etäleikin osalta enemmistö on kiinnostunut avustajasta ja seuraa tai tarkkailee. Uhka/aggressio-osiossa suurin osa koirista ei osoita uhkauseleitä, mutta muutama koira osoittaa yksittäisiä uhkauseleitä. Muissa osioissa koirien kiinnostus on vähäistä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Yllätys, pelko: Osa koirista pakenee ja osa väistää, mutta katsoo haalaria. Puolustus/aggressio-osiossa koirat eivät osoita uhkauseleitä ollenkaan tai osoittavat vain yksittäisiä eleitä; yksi koira kuitenkin osoittaa useita uhkauseleitä. Uteliaisuus haalaria kohtaan on vaihtelevaa, kuten myös jäljelle jäävä pelko haalaria kohtaan: suurin osa koirista menee haalarin luo viiveellä, mutta eivät kuitenkaan osoita pelkoa. Jäljelle jäävää kiinnostusta ei esiinny yleisesti.

Ääniherkkyys, pelko: Suurin osa väistää kääntämättä katsettaan räminälaitteesta, osa kuitenkin pakenee. Uteliaisuus ja jäljelle jäävä pelko vaihtelevat: osa koirista ei mene katsomaan räminälaitetta lainkaan mutta suurimmalla osalla uteliaisuus voittaa. Jäljelle jäävän pelon suhteen noin puolet koirista ei osoita pelkoa, mutta loput niaavat tai vaihtelevat nopeutta räminälaitteen kohdattuaan; yhdelle koiralle pelko on voimakasta. Lopulta räminälaite ei kuitenkaan kiinnosta lähes ketään.

Aaveen kohdalla suurin osa ei osoita uhkauseleitä tai osoittaa vain yksittäisiä elkeitä; yksi koira osoittaa kuitenkin useampia uhkauseleitä. Aaveen tarkkaavaisuus jakaa pisteitä laidasta laitaan: suurin osa tarkkailee molempia aaveita koko osion ajan tai tarkkailee jompaa kumpaa tai vain toista aavetta, mutta pitää taukoja. Uteliaisuus herää, kun ohjaaja on ottanut avustajalta hupun pois tai kun ohjaaja puhuu avustajan kanssa. Muutama koira ei tarvitse ohjaajan apua vaan menee itsenäisesti katsomaan. Suurin osa koirista ottaa itse kontaktia avustajaan tai vastaa tarjottuun kontaktiin, mutta muutama koira torjuu avustajan kontaktin.

Leikki 2, leikkihalua: Osa koirista leikkii, osa ei leiki, mutta osoittaa kiinnostusta. Muutama koira leikkii aktiivisesti, osa koirista tarttuu esineeseen viiveellä, osa ei tartu (nuuskii esinettä) ja noin puolet koirista ei tartu ollenkaan esineeseen.

Ampumisessa on pisteissä kaikki pistevaihtoehdot käytössä. Koirat (4–5 pist.) eivät häiriinny ja ovat sen jälkeen välinpitämättömiä. Osa (3 pist.) kiinnostuu laukauksista, mutta palaa leikkiin. 11 koira keskeyttää leikin, eikä palaa leikkiin. Kolme koira häiriintyy ja ovat pelokkaita.

Käyttäytymisen jalostustarkastus

Koska kyseessä on uudehko konsepti, käyttäytymisen jalostustarkastuksia ei ole tätä kirjoitettaessa suomenlapinkoirille vielä toistaiseksi järjestetty, mutta rodulle on laadittu jo valmiiksi listaus ideaaleista ja hyväksyttävistä arvioinneista (taulukko 13). Käyttäytymisen jalostustarkastuksen lomake löytyy Kennelliiton nettisivuilta: <https://www.kennelliitto.fi/lomakkeet/kayttaytymisen-jalostustarkastuksen-lomake>

Taulukko 13. Käyttäytymisen jalostustarkastuksen ideaali- ja hyväksyttävät arvioinnit

Osa-alue	Ideaali	Hyväksyttävä
1. IHMISEN KOHTAAMINEN		
1.1 Ensikohtaaminen avustajan kanssa		

a) Koiran käyttäytyminen ennen kontaktitilannetta avustajan kanssa	S	N1, N2, OLF, Y
b) Aika, jonka kuluessa koira tervehtii oma-aloitteisesti avustajaa	U30	U59
c) Avustaja kääntyy ja ottaa kontaktia yrittämällä koskettaa koira	L, N, SY	SR, SL
1.2 Poistuminen ja uudelleen kohtaaminen		
a) Koiran käyttäytyminen kohdattaessa	L, N, SY	SR, SL
b) Koiran käyttäytyminen avustajan yrittäessä koskettaa	L, N, SY	SR, SL
1.3 Avustaja houkuttelee koiran mukaansa		
	LH, S	L, LV, LO
2. KÄSITELTÄVYYS		
2.1 Käyttäytyminen käsittelytilanteessa		
	SY	SR, SL, SN
2.2 Koira antoi koskea		
	Kaikki	Kaikki
3. JAHTAAMINEN		
3.1 Koiran käyttäytyminen palloa heitettäessä		
	H5, H6, H7	H1, H2, H3, H4
3.2 Ohjaaja leikittää koira pallolla		
	HL4, HL5, HL6	HL3, HLS, A2
4. AKTIIVISUUS/PASSIIVISUUS		
	N, AK	REN, MX
5. VIERAS KOIRA		
	N, S	S2, P1, (H, A1 ja A2)
6. EPÄTAVALLISET ALUSTAT		
6.1 Ritiä/6.2 Pleksi		
a) Käyttäytyminen alustalle mentäessä	N, P1, LP, LH	P1, P2, LPH, LH2
b) Käyttäytyminen alustalla ollessa	N, VL	H, VH2
c) Rentous alustalla	N	P1
7. IHMISJOUKKO		
7.1 Kävelevät ihmiset rivissä		
	N, S	SR, SL
7.2 Juoksevat ihmiset rivissä		
	N, S	SR, SL, A2, H

7.3 Oudot ihmiset rivissä		
	N, S	SR, SL, A2, H
7.4 Ihmiset ympyrässä paikoillaan		
	N, S	SR, SL, P1
7.5 Ihmiset ympyrässä astuvat kohti koiraa		
	N, S	SR, SL, P1
7.6 Ihmiset liikkuvat ympyrässä		
	N, S	SR, SL, P1
8. ÄÄNET		
8.1 Käyttäytyminen pillin soidessa/8.2 Käyttäytyminen koputettaessa kattilankantta vasaran varrella/8.3 Käyttäytyminen koputettaessa kattilankantta vasaralla/8.4 Käyttäytyminen poran käydessä		
	L, N	P1, A1
9. MUUT HUOMIOT		
a) Rohkeuden yleiskuva	N	P1
b) Rohkeuden yleiskuvassa tapahtuvat muutokset	Jos koira on saanut kohdasta a) arvion N, ideaali on NO Muissa tapauksissa ideaali on MN	HN, HP1
c) Havaittiinko toistuvaa vakavaan stressiin liittyvää tai stereotyyppistä käyttäytymistä?	NO	-

4.2.5 Käyttö- ja koeominaisuudet

Useimmat paimennustestatuista suomenlapinkoirista omaavat halun paimentaa ja soveltuvat edelleenkin alkuperäiseen käyttötarkoitukseensa. Niitä on poronhoitoalueella jonkin verran työkäytössä, mutta tarkkaa lukumäärää ei ole tiedossa. Yhteensä noin 500 koiraa arvellaan olevan erilaisissa tehtävissä porotalouksissa. Tässä luvussa ovat mukana sekä rekisteröidyt että rekisteröimättömät lapinporokoirat ja suomenlapinkoirat.

Suomenlapinkoira on vahti- ja paimenkoira. Paimennustehtävässään koira ei saa osoittaa muihin kuin paimennettaviin kohdistuvaa saalistusviettiä. Paimennus on kuitenkin osa metsästyskäyttäytymistä, johon saalistusviettikin kuuluu. Alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittyvät ominaisuudet tulee pyrkiä säilyttämään. Koiralta vaaditaan kestäväää rakennetta, säänkestävää karvapeitettä, kestäviä polkuanturoita, sitkeää luonnetta ja kuuliaisuutta. Poroja paimentavan koiran tulee olla herkkäoppinen, mutta ei liian nöyrä edes isäntää/emäntää kohtaan. Vaaditaan omatoimisuutta ja kuitenkin hyvää yhteydenpitoa isäntään/emäntään. Haukun tulee olla kuuluva ja äänen pitää kestää. Pääsääntöisesti koirat, joita on testattu, täyttävät edellä mainitut vaatimukset. Epäviralliset poropaimennustestit ja -kilpailut sekä Kennelliiton viralliset paimennuskokeet ovat osoittaneet, että suurimmalta osalta koirista löytyy työkäyttöön tarvittavia ominaisuuksia. Poropaimennustestien ja -kilpailujen tuloksia voi

tarkastella Porokoirakerho ry:n kotisivuilta osoitteesta www.porokoirakerho.fi. Paimennus harrastuksena on lisääntynyt 2010-luvulla voimakkaasti.

Suomenlapinkoira on nykyään yleinen perhe- ja seurakoira, joka soveltuu hyvin moneen eri harrastukseen. Suosituimpia harrastusmuotoja ovat nykypäivinä mm. agility, rally-toko sekä toko. Myös palveluskoirakokeissa suomenlapinkoiria käy vuosittain muutamia. Näistä lajeista haku ja jälki ovat suosituimmat. Viime vuosina paimennus on lisännyt suosiotaan ja esimerkiksi perinteisen lammaspaimennuksen taipumustesteissä ja kokeissa on käynyt jo kymmeniä suomenlapinkoiria. Useat koirakot harrastavat paimennusta myös ilman koetavoitteita tai vähintään käyvät testaamassa koiransa taipumuksia kertaalleen esimerkiksi kasvattajan toiveesta.

Taulukko 14. Agility (KoiraNet 27.10.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
III luokka										
koiria	16	17	18	18	17	19	21	22	20	13
II luokka										
koiria	14	14	18	13	15	17	13	20	20	17
I luokka										
koiria	25	24	27	27	25	18	19	22	20	16
Yht.	55	55	63	58	57	54	53	64	60	46

Taulukko 15. Käyttäytymiskoe (KoiraNet 24.9.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PAKK1	9 (82 %)	10 (77 %)	9 (75 %)	5 (83 %)	10 (91 %)	4 (80 %)	4 (100 %)	12 (92 %)	6 (86 %)	2 (67 %)
PAKKO	2 (18 %)	23 (23 %)	3 (25 %)	1 (17 %)	1 (9 %)	1 (20 %)	0 (0 %)	1 (8 %)	1 (14 %)	1 (33 %)
PAKK-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yht.	11	13	12	6	11	5	4	13	7	3

Taulukko 16. Tottelevaisuusko (KoiraNet 24.9.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EVL										
EVL1			1				1			
EVL2					2	1				
EVL3				1		1				

EVLO	2					2	1			
EVL-										
Yht.	2	0	1	1	2	4	2	0	0	0
VOI										
VOI1	1		2	1	1	1		3	1	
VOI2					2		1	1		
VOI3	1	2	1	1	1	1	2	1		
VOI0	3	2	3	3	2	2	1	3	1	1
VOI-									1	
Yht.	5	4	6	5	6	4	4	8	3	1
AVO										
AVO1	6	4	7	8	7	9	9	9	3	4
AVO2	3	2	2	1	5	6	5	5	5	3
AVO3	6	3	2	2	2	4	2	5	4	2
AVO0	1		1	1	1	1		3	3	2
AVO-										2
Yht.	16	9	12	12	15	20	16	22	15	13
ALO										
ALO1	9	13	13	12	15	19	16	11	8	12
ALO2	3	12	3	8	10	4	6	5	6	4
ALO3	10	7	8	3	10	5	6	4	3	3
ALO-							1			1
Yht.	23	35	25	26	37	30	33	21	19	19
Osall. yht.	46	48	44	44	60	58	55	51	37	33

Taulukko 17. Rally-toko (Koiranet 24.9.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
MESHYV								2	5	5
MESO								2	2	2
MES-										
VOIHYV							1	8	7	7
VOI0							1	2	5	3
VOI-										

AVOHYV							7	10	19	20
AVO0							2	4	1	4
AVO-							1	1	1	1
ALOHYV							19	34	22	32
ALO0							1	8	4	7
ALO-										1
Yht.							32	71	66	82

Taulukko 18. Paimennustaipumuskoe (KoiraNet 20.10.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PAIM-T 1						3	6	11	10	3
PAIM-T 0										
PAIM-T -										
PAIM-T U							1	6	1	3
Yht.						3	7	17	11	6

Taulukko 19. Paimennuksen esikoe (KoiraNet 20.10.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ERI								1	1	1
EH							1	3	2	1
H							2		1	1
T								1	1	
-							1	1	3	1
0										
Yht.							4	6	8	4

Taulukko 20. Paimennuskoe (KoiraNet 20.10.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PAIM3-ERI										
PAIM3-EH										
PAIM3-H										1
PAIM3-T										
PAIM3-0										1
PAIM3-										

PAIM2-ERI									
PAIM2-EH								2	
PAIM2-H									
PAIM2-T									
PAIM2-0								1	
PAIM2-							1		
PAIM1-ERI							2		
PAIM1-EH								1	
PAIM1-H							1	2	
PAIM1-T									
PAIM1-0							3	2	2
PAIM1-									
Yht.							7	8	4

4.2.6 Käyttäytyminen kotona sekä lisääntymiskäyttäytyminen

Lappalaiskoirat ry:n nettisivuilla on sairauskyselylomake, jolla koiran omistaja tai kasvattaja omistajan luvalla voi ilmoittaa jalostustoimikunnalle tietoja paitsi koiransa terveydestä, myös mm. ääniherkkyysongelmista sekä lisääntymisvaikeuksista. Jalostustoimikunta tallentaa saamansa tiedot Lappalaiskoirat ry:n jalostustietojärjestelmään. Tiedot julkaistaan yhdistyksen internetsivuilla, mikäli koiran omistaja (tai kasvattaja omistajan luvalla) antaa siihen luvan.

Jalostustoimikunnan tiedossa ei ole yksinoloon liittyviä ongelmia, eikä myöskään ikään liittyviä käytöshäiriöitä (ennenaikaista dementiaa). Rodussa ei ole mitään erityisesti suomenlapinkoiralle tyypillisiä rakenteellisia tai terveydellisiä seikkoja, jotka vaikuttaisivat koirien käyttäytymiseen, mutta kuten missä tahansa rodussa, mitkä tahansa kipua aiheuttavat rakenteelliset viat tai sairaudet voivat ilmetä esimerkiksi aggressiivisena käytöksenä.

Suomenlapinkoiran lisääntymiskäyttäytymisessä ei ole ilmennyt merkittäviä ongelmia. Juoksujen välit ovat säännölliset, vaikkakin juoksujen väli vaihtelee eri yksilöillä neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen. Astutukset tapahtuvat enimmäkseen luonnollisesti, keinosiemennystä käytetään vain yksittäistapauksissa. Suomenlapinkoiraemot synnyttävät, imettävät ja muutenkin hoivaavat pentujaan hyvin.

Käyttäytyminen kotona vieraita ja tuttuja koiria tai ihmisiä kohtaan on sosiaalista. Aggressiivisuus on ollut muutamien koirien ongelma. KoiraNetin kuolinsyytilastojen mukaan on lopetettu 42 koiraa käytös- tai käyttäytymishäiriöiden takia.

Yhdelletoista suomenlapinkoiralle on tehty merkintä vihaisesta käyttäytymisestä näyttely- ja ulkomuototuomaritoimikunnan (lokakuu 2011 saakka) tai luonnetoimikunnan päätöksellä (lokakuu 2011 alkaen).

Lappalaiskoirat ry:n jalostustietojärjestelmässä on 60 narttua joilla on ääniherkkyttä, lähes kaikilla

ukkosta tai ilotulitusraketteja kohtaan. Uroksilla vastaava luku on 33.

Arkaa tai aggressiivista koira ei saa käyttää jalostukseen, ja samoin ääniarkuus, joka vaikeuttaa koiran normaalia elämää, on syy karsia koira pois jalostuksesta. Koiran aggressiivisen käyttäytymisen taustalla saattaa olla myös fyysinen sairaus. Esimerkiksi kaihi ja eräät muut silmäsairaudet, epilepsia, kilpirauhasen vajaatoiminta, atopia tai luuston sairaudet saattavat vaikuttaa käyttäytymiseen ja koiran aggressiivisuuteen.

4.2.7 Yhteenveto rodun käyttäytymisen ja luonteen keskeisimmistä ongelmakohdista sekä niiden korjaamisesta

Hermostuneisuus tai arkuus näkyy luonnetestituloksissa. Vaikka ympäristökin vaikuttaa asiaan, on arkuudella voimakas perinnöllinen tausta.

Ärhentely, turha rähjäminen ja haukkuminen eivät ole toivottavia piirteitä. Vihainen käytös, arvaamattomuus ja arkuus (erityisesti ääniarkuus) ovat luonnollisesti niin vakavia asioita, ettei tällaista koira saa käyttää jalostukseen.

Käyttäytymisen ja luonteen kehitystä seurataan kyselyjen, luonnetestien, näyttelykäyttäytymisen ja jalostustarkastusten avulla. Asiasta informoidaan kasvattajia ja omistajia jatkossakin.

4.3 Terveys ja lisääntyminen

4.3.1 PEVISA-ohjelmaan sisällytetyt sairaudet ja viat

Suomenlapinkoira on ollut mukana perinnöllisten sairauksien ja vikojen vastustamisohjelmassa (PEVISA) vuodesta 1995 lähtien. Nykyinen PEVISA-ohjelma on voimassa 31.12.2024 asti.

PEVISA-ohjelman mukaan suomenlapinkoiran vanhemmista tulee olla ennen astutusta annettu lonkkakuvauslausunto ja astutushetkellä voimassa oleva silmätarkastuslausunto. Silmätarkastuslausunto ei astutushetkellä saa olla 24 kuukautta vanhempi. Tutkimustulokset eivät vaikuta rekisteröintiin, mutta lonkkakuvaustuloksen D saanut koira on paritettava tuloksen A saaneen koiran kanssa. Yli 7-vuotiaalla uroksella, jolla ei ole aikaisemmin rekisteröityjä jälkeläisiä, voidaan anoa poikkeuslupaa teettää pentue ilman PEVISA-tutkimuksia. Näitä uroksia koskevat poikkeukset hoidetaan Koirarekisteriohjeen mukaisella tapauskohtaisella poikkeuslupamenettelyllä.

Alla esitellään suomenlapinkoirien yleisimmät silmäsairaudet ja lonkkanivelen kasvuhäiriöt. Sen jälkeen esitellään suomenlapinkoirilla esiintyviä muita sairauksia.

Silmäsairaudet (Suomen Kennelliiton silmätyöryhmä)

PRA

PRA eli etenevä verkkokalvon surkastuma tuhoaa silmän valoa aistivia soluja. Kyseessä on ryhmä sairauksia, jotka ovat eri geenien aiheuttamia. PRA:ta on montaa tyyppiä, eri rotujen PRA:t ovat erilaisia ja jopa samassa rodussa voi olla useita eri muotoja. Se voi esiintyä millä tahansa rodulla. Yleisin periytymismekanismi on autosomaalinen resessiivinen. Kliinisten oireiden ilmenemisikä ja eteneminen vaihtelevat liittyen PRA-muodon syntymekanismiin. Hyvin nuorella koiralla esiintyvä PRA:n muoto liittyy vääränlaiseen näköhermosolujen kehitykseen. Myöhemmällä iällä alkavassa PRA:ssa sen sijaan näköhermosolut kehittyvät normaalisti, mutta alkavat rappeutua. Useimmissa PRA:n muodoissa koira muuttuu ensin hämärässä epävarmaksi ja pelokkaaksi. Tämä johtuu hämäränäössä tärkeiden verkkokalvon sauvasolujen surkastumisesta. Myöhemmin koira sokeutuu kokonaan verkkokalvon

tappisolujen surkastuessa. Silmäterä on laaja ja silmänpohjan lisääntynyt heijaste näkyy erityisen selvästi valon kohdistuessa laajentuneeseen mustuaiseen. PRA:han ei ole hoitoa, mutta tutussa ympäristössä sokeakin koira voi pärjätä erittäin hyvin. Diagnoosi tehdään yleensä silmänpohjan oftalmoskooppisessa tutkimuksessa. Verkkokalvon sähköisessä tutkimuksessa (ERG) voidaan havaita muutoksia näköhermosoluissa jo ennen oftalmoskooppisessa tutkimuksessa nähtäviä selviä verkkokalvon rappeutumamuutoksia.

Suomenlapinkoiralla tyypillisin PRA:n muoto on myöhemmällä iällä alkava PRA. Rodun ensimmäisessä joukkosilmätarkastuksessa vuonna 1987 löytyi ensimmäinen PRA:ta sairastava suomenlapinkoira. PRA oli iso ongelma rodussamme aina vuoteen 2005 asti, jolloin saimme käyttöön sairauden tunnistavan kaupallisen prcd-PRA -testin. Vuosina 2006–2007 Lappalaiskoirat ry tuki rahallisesti suomenlapinkoirien prcd-PRA -testausta. Yhdistys suosittelee suomenlapinkoirien omistajia testauttamaan jalostukseen käytettävät koirat, ellei niiden prcd-PRA -status ole tiedossa perimän perusteella. Prcd-PRA -testi mahdollistaa sairauden kantajien käytön jalostukseen terveeksi, ei-kantajaksi tutkitun partnerin kanssa. Rodulla käytössä oleva testi tunnistaa vain prcd-PRA:n, ei muita PRA:n muotoja.

Prcd-PRA -testatut

Prcd-PRA -geenitestauksiin on osallistunut vuosina 2004–2018 suomenlapinkoiria 2113 kpl (tilanne 26.8.2018). Testattujen perusteella 5966 jälkeläisen tulos on tiedossa. Kaikkiaan on tiedossa 8079 koiran geneettinen status; näistä 5818 tervettä, 761 kantajaa ja 28 sairasta. Luvut ovat todellisuudessa suurempia, koska kaikkia geenitestituloksia ei ole ilmoitettu jalostustoimikunnalle.

Testatuista koirista kerätään edelleen tietoa ja kaikkien omistajien odotetaan ilmoittavan testituloksesta. Jalostustoimikunta järjestää joukkotestauksia yhdistyksen tapahtumissa.

Jalostukseen ei saa käyttää sairaaksi testattua tai kantajaa, ellei yhdistelmän toista osapuolta ole testattu terveeksi. Kahta testaamatonta koira ei saa yhdistää.

Suomenlapinkoirilla on todettu myös muita PRA:n muotoja, mutta huomattavasti vähemmän kuin prcd-PRA:ta. Jalostustoimikunnan tiedossa on 24 PRA-diagnoosin saanutta koira (marraskuu 2018), jotka eivät sukutaulunsa, jälkeläistensä tai oman geenitestitatuksensa perusteella voi sairastaa prcd-PRA:ta. Näissä tapauksissa on kyseessä jonkun muun tyyppin PRA, väärä diagnoosi tai virheellinen sukutaulu. Tunteamattoman PRA-tyypin sairasta koira ei saa käyttää jalostukseen.

Katarakta

Perinnöllinen harmaakaihi (ent. hereditaarinen katarakta, HC) samentaa silmän linssin osittain tai kokonaan. Useimpien muotojen periytymismallia ei vielä tiedetä. Sairauden alkamisikä vaihtelee suuresti. Perinnöllinen kaihi on yleensä molemminpuolinen ja johtaa sokeuteen, jos linssien samentuminen on täydellinen. Jos kaihisamentuma jää hyvin pieneksi, sillä ei ole vaikutusta koiran näkökykyyn. Edennyt kaihi aiheuttaa silmän sisäistä suonikalvontulehdusta ja siten voi aiheuttaa kipua.

Katarakta eli kaihi voi olla perinnöllinen tai ei-perinnöllinen, synnynnäinen tai hankittu. Syntymän ja kahdeksan viikon iän välillä todetut kataraktat ovat synnynnäisiä. Esimerkkinä hankitusta kataraktasta on sokeritautiin liittyvä, usein hyvin nopeasti täydelliseksi kaihiksi kehittyvä diabeettinen katarakta.

Muita esimerkkejä hankitusta kaihista ovat esimerkiksi vanhuuden kaihi ja PRA:han liittyvä toissijainen kaihi. Ns. nukleaariskleroosi (ei luokitella kaihiksi) on normaaliin ikääntymiseen liittyvä muutos, jossa linssin ydin tiivistyessään muuttuu ”opaalinharmaaksi”. Muutoksella ei ole merkittävää vaikutusta näkökykyyn.

Kaihi voidaan poistaa leikkauksella fakoemulsifikaatiomenetelmällä.

Suomenlapinkoirille tyypillisimmät kataraktan muodot ovat posterior polaarinen ja kortikaalinen, jotka katsotaan perinnöllisiksi.

Perinnöllinen kaihi -diagnoosin saanutta koiraa ei saa käyttää jalostukseen. Poikkeuksena ovat perinnölliseksi todetut ja oletetut muut vähämerkitykselliset linssin kaihimuutokset, joita saa käyttää jalostukseen terveen kumppanin kanssa. Jalostuksesta poissulkevat kaihimuodot ovat posterior polaarinen, kortikaalinen, punktaatti, nuklearinen, synnyntäinen, totaali ja linssin etuosan saumalinjan katarakta.

RD

Verkkokalvon kehityshäiriö (retinal dysplasia, RD) jaetaan kolmeen muotoon. Lievimmässä, multifokaalissa RD:ssä (MRD) muutokset ovat pieniä, yksittäisiä tai lukuisia poimuja verkkokalvolla. Muutokset pysyvät yleensä ennallaan ja niiden merkitys koiralle on hyvin vähäinen.

Geograafisessa RD:ssä (GRD) muutos on laajempi ja yleensä melko keskellä silmänpohjaa, jolloin sillä voi olla vaikutusta näkökykyyn. Muutokseen liittyy myös paikallista verkkokalvon ohentumista ja joskus myös irtaumaa.

Vakavin muoto (ns. totaali RD, TRD) on onneksi harvinaisin. Siinä verkkokalvon kehitys on jäänyt merkittävästi kesken eikä se ole kiinnittynyt normaaliin paikkaansa. Silmä on sokea ja siinä on usein muitakin kehityshäiriöitä.

Eri muodoilla (MRD, GRD ja TRD) ei toistaiseksi ole todistettu olevan geneettistä yhteyttä.

TRD-sairaita koiria ei saa käyttää jalostukseen. MRD- JA GRD-koiria voi käyttää jalostukseen terveen kumppanin kanssa. Jälkimmäisen osalta The European College of Veterinary Ophthalmologists (ECVO) päivitti vuonna 2018 suositustaan niin, että GRD:tä ei enää useimmilla roduilla pidetä jalostuksen esteenä.

PHTVL/PHPV

PHTVL/PHPV (persistent hyperplastic tunica vasculosa lentis/persistent hyperplastic primary vitreous) tarkoittaa linssiä ympäröivän verisuonituksen ja/tai alkulasiaisen liiallista kasvua sikiönkehityksen alussa ja vajavaista surkastumista syntymän aikoihin/sen jälkeen. Seurauksena on eriasteisia samentumia linssin takana sekä mahdollisesti myös linssin epämuotoisuutta.

Muutokset on jaettu kuuteen vakavuusasteeseen, joista lievin (aste 1) on onneksi yleisin. Siinä linssin takapinnalla on pieniä pistemäisiä (ei paljain silmin nähtäviä) pigmenttipisteitä/sidekudosplakkeja, joista ei koiralle ole haittaa. Vakavammassa muodoissa (2-6) sidekudosplakki on laajempi (aste 2) ja siihen voi liittyä aktiivista verisuonitusta (aste 3) sekä linssin epämuotoisuutta (asteet 4-6). Vakavampiin asteisiin saattaa liittyä toissijaisia kaihimuutoksia ja nämä yhdessä voivat aiheuttaa merkittävää näköhaittaa ja silmän tulehdusta ja kipua.

Koiria joilla on 1. asteen muutoksia, voidaan käyttää jalostukseen, mutta kumppanilla ei saa olla samaa diagnoosia. Vakavampia muotoja (aste 2-6) ei saa käyttää jalostukseen.

PPM

PPM (persistent pupillary membranes) tarkoittaa synnyntäisiä sikiöaikaisten verisuonten ja kalvojen

jäänteitä iiriksessä eli värikalvossa. Tavallisimmin jäänteet ovat harmittomia lankamaisia rihmoja värikalvon pinnalla (iris-iris PPM). Osaa iris-iris PPM -rihmoista voi olla vaikea havaita mustuaisen eli pupillin laajentamisen jälkeen, koska ne "piiloutuvat" värikalvon poimuihin.

Vakavissa tapauksissa (iris-linssi PPM, iris-kornea PPM) jäänteet kiinnittyvät linssin etupinnalle ja/tai sarveiskalvon sisäpinnalle, jolloin ne voivat vaikuttaa pupillin toimintaan ja näkökykyyn.

Lieviä tapauksia (iris-iris PPM) voi käyttää jalostukseen, mutta kahta PPM iris-iris -diagnoosin saanutta koiraa ei saa yhdistää. Vakavia tapauksia (linssin etupinnan/sarveiskalvon sisäpinnan muutoksia) ei pidä käyttää jalostukseen.

Distichiasis

Ylimääräisten ripsien (distichiasis ja ektooppinen cilia) karvatuppi sijaitsee luomirauhasessa tai sen vieressä. Distichiasiksessa, joka on näistä lievempi, karva kasvaa ulos luomen vapaasta reunasta. Oireet riippuvat karvan paksuudesta ja kasvusuunnasta. Ohuet, ulospäin suuntautuvat karvat aiheuttavat tuskin lainkaan oireita. Paksummat ja silmän pintaan osuvat karvat sitä vastoin voivat aiheuttaa eriasteisia ärsytysoireita: lievää vuotamista ja räpyttelyä tai voimakkaampia kipuoireita ja jopa sarveiskalvovaurioita. Ripsiä voi irrota ja kasvaa takaisin karvan vaihtumisen yhteydessä.

Ektooppinen cilia kasvaa luomen sisäpinnan sidekalvon läpi ja aiheuttaa lähes aina voimakkaat kipuoireet (siristys, hankaaminen ja vetistys) ja sarveiskalvovaurioita.

Oireilevilta koirilta ripsiä voidaan poistaa nyppimällä, jolloin ne kasvavat uudestaan, tai poistaa ne pysyvästi polttamalla tai jäädyttämällä (distichiasis). Karvatuppi voidaan poistaa myös kirurgisesti (ektooppinen cilia). Vaiva on selvästi periytyvä, mutta periytymismekanismi ei ole tiedossa. Se luokitellaan nykyään silmätarkastuksissa lieviin, kohtalaisiin ja vakaviin muotoihin.

Kahta saman diagnoosin saanutta yksilöä ei saa yhdistää. Vakavia tapauksia (ektooppinen cilia ja selkeitä oireita aiheuttavat distichiat) ei kuitenkaan pidä käyttää jalostukseen ollenkaan.

Glaukooma

Glaukooma eli silmänpainetauti on monella rodulla perinnölliseksi oletettu silmäsairaus. Perinnöllistä (primaaria) glaukoomaa sairastavalla koiralla silmän sarveiskalvon ja värikalvon kulmaus (kutsutaan kammiokulmaksi) on rakenteeltaan usein poikkeava. Kammiokulmassa sijaitseva kampamainen rakenne (niin kutsuttu pektinaattiligamentti) on poikkeava ja/tai kammiokulma on madaltunut. Rakenteen poikkeama voi kehittyä iän myötä.

Silmän sisällä tuotettu neste ei poistu poikkeavan kammiokulman kautta normaalisti ja silmänpaine nousee. Tila on kivulias, lääkitykseen usein heikosti vastaava ja johtaa usein sokeuteen. Tehokasta pitkäaikaishoitoa ei ole. Kivun poisto ja silmänpaineen nopea alentaminen ovat tärkeimmät tavoitteet. Hoitamattomana korkea silmänpaine aiheuttaa näön menetyksen. Silmän poisto tai silmänsisäisen proteesin asettaminen (intraskleraali proteesi) on usein paras vaihtoehto potilaalle, jos silmä on kipeä ja sokea ja lääkkeisiin vastaamaton.

Kammiokulman tähytyksessä eli gonioskopiassa arvioidaan kammiokulman rakennetta. Gonioskopia voidaan tehdä osana virallista silmätarkastusta tai erillisenä lisätutkimuksena.

Glaukoomasairasta koiraa, tai koiraa jolla on todettu ICAA (kammiokulman poikkeavuus), ei saa käyttää jalostukseen. Rakennevian omaavan koiran jälkeläiset tulee tarkastuttaa gonioskopiatutkimuksella

terveeksi, mikäli niitä aiotaan käyttää jalostukseen.

Vuoteen 2017 asti gonioskopiatutkimuslöydöksissä käytettiin termejä fibrae latae, laminae ja oclusio. Kahden ensimmäisen diagnoosin saaneita yksilöitä oli sallittua käyttää perustellusta syystä jalostukseen, kun taas oclusio-diagnoosi sulki koiran pois jalostuksesta. Taulukossa 21 on vielä käytössä vanhat termit.

Taulukko 21. Yhteenveto vuosina 2008–2017 syntyneiden silmätarkastusten osalta (Koiranet 20.11.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Yht.
Syntyneet	1134	1100	1140	1318	1094	1105	1194	1212	1249	1234	11980
Tutkitut	471	356	384	439	385	378	424	384	265	87	3573
Tutkittu %	35 %	32 %	34 %	33 %	35 %	34 %	36 %	32 %	21 %	7 %	
Terkeitä	400	306	316	385	344	330	377	343	247	75	3123
Terkeitä %	85 %	86 %	82 %	88 %	89 %	87 %	89 %	89 %	93 %	86 %	
PRA	1	4	2	3	0	0	1	0	0	2	13
Posterior polaarinen katarakta	10	13	11	12	3	7	5	2	2	0	65
Kortikaalinen katarakta	12	19	9	10	10	10	7	6	3	0	86
Nukleaarinen katarakta	2	4	2	1	1	0	0	2	1	0	13
Punktaatti katarakta	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Synnyntäi- nen katarakta	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Totaali katarakta	0	0	0	2	1	2	1	1	0	1	8
Linssin etuosan saumalinjan katarakta	3	3	1	0	0	0	0	0	0	0	7
MRD	6	4	11	3	4	3	5	6	2	1	45
GRD	1	2	2	1	0	0	1	2	0	0	9
TRD	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PHTVL/PHTV aste 1	5	3	1	5	1	5	2	1	0	0	23
PHTVL/PHTV asteet 2-6	3	1	3	1	1	1	0	2	1	0	13
PPM	14	10	12	12	8	4	11	16	5	4	96
Distichiasis	17	7	16	11	8	12	9	8	5	4	97

Ektooppinen cilia	0	1	2	0	2	0	0	0	0	1	6
Gonioskopia-tutkimus: Fibrae latae	0	0	3	0	1	0	0	0	0	0	4
Gonioskopia-tutkimus: Laminae	0	0	2	0	1	0	1	0	0	0	4
Gonioskopia-tutkimus: Oclusio	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	2

Lonkkanivelen kasvuhäiriöt (ELT Anu Lappalainen)

Lonkkanivelen kasvuhäiriö eli ”lonkkavika”, (engl. hip dysplasia, HD) on koirien yleisin luuston/nivelten kasvuhäiriö. Se voidaan määritellä perinnölliseksi lonkkanivelen löysyydeksi. Lonkat ovat syntymähetkellä makroskooppisesti normaalit, mutta muutokset alkavat jo pennun ensimmäisten elinviikkojen aikana. Löysyys johtaa reisiluun pään ja lonkkamaljan riittämättömään kontaktiin. Alueelle kohdistuu epänormaalin suuri paine, joka on sitä suurempi mitä pienempi kontaktialue on. Tämä voi johtaa mikromurtumiin ja lonkkamaljan mataloitumiseen. Noin vuoden iässä lantion luutumisen on täydellistä ja lonkkaniveletkin stabiloituvat. Yleensä kipukin helpottaa tässä iässä.

Lonkkanivelen kasvuhäiriö johtaa yleensä nivelrikkoon. Nivelrikon kehittymisen aikatauluun ja tyyppiin vaikuttavat rotukohtaiset ja yksilölliset erot. Lonkkanivelen kasvuhäiriön perimmäistä syytä ei tiedetä, mutta se periytyy tämänhetkisen tutkimustiedon perusteella kvantitatiivisesti eli siihen vaikuttaa useita eri geenejä. Näistä osa on ns. suurivaikutteisia geenejä (engl. major gene). Periytymisaste vaihtelee eri tutkimuksissa välillä 0.1–0.6. Ympäristöllä on vaikutusta kasvuhäiriön ilmiasuun. Useissa tutkimuksissa on todettu runsaan ravinnonsaannin olevan yhteydessä lonkkavikaan. Ruokinta ei aiheuta dysplasiaa, mutta se tuo vian esiin geneettisesti alttiilla koirilla. Tämä pätee myös toisin päin, optimaalisella ruokinnalla lonkkanivelen kasvuhäiriö ei tule näkyviin tai on lievempää. Myös liian raju liikunta kasvuaikana voi pahentaa muutoksia.

Lonkkanivelen kasvuhäiriötä tavataan lähes kaikilla roduilla, mutta yleisintä se on suurilla ja jättiroduilla. Oireet voidaan huomata pentuna 3–12 kuukauden iässä, jolloin kipu johtuu löysyyden aiheuttamasta nivelkapselin tulehduksesta tai luukalvon hermojen jännityksestä ja repeämisestä. Oireet voivat vähentyä selvästi tai loppua kokonaan jopa useiksi vuosiksi, kun nivelen ympärille muodostuva sidekudos vähentää nivelen löysyyttä. Toinen oireilevien koirien ryhmä on aikuiset koirat, joiden oireiden syynä on nivelrikko. Nuorilla koirilla oireina voivat olla takajalkojen ontuminen, ”pupuhypely”, ylösnousuvaikkeudet levon jälkeen, liikkumishaluttomuus ja nakshteleva ääni kävellessä. Oireet voivat alkaa äkillisesti ja omistaja voi liittää ne johonkin tapaturmaan. Vanhemmilla nivelrikkoisilla koirilla oireet voivat olla epämääräisiä. Oireilu laitetaan usein vanhenemisen piikkiin. Tyypillisiä oireita ovat takajalkojen ontuminen ja jäykkyys liikkeessä. Lonkkavikainen koira yrittää viedä painoa pois takaosalta, mikä ilmenee kävellessä selkälinjan aaltoiluna ja lantion kiertymisellä. Tämä johtaa myös takaosan lihaskatoon ja etupään lihasten voimistumiseen.

Lonkkavian vastustamisohjelma perustuu useimmilla roduilla röntgenkuvissa sairaiksi todettujen yksilöiden karsimiseen jalostuksesta. Lonkkanivelen kasvuhäiriön periytyvyys on kohtuullinen. Ilmiasuunkin perustuvan jalostusvalinnan pitäisi johtaa tuloksiin, jos valinta on systemaattista. Jalostusarvoindeksien (BLUP-indeksit) avulla valinta on tehokkaampaa. Indeksissä otetaan huomioon koiran kaikkien tutkittujen sukulaisten taso ja poistetaan röntgentuloksiin vaikuttavien

ympäristötekijöiden vaikutusta. Jalostusindeksejä lasketaan jo useille roduille sekä lonkka- että kynänrivelistä. Indeksien laskemisen edellytyksenä on riittävä määrä kuvattuja koiria.

Suomenlapinkoirien jalostustoimikunta ei pääsääntöisesti hyväksy yhdistelmää, jonka lonkkien jalostusindeksien keskiarvo on alle 100.

Taulukko 22. Lonkkatutkimustilasto vuosilta 2008–2017, aikarajaus: lausuntovuosi (Koiranet 29.9.2018)

Vuosi	A	B	C	D	E	Yhteensä
2008	122	118	92	42	2	376
2009	146	109	82	32	1	370
2010	190	114	108	38	0	450
2011	121	116	90	36	3	366
2012	152	129	111	28	2	422
2013	114	129	112	27	4	386
2014	116	136	123	33	1	409
2015	140	144	124	39	2	449
2016	126	142	132	56	6	462
2017	132	177	158	53	2	522
Yhteensä	1359	1314	1132	384	23	4212

Taulukko 23. Lonkkatutkimusprosentit vuosilta 2008–2017, aikarajaus: lausuntovuosi (Koiranet 29.9.2018)

Vuosi	A	B	C	D	E
2008	32 %	31 %	24 %	11 %	1 %
2009	39 %	29 %	22%	9 %	0 %
2010	42 %	25 %	24 %	8 %	0 %
2011	33 %	32 %	25 %	10 %	1 %
2012	36 %	31 %	26 %	7 %	0 %

2013	30 %	33 %	29 %	7 %	1 %
2014	28 %	33 %	30 %	8 %	0 %
2015	31 %	32 %	28 %	9 %	0 %
2016	27 %	31 %	29 %	12 %	1 %
2017	25 %	34 %	30 %	10 %	0 %
Yhteensä	32 %	31 %	27 %	9 %	1 %

Kahta C-lonkkaista ei saa yhdistää. D- ja E-lonkkaisia koiria ei saa käyttää jalostukseen. Yhdistelmän lonkkien jalostusindeksin keskiarvon tulee olla yli 100.

Suomenlapinkoiran PEVISA-ohjelmaan kuuluva pentueen vanhempien lonkkakuvausvaatimus pentujen rekisteröintiä varten on ollut voimassa vuodesta 1995 alkaen, mutta lonkkien tilanne ei ole tuon runsaan kahdenkymmenen vuoden aikana kuitenkaan merkittävästi parantunut, vaan päinvastoin C–E-lonkkaisten osuus kaikista kuvatuista on etenkin viimeisen kymmenen vuoden ajan ollut huomattavan nousujohteinen. Kun lonkkakuvausvaatimuksen alkuvuosina lonkkavikaisiksi tulkittavien (eli C-, D- ja E-lonkkaisten) osuus oli 25–32 % luokkaa, keskiarvo viimeisen kymmenen vuoden ajalta on n. 37 % ja viimeisen viiden vuoden ajalta n. 39 %. Suuntaus on siis huolestuttava, eikä pitkän aikaa kestänyt kuvaamispakko ole tuottanut toivotunlaista edistymistä.

Myös naapurimaissamme Ruotsissa ja Norjassa, joissa molemmissa lonkkakuvataan nykyään kolminumeroisia määriä suomenlapinkoiria vuosittain, trendi on samansuuntainen: C-, D- ja E-tulosten yhteenlaskettu osuus on viime vuosina kivunnut 40 prosentin tuntumaan (Norjassa vuonna 2016 jopa 47 prosenttiin).

4.3.2 Muut rodulla todetut merkittävät sairaudet ja viat

Epilepsia (ELL Margetta Salminen)

Epilepsia (kaatumatauti) aiheuttaa toistuvia kohtauksia. Se on aivojen sähkötoiminnan häiriö. Epilepsia on alkuperältään joko idiopaattista (=syy tuntematon) eli primaaria epilepsiaa (ensisijainen epilepsia) tai hankittua eli sekundaarista epilepsiaa (=toissijainen epilepsia). Hankittu epilepsia voi johtua esim. päähän kohdistuneesta vammasta tai aivokasvaimesta. Sitten puhutaan vielä reaktiivisesta epilepsiasta, jossa syy on aivojen ulkopuolinen tekijä, esim. aineenvaihdunnallinen häiriö, myrkytys jne.

Epilepsia on koirien yleisin hermostosairaus. Epilepsian esiintymisestä on eri rotujen kesken suurta vaihtelua. Epilepsian syytä ei tunneta, mutta perimällä epäillään olevan vaikutusta eräissä epilepsiatyypeissä.

Epilepsia on hieman yleisempää uroksilla kuin nartuilla, joten urossukuhormonitoiminta altistaa sairauden esiintulolle. Ensimmäinen kohtaus tulee useimmiten 1–5-vuotiaana. Kohtaus voi tulla levossa tai valveilla. Kohtauksia voi olla omistajan tietämättä, jos ne tulevat öisin tai koiran ollessa yksin kotona. Kohtauksien oirekuva on moninainen. Koiralla saattaa olla häiriöitä tajunnassa ja liikkumisessa, lihasten jännittyneisyyttä tai kouristelua, muutoksia aistimuksien tuntemisessa ja tahdosta riippumattoman hermoston toiminnassa ja käyttäytymisessä. Koira saattaa kaatua kyljelleen, voi esiintyä kuolaamista/vaahdon tuleamista suusta, virtsa tai uloste saattaa mennä alle. Koira voi kääntää päätään toiselle puolelle, se voi hyökkäillä, se voi juosta päämäärättömästi, se voi haukkua, se voi tehdä

epämääräisiä puremis- ja nielemisliikkeitä. Koira saattaa huutaa kohtauksen aikana. Tämä johtunee kontrolloimattomien äänihuulten kautta ulos tulevasta ilmasta, ei kivusta. Yleistynyt kohtaaus lähtee laajalta aivoalueelta. Paikallisalkuinen (partiaalinen) kohtaaus on lähtöisin pienestä kohtaa aivoista ja oireet ovat ”lähtöpaikan” mukaiset. Paikallisalkuinen kohtaaus saattaa laajeta yleistyneeksi kohtaukseksi. Molempien tyyppisiä kohtauksia esiintyy suunnilleen yhtä paljon.

Kohtaukset vaihtelevat kestoltaan (sekunneista muutama minuuttiin, jopa 15 minuuttia) ja voimakkuudeltaan. Kohtausten esiintymistiheys vaihtelee paljon, kerran vuodessa, kerran viikossa, jopa tiheämmin.

Jotta tulee epileptisiä kohtauksia, aivojen kohtauskynnys madaltuu tai aivojen ärtyvyys lisääntyy. Tällaisia tekijöitä epäillään olevan esim. stressi, väsymys, hormonaaliset tekijät, kuume jne. Kohtausta ennakoi 2/3 osalla koirista ns. aura. Se voi kestää sekunneista päiviin. Tämä jää usein omistajalta huomaamatta. Koiran käytös voi muuttua: säikky, arvaamaton, vaisu, vihainen, yrittää piiloutua, vikisee, on levoton, hakeutuu ihmisten läheisyyteen...

Kohtauksen jälkeen ”aivosolut ovat väsyneitä” eivätkä heti reagoi normaaleihin ärsykkeisiin: näkö hämärtyy joksikin aikaa, koira ei tunnista tuttua ihmistä, on tasapainohäiriöitä. Koiralla voi olla kova nälkä tai jano, se törmäilee esineisiin, läähättää, vaeltelee. Jälkitila voi kestää minuuteista moneen päivään. Kaikilla tätä ei esiinny.

Status epilepticus (päättymätön epilepsiakohtaus tai uusi kohtaaus alkaa ennen kuin koira on toipunut edellisestä kohtauksesta) on hengenvaarallinen tila. Koira on vietävä hätätapauksena hoitoon. Idiopaattinen epilepsia -diagnoosi pohjautuu muiden sairauksien poissulkemiseen.

Epilepsiasairaita tai epileptistyyppisiä kohtauksia saaneita koiria on jalostustoimikunnan tiedossa 309 yksilöä (elokuu 2018). Sairaista koirista kerätään edelleen tietoa koirien omistajien tai kasvattajien ilmoittamien tietojen ja eläinlääkärilausekantojen avulla. Kaikkia omistajia kehoitetaan ilmoittamaan epilepsiaa. Sairaiden koirien salaaminen on tuhoisaa rodun terveydelle. Epilepsian periytyvyyden tutkiminen on meneillään Hannes Lohen tutkimusryhmässä Helsingissä. Tutkimusryhmälle on toimitettu verinäytteitä sairaista ja terveistä verrokkikoirista. Jalostustoimikunta järjestää verinäytteiden ottoilaisuuksia yhdistyksen tapahtumissa. Vuosina 2008–2017 syntyneistä koirista sairastui epilepsiaan tai sai epileptistyyppisiä kohtauksia 77 koiraa; prosenttiosuus tarkasteluajanjaksolla syntyneistä oli 0,65 %. Edelliseen tarkastelujaksoon (2004–2013) verrattuna prosenttiosuudessa (0,54 %) on havaittavissa hienoista nousua. Epilepsiaa sairastavaa koiraa tai sairaan koiran jälkeläisiä ei saa käyttää jalostukseen. Riskiyhdistelmiä on vältettävä.

Immuunijärjestelmän ongelmat

Kilpirauhasen vajaatoiminta (ELL Margetta Salminen)

Kilpirauhasen vajaatoiminnan (hypothyreosi) syy on 90 %:ssa tapauksista parantumaton kilpirauhaskudoksen sairaus, joka johtuu kilpirauhasen tulehduksesta. Tällainen tulehdus on seurausta koiran oman immuunipuolustuksen tuottamista kilpirauhasvasta-aineista. Kyseessä on autoimmunisairaus. Ollaan sitä mieltä, että sairauten liittyy perinnöllistä taipumusta. Kilpirauhaskudos voi olla sairas kuukausia tai vuosia, ennen kuin näkyvät oireet ilmaantuvat. Koska sairaus etenee vähitellen ja vaikuttaa useisiin elimiin, oireetkin ilmaantuvat eri tavoin eri yksilöillä. Kun oireet tulevat ilmi, on jo 75 % kilpirauhaskudoksesta tuhoutunut.

Oireet tulevat esille 4-6-11-vuotiaana. Sairaudelle alttiimmat rodut sairastuvat nuorimpina.

Sairastumisessa ei ole koirilla havaittu sukupuolieroja ja sterilisaatio tai kastraatio ei vaikuta sairastumisalttuteen. Aineenvaihdunnallisia oireita ovat apeus, väsymys, haluttomuus, surullinen ilme, lihominen, rasituksen keston aleneminen, liikkumishalukkuuden väheneminen.

Iho-oireita: karvapeite ohenee, karva vähenee hännästä, kyljistä ja reisien ulkopinnoilta, ihotulehdus, korvatulehdus, ihon paksuuntuminen. Jos esiintyy rasvaista hilseilyä, kehittyy märkäinen ihotulehdus, jolloin kutina saattaa olla voimakasta. Nartuilla kiimojen väli pitenee, kiima heikkenee (tai ei tule ollenkaan), tiinehtyminen huononee ja esiintyy abortteja. Uroksilla siittiöiden määrä voi vähetä, kivekset voivat olla normaalia pienemmät ja pehmeämmät rakenteeltaan. Hermosto-oireina saattaa esiintyä naamahermohalvaus tai tasapainohäiriöitä. Kyyneleritys vähenee.

Kilpirauhasen vajaatoimintaa sairastavia koiria on jalostustoimikunnan tiedossa 158 kpl (lokakuu 2018). Sairaista koirista kerätään edelleen tietoa koirien omistajien tai kasvattajien ilmoittamien tietojen ja eläinlääkäriläusuntojen avulla. Kaikkien omistajien tai kasvattajien toivotaan ilmoittavan sairaudesta. Sairaiden koirien salaaminen on tuhoisaa rodun terveydelle.

Vuosina 2008–2017 syntyneistä koirista sairastui kilpirauhasen vajaatoimintaan 27 koiraa; prosenttiosuus tarkasteluajanjaksolla syntyneistä oli 0,23 %. Sairasta koiraa tai sairaan koiran jälkeläisiä ei saa käyttää jalostukseen. Sellaisten riskilinjojen, joiden tiedetään saaneen sairaita jälkeläisiä, käyttöä on vältettävä.

Addisonin tauti (ELL Margetta Salminen)

Addisonin tauti (hypoadrenokortikoidismi eli lisämunuaisen kuorikerroksen vajaatoiminta) on usein perinnöllinen autoimmuunisairaus. Tautia todetaan eniten nuorilla ja keski-ikäisillä koirilla. Sairaus on yleisempi nartuilla kuin uroksilla. Sairauden oireet ovat monenlaisia, välillä oireettomia jaksoja. Oireita voi esiintyä alkuvaiheessa vain stressin yhteydessä (trauma, infektio, leikkaus tms.). Stressi laukaisee akuutin Addisonin kriisin: vapina, kuivuminen, tajunta alenee, oksentelu, vatsakipu, hidas pulssi, lämmön lasku. Diagnosoinnissa viitteellistä taudille on, että usein munuaisarvo urea on kohonnut, kalium kohonnut, natrium (Na: K) alhainen, ACTH-testi diagnostinen.

Addison-sairaita koiria on jalostustoimikunnan tiedossa 84 yksilöä (syyskuu 2018). Vuosina 2008–2017 syntyneistä koirista sairastui Addisonin tautiin 33 koiraa; prosenttiosuus tarkasteluajanjaksolla syntyneistä oli 0,28 %. Edelliseen tarkastelujaksoon (2004–2013) verrattuna prosenttiosuudessa (0,14 %) on havaittavissa nousua. Sairaista koirista kerätään edelleen tietoa koirien omistajien tai kasvattajien ilmoittamien tietojen ja eläinlääkäriläusuntojen avulla. Kaikkien omistajien odotetaan ilmoittavan sairaudesta. Sairaiden koirien salaaminen on tuhoisaa rodun terveydelle.

Sairasta koiraa, sairaan koiran jälkeläisiä, vanhempia ja täyssisaruksia ei saa käyttää jalostukseen. Addisonin tautia sairastavien koirien määrä on koirakannan kokoon nähden vähäinen, joten vaikka lähisukulaiset suositellaankin suljettavaksi pois jalostuksesta, käytännössä niiden määrä jää pieneksi, etenkin kun otetaan huomioon, että osa tapauksista on niin vanhoja, että lähisukulaiset eivät enää ole ikänsä puolesta jalostuskäytössä. Tiukan suosituksen toivotaan edesauttavan, että sairaus ei pääsisi leviämään koirakantaan laajemmin. Riskiyhdistelmiä on vältettävä. Suomenlapinkoirissa Addisonin tauti sekä Cushingin tauti vaikuttavat kulkevan samoissa linjoissa.

Sokeritauti (Diabetes Mellitus) (ELL Margetta Salminen)

Koiran sokeritauti on monimuotoinen aineenvaihduntasairaus. Siinä muodostuu puutetta insuliinihormonista. Yleisimmin diabetekseen sairastuvat keski-ikäiset koirat (noin 8-vuotiaat). Sairaus on yleisempi nartuilla kuin uroksilla.

Oireita ovat juominen, pissaaminen, lisääntynyt ruokahalu sekä painon putoaminen muutamassa viikossa. Lihaksisto heikkenee, virtsatie- ja hengitystietulehduksia saattaa esiintyä. Oireiden jatkuessa ilman hoitoa koira tulee apeaksi, syömättömäksi, alkaa oksennella ja elimistö kuivuu. Hoitamattoman sairauden seurauksena voi olla kooma ja kuolema. Laboratoriotutkimuksissa virtsassa todetaan sokeria ja usein ketoaineita. Veren sokeriarvo on kohonnut.

Vuosina 2008–2017 syntyneistä koirista sokeritautisairaita on tiedossa 9 koiraa; prosenttiosuus tarkasteluajanjaksolla syntyneistä oli 0,08 %. Sairaista koirista kerätään edelleen tietoa koirien omistajien tai kasvattajien ilmoittamien tietojen ja eläinlääkärilausuntojen avulla. Kaikkien omistajien odotetaan ilmoittavan sairaudesta. Sairaiden koirien salaaminen on tuhoisaa rodun terveydelle.

Sairasta koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Allergiat/atopiat

Atopia on geneettisestä taipumuksesta aiheutuva tulehduksellinen ja kutiseva allerginen ihosairaus, jonka synnylle on perimän lisäksi olemassa useita altistavia tekijöitä, kuten koiran elinympäristö ja olosuhteet. Atopia on elinikäinen vaiva, joka on kontrolloitavissa, muttei parannettavissa. Ruoka-aineallergia on koiralla atopiaa huomattavasti harvinaisempaa. Vain 10 % iho-oireisista koirista kärsii ruoka-aineallergiasta, jolloin koiralla on yleensä myös ruuansulatuskanavan oireita (ilmavaivat, ripuli).

Atopia on tyypillisesti nuoren aikuisen koiran sairaus ja oireet alkavat suurimmalla osalla atoopikoista 6 kk – 3 vuoden iässä. Allerginen nuha, astma ja silmän sidekalvontulehdus ovat koiralla harvinaisia. Koira reagoi ihollaan ja atopia onkin koiran yleisin ihosairaus. Atopiaan liittyvien toistuvien ihon bakteeri- ja hiivatulehdusten esiintymisestä on päätelty, että atoopikkokoirilla olisi puutteellisesti toimiva soluvälitteinen immuunivaste. Atopialle tyypillistä on, että oireet helpottuvat ja pahenevat kausittaisesti ainakin sairauden alkuvaiheessa. Jos oireet ovat heti alkuun jatkuvia, voidaan hyvällä syyllä epäillä ruoka-aineallergiaa aiheuttajaksi.

Atooppinen iho kutisee, minkä seurauksena koira raapii ihonsa rikki. Turkki on hilseilevä ja huonokuntoinen sekä ohut tai jopa paikoin kalju. Niiltä alueilta, joissa kutina on voimakkainta, iho paksunee jatkuvan raapimisen ja kalvamisen seurauksena sekä tummuu. Muutokset paikallistuvat naamaan (huulet ja silmien ympäryks), korviin, tassuihin, jalkoihin, leukaan ja vatsan alle (kainalot ja nivuset). Joillakin koirilla jatkuva kutina aiheuttaa myös käyttäytymisen muutoksia, esim. ärtyisyyttä. Toistuvat korvatulehdukset ovat eräs tavallisimmista atoopikon iho-oireista.

Jalostustoimikunnan tiedossa on 93 allergista koiraa. Allergista tai atooppista koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Autoimmuunisairaudet ja immuunijärjestelmän ongelmat ovat yhteydessä rodun ja yhdistelmien geneettiseen monimuotoisuuteen. Sairaant koirat tulee sulkea pois jalostuksesta ja riskiyhdistelmien tekemistä tulee karttaa.

Muut sairaudet

Cushingin tauti

Cushingin tauti eli lisämunuaisen kuorikerroksen liikatoiminta koiralla on kohtalaisen yleinen sairaus kaikkien rotujen kannassa. Sairautta esiintyy eniten keski-ikäisillä ja vanhoilla koirilla, mutta jopa vuoden ikäinen koira voi sairastua Cushingin tautiin. Useimmiten tätä sairautta tavataan keski-ikäisillä nartuilla.

Yleisiä oireita ovat iho-oireet, lisääntynyt juominen ja virtsaaminen, läähätys, väsymys, apeus, kiimahäiriöt, lisääntynyt ruokahalu ja infektiherkkyys. Sairauteen on olemassa lääkityshoito. Jalostustoimikunnan tiedossa on 26 Cushingin tautiin sairastunutta yksilöä (syyskuu 2018).

Sairasta koira, sairaan koiran jälkeläisiä, vanhempia ja täyssisaruksia ei saa käyttää jalostukseen. Cushingin tautia sairastavien koirien määrä on koirakannan kokoon nähden vähäinen, joten vaikka lähisukulaiset suositellaankin suljettavaksi pois jalostuksesta, käytännössä niiden määrä jää pieneksi, etenkin kun otetaan huomioon, että osa tapauksista on niin vanhoja, että lähisukulaiset eivät enää ole ikänsä puolesta jalostuskäytössä. Tiukan suosituksen toivotaan edesauttavan, että sairaus ei pääsisi leviämään koirakantaan laajemmin. Riskiyhdistelmiä on vältettävä. Suomenlapinkoirissa Cushingin tauti sekä Addisonin tauti vaikuttavat kulkevan samoissa linjoissa.

Pompen tauti (Eija Seppälä, tutkija Hannes Lohen tutkimusprojektista v. 2006–2014)

Pompen tauti (tunnetaan myös nimellä glycogen storage disease type II, GSD II) on suomenlapinkoirilla esiintyvä etenevä glykogeeniainevaihdunnan sairaus. Sama tauti tunnetaan myös ihmisillä.

Koirilla Pompen tauti ilmenee hidastuneena kasvuna, toistuvana liman oksentamisena, etenevänä lihasheikkoutena ja jatkuvana läähätyksenä. Tautiin liittyy myös käännvirtaus ruoansulatuskanavassa johtuen laajentuneesta ruokatorvesta sekä sydänpoikkeavuuksia. Koska sairaus on etenevä, siitä kärsivät koirat joko kuolevat tai lopetetaan yleensä ennen kahden vuoden ikää. Koirien Pompen tautiin ei ole hoitoa.

Tauti vaurioittaa kaikkia elimiä, mutta pääoireet koskevat kudoksia, joiden energiantarve on suurin (sydän-, luusto- ja sileäkudos, joka mm. ympäröi ruokatorvea). Helsingin yliopistolla ja Folkhälsanilla toimiva Hannes Lohen koiragenetiikan tutkimusryhmä on tunnistanut Pompen taudin aiheuttavan geenivirheen ja sairaudelle on tarjolla geenitesti.

Tauti periytyy autosomaalisesti peittyvästi eli sairaan yksilön molemmat vanhemmat ovat taudin kantajia. Pompen taudin geenitestauksiin on osallistunut vuosina 2008–2017 syntyneitä suomenlapinkoiria 971 yksilön verran. Testattujen perusteella 3370 jälkeläisen tulos on tiedossa. Kaikkiaan on tiedossa 4341 koiran geneettinen status, joista 4253 tervettä, 83 kantajaa ja 5 sairasta. Luvut ovat todellisuudessa suurempia, koska kaikkia geenitestituloksia ei ole ilmoitettu jalostustoimikunnalle. Viimeisin Pompen-sairaaksi geenitestattu suomenlapinkoira on syntynyt vuonna 2012.

Testatuista koirista kerätään edelleen tietoa ja kaikkien koiran omistajien odotetaan ilmoittavan testituloksesta. Pompen-kantajille ja Pompen-testaamattomille koirille urostiedusteluissa suositellaan vain terveeksi testattua koira tai koira, joka voidaan vanhempiensa geenitestin perusteella todeta terveeksi. Suositus voidaan antaa testaamattomalle koiralle sillä varauksella, että joko molemmat tai toinen osapuoli testataan ennen astutusta ja todetaan terveeksi. Jalostustoimikunta järjestää joukkotestauksia yhdistyksen tapahtumissa.

Degeneratiivinen myelopatia (DM)

Degeneratiivinen myelopatia on perinnöllinen etenevä selkäytimen rappeumasairaus, joka johtaa koiran takapäähän heikkouteen ja myöhemmin mahdollisiin halvausoireisiin tyypillisesti 8–14-vuotiailla koirilla. Oireet alkavat takaraajojen koordinaatiohäiriöillä, jotka pahenevat 6–12 kuukauden kuluessa johtaen takaraajojen halvaukseen. Sairauteen on olemassa geenitesti. DM-geenitestauksiin on osallistunut vuosina 2008–2017 syntyneitä suomenlapinkoiria 638 yksilöä (tilanne 27.9.2018). Testattujen perusteella 540 jälkeläisen tulos on tiedossa. Kaikkiaan on tiedossa 1178 koiran genotyyppi, joista 977 tervettä, 194 kantajaa ja 6 sairasta. Luvut ovat todellisuudessa suurempia, koska kaikkia geenitestituloksia ei ole ilmoitettu jalostustoimikunnalle.

DM-diagnoosi vahvistetaan ruumiinavauksella. Tähän mennessä (tilanne 27.9.2018) on vahvistettu kahden kliinisesti DM-sairaaksi diagnosoidun, sairastumisalttiiksi geenitestatun koiran diagnoosi. Lappalaiskoirat ry korvaa ruumiinavaukskulut toistaiseksi kaikille geneettisesti sairastumisalttiille koirille. Tämänhetkiset sairastumisalttiiksi testatut koirat ovat pääosin vielä nuoria, ja menee vielä vuosia, että ruumiinavaustuloksia kertyy tarpeeksi suuri määrä sen päättelyyn, että kuinka suuri osa geneettisesti sairastumisalttiista sairastuu kliinisesti.

Testatuista koirista kerätään edelleen tietoa ja kaikkien koiran omistajien odotetaan ilmoittavan testituloksesta. Lisäksi jalostustoimikunta kerää tietoa kliinisesti sairastuneista yksilöistä. Kahden tunnetun DM-kantajan yhdistelmä ei voi saada jalostustoimikunnan hyväksyntää. Sairastumisalttiin saa yhdistää vain genotyypiltään terveeseen.

Osteogenesis Imperfekta (OI)

Sairaus on luustonkehityshäiriö jo syntyvillä pennuilla; sairaan pennun luusto on hauras ja murtuu yleensä jo synnytyksen yhteydessä. Oireena ovat erittäin kivuliaat luunmurtumat ja luusto on epämuodostunut. Sairaan yksilön pitkät luut ovat poikki. Pennut ovat pienempiä, eivät kasva tai kehity ja ilmaisevat kipua. Pentu ei ryömi normaalilla tavalla johtuen luunmurtumista. Kylkiluiden murtumat vaikeuttavat hengitystä. Pennut eivät koskaan pääse jaloilleen. Tautiin ei ole hoitoa, vaan pennut joudutaan lopettamaan. Tauti on resessiivisesti periytyvä eli sairaus puhkeaa kahden kantajan saadessa pentuja.

Suomenlapinkoirille on syntynyt vuosina 2009–2017 viisi pentuetta, joissa on ollut OI-sairaita pentuja. Tämän lisäksi on kaksi pentuetta, joissa epäillään olleen OI-sairaita pentuja, mutta sairauden varmuutta ei selvitetty. Syntyneistä koirista on jouduttu sairauden vuoksi lopettamaan yli puolet. Jalostustoimikunta seuraa tilanteen kehitystä. Sairauteen ei suomenlapinkoirilla ainakaan toistaiseksi ole geenitestiä.

Sairaam koiran vanhempia ja sisaruksia ei saa käyttää jalostukseen.

Immuunivälitteinen hemolyyttinen anemia (IMHA)

Immuunivälitteinen hemolyyttinen anemia (IMHA) ilmenee kohtalaisena tai vakavana anemiana ja siitä tunnetaan primaarinen sekä sekundaarinen (esim. kasvaimen tai infektion aiheuttama) muoto. Aiemmin sairaudesta käytettiin lyhennystä AIHA. Jalostustoimikunnan tiedossa on seitsemän IMHA-tapausta sekä kolme epäilyä. Immuunivälitteistä hemolyyttistä anemiaa sairastavaa koiraa, sairaan koiran jälkeläisiä, vanhempia ja täyssisaruksia ei saa käyttää jalostukseen.

Trombosytopenia

Trombosytopeniassa eli verihitalekadossa on kyse verihitaleiden eli trombosyyttien liian vähäisestä määrästä veressä. Oireena voi olla verenvuotoalttius. Jalostustoimikunnan tiedossa on kaksi trombosytopeniatapausta.

Luusto- ja nivelviat

Kyynärnivelet (ELT Anu Lappalainen)

Kyynärnivelen kasvuhäiriö (engl. elbow dysplasia, ED) on yleisin isojen ja jättikokoisten koirien etujalan nivelkivun ja ontumisen aiheuttaja. Kyynärnivelen kasvuhäiriön eri muotoja ovat varisliisäkkeen (processus coronoideus) sisemmän osan fragmentoituminen, olkaluun nivelnastan (condylus humeralis) sisemmän osan osteokondroosi ja kiinnittymätön kyynärpään uloke (processus anconaeus). Kyynärnivelen inkongruenssia (nivelpintojen epäyhdenmukaisuutta) pidetään tärkeänä syynä kaikkiin edellä mainittuihin kasvuhäiriöihin ja myös se lasketaan kyynärnivelen kasvuhäiriöksi.

Kyynärnivelen kasvuhäiriön periytymisen mekanismit ovat epäselvät. Periytyminen on kvantitatiivista eli

siihen vaikuttaa useita eri geenejä. Yksi näistä geeneistä saattaa olla ns. suurivaikutteinen geeni. Kasvuhäiriön tyyppi vaihtelee eri roduilla, mikä viittaa siihen että aiheuttajina ovat eri geenit. Kynärnivelen kasvuhäiriö on yleisempää uroksilla todennäköisesti urosten suuremman painon ja mahdollisesti myös hormonaalisten tekijöiden takia. Nykykasityksen mukaan perinnöllisillä tekijöillä on suurin osuus kynärnivelen kasvuhäiriön synnyssä, mutta ympäristötekijöillä on osuutensa sen ilmenemisessä. Toisin sanoen optimaalisella ruokinnalla voidaan mahdollisesti estää kasvuhäiriön kehittyminen yksilöllä, jolla on siihen perinnöllinen taipumus.

Kaikissa kynärnivelen kasvuhäiriöissä oireet alkavat keskimäärin 4–7 kuukauden iässä. Tyypillinen oire on ontuminen, joka voi pahentua rasituksessa tai olla voimakkainta levon jälkeen. Ontuminen voi olla jatkuvaa tai ajoittaista. Omistajan voi olla vaikea havaita koiran ontumista, jos kasvuhäiriö on molemminpuolinen. Toisinaan kasvuhäiriö on molemmissa kynärnivelistä, vaikka koira ontuu vain toista jalkaa. Usein oireet huomataan vasta aikuisiällä ja silloin oireet johtuvat sekundaarisesta nivelrikosta. Kiinnittymätön kynärpään uloke ei välttämättä oireile nuorella koiralla ja se voi olla röntgenkuvauksen sivulöydös.

Kasvuhäiriöiden ja niiden erilaisten kirurgisten hoitojen tehosta ja pitkäaikaisennusteesta ei ole olemassa kattavia tutkimuksia. Leikkaushoidon hyöty on epävarma, jos nivelessä on jo selvät nivelrikon merkit. Kaikkien kynärnivelen kasvuhäiriöiden seurauksena on ainakin hoitamattomana nivelrikko. Leikattuunkin jalkaan kehittyy yleensä aina jonkin asteinen nivelrikko, mutta sen määrä voi olla vähäisempää ja se voi kehittyä myöhemmin kuin ilman leikkausta hoidetussa nivelessä. Kynärnivelen nivelrikko invalidisoi koiraa yleensä pahemmin kuin esim. lonkkien nivelrikko, koska koiran painosta noin 60 % on etuosalla.

Pohjoismaissa kynärnivelen kuvien arviointi perustuu sekundaarisiiin nivelrikon merkkeihin. On huomattava, että jo 1. asteen muutos tarkoittaa sitä, että koiralla on kynärnivelen kasvuhäiriö ja siitä johtuvia nivelrikkomuutoksia. Ruotsissa kynärnivelen kasvuhäiriö on vähentynyt roduissa, joissa kynärniveliä kuvataan. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että siellä käytetään näissä roduissa jalostukseen vain vähän muita kuin kynärniveliä suhteiden terveitä koiria. Jalostusarvoindeksit (BLUP-indeksit) tehostavat jalostusvalintaa. Indeksissä otetaan huomioon koiran oman tuloksen lisäksi sen kaikkien tutkittujen sukulaisten taso ja poistetaan röntgentuloksiin vaikuttavien ympäristötekijöiden vaikutusta. Jalostusindeksejä lasketaan jo useille roduille sekä lonkka- ja kynärnivelistä. Indeksien laskemisen edellytyksenä on riittävä määrä kuvattuja koiria. Suomenlapinkoirille kokeiltiin kynärnivelindeksilaskentaa syksyllä 2017, mutta kynärkuvaustuloksissa ei ollut tarpeeksi vaihtelua laskennan onnistumiseksi.

Taulukko 24. Kynärniveltutkimustilasto vuosilta 2008–2017, aikarajaus: lausuntovuosi (KoiraNet 29.9.2018)

Vuosi	0	1	2	3	Yhteensä
2008	168	9	2	0	179
2009	187	7	2	0	196
2010	223	15	1	1	240
2011	203	17	1	2	223
2012	272	11	3	2	288

2013	239	9	1	1	250
2014	250	19	4	1	274
2015	297	19	4	1	321
2016	281	11	2	6	300
2017	329	15	3	3	350
Yhteensä	2449	132	23	17	2621

Taulukko 25. Kyynärniveltutkimusprosentit vuosilta 2008–2017, aikarajaus: lausuntovuosi (Koiranet 29.9.2018)

Vuosi	0	1	2	3
2008	94 %	5 %	1 %	0 %
2009	95 %	4 %	1 %	0 %
2010	93 %	6 %	0 %	0 %
2011	91 %	8 %	0 %	1 %
2012	94 %	4 %	1 %	1 %
2013	96 %	4 %	0 %	0 %
2014	91 %	7 %	1 %	0 %
2015	93 %	6 %	1 %	0 %
2016	94 %	4 %	1 %	2 %
2017	94 %	4 %	1 %	1 %
Yhteensä	93 %	5 %	1 %	1 %

Patellaluksaatio – polvilumpion sijoiltaan meno (ELT Anu Lappalainen)

Polvinivelen rakenteelliset heikkoudet altistavat patellaluksaatiolle eli polvilumpion sijoiltaan menolle. Jalka-asento on virheellinen ja polvilumpion telaurat ovat liian matalat. Patellaluksaatiota esiintyy suhteellisen runsaasti kääpiöroduilla ja sellaisilla suuremmilla roduilla, joilla on suora takajalka. Periytyvyyden mekanismi ei ole tiedossa. Pienikokoisilla roduilla polvilumpio luksoituu yleensä sisäänpäin (mediaalisesti).

Patellaluksaatio on synnynnäinen ja jaetaan vian vakavuuden perusteella neljään eri asteeseen. Eläinlääkäri tutkii polvet tunnustelemalla. I-asteen luksaatiot ovat tavallisesti oireettomia eivätkä kaipaa hoitoa. II- ja III-asteen luksaatioissa koiralla havaitaan selviä liikkumisvaikeuksia. Ravatessaan koira koukistaa hetkittäin raajaansa sen sijaan, että tukeutuisi sillä maahan (polvilumpio on luiskahtanut pois paikoiltaan), ja jatkaa sitten normaalia ravia (polvilumpio on palautunut paikoilleen). IV-asteen luksaatioissa polvilumpio on pysyvästi pois paikoiltaan. Usein oireet huomataan tapaturman jälkeen,

vaikka kyseessä on synnynnäinen vika.

Jalostustoimikunta on kerännyt tietoja patellaluksaatiosta erillisellä kaavakkeella kasvattajilta/koirien omistajilta. Jalostustoimikunnan tiedossa on 38 patellaluksaatio-tapausta, joista 12 koiran polvet on jouduttu operoimaan.

Taulukko 26. Polvitutkimustilasto vuosilta 2008–2017, aikarajaus: lausuntovuosi (KoiraNet 3.10.2018)

Vuosi	0	1	2	3	4	operoitu	Yhteensä
2008	165	7	1	0	0	0	173
2009	157	5	0	0	0	0	162
2010	190	2	1	0	0	0	193
2011	142	1	1	0	1	0	145
2012	235	6	1	0	0	0	242
2013	216	2	1	0	1	0	220
2014	191	4	0	0	0	0	195
2015	243	4	1	1	0	1	250
2016	234	10	0	0	0	1	245
2017	273	4	3	0	0	0	280
Yhteensä	2046	45	9	1	2	2	2105

Taulukko 27. Polvitutkimusprosentit vuosilta 2008–2017, aikarajaus: lausuntovuosi (KoiraNet 3.10.2018)

Vuosi	0	1	2	3	4	operoitu
2008	95 %	4 %	1 %	0 %	0 %	0 %
2009	97 %	3 %	0 %	0 %	0 %	0 %
2010	98 %	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %
2011	98 %	1 %	1 %	0 %	1 %	0 %
2012	97 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %
2013	98 %	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %

2014	98 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %
2015	97 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %
2016	96 %	4 %	0 %	0 %	0 %	0 %
2017	98 %	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %
Yhteensä	97 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %

Jalostukseen voidaan suositella polvitarkastamattomia, oireettomia koiria tai polvitarkastuksessa lausunnon 0/0 saaneita koiria. Pentuna patellaluksaation vuoksi leikattua koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Häntämutkat ja muut luuston kehityshäiriöt

Tähän kategoriaan sisältyvät häntämutkat, olka- ja kinnernivelien sekä selkärangan kasvu- ja kehityshäiriöt. Nämä kaikki ovat osittain periytyviä mutta myös ympäristötekijöillä (esim. ravinto ja liikunta) voi olla suuri vaikutus kasvu- ja kehityshäiriöiden ilmenemisessä.

Häntämutka eli nikamavika hännässä tarkoittaa yhden tai useamman häntänikaman yhteenluutumista tai epämuodostumista. Suomenlapinkoiralla voi olla hännässään myös J-koukku eli ns. paimenkoukku. Tällainen J-koukku on täysin hyväksyttävä eikä sitä tule sotkea todelliseen häntämutkaan. J-koukun pystyy suoristamaan toisin kuin aidon häntämutkan.

Jalostustoimikunnan tiedossa on 113 erilaista luustosairautta, joista häntämutkia esiintyy 41 koiralla. Häntämutkaista koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Napatyrä (Pieneläinsairauksien erikoislääkäri Jukka Marttila)

Koska napatyrä on aukko vatsaontelon alla lihassienämässä, on tavallista, että aukkoon tunkeutuu vatsaontelon sisältöä; lievissä tapauksissa hieman vatsaontelon rasvakudosta, vakavammassa, ja joskus jopa pikaista kirurgista hoitoa vaativissa tapauksissa tyräpussiin mahtuu suolistoa. Vatsaontelon sisällön tunkeutuminen napanuoran aukkoon estää vastasyntyneellä aukon sulkeutumisen ja tämä on useimmiten syynä pienien napatyrien syntymiseen. Syntymän jälkeisinä päivinä voi onnistua painamaan aukkoon tunkeutuneen kudoksen takaisin ja näin estää tyrän syntymisen, vakavammassa tapauksissa navan paineleminen sen sijaan saattaa olla haitallista. Napatyrä saattaa olla kiinni kasvanut, mikä tarkoittaa sitä, että heti syntymän jälkeen napa-aukosta on valahtanut pieni määrä rasvakudosta ulos ja aukko on sen jälkeen sulkeutunut normaalisti. Navan kohdalle on jäänyt pieni rasvakudoksen aiheuttama pullistuma. Tällainen sulkeutunut tyrä on kaikkien yleisin ja on täysin vaaraton "kauneusvirhe".

Jos napatyrän aukko on niin suuri, että suoli mahtuu aukosta läpi, on tyrä aina korjattava leikkauksella. Suoli voi pakkautua tyräaukkoon niin tiukasti, että verenkierto salpautuu ja suolen osa menee kuolioon; tämä on hengenvaarallinen tila, ja vaatii pikaista kirurgista hoitoa. Oireina on erittäin voimakas akuutti kipu vatsassa, etenkin navan kohdalla. Jos vastasyntyneellä pennulla on epätavallisen suurelta tuntuva pullistuma navan seudulla, kannattaa pyytää eläinlääkärää tarkastamaan pentu. Useimmat napatyrän aiheuttamat ongelmat syntyvät vasta pikkupentuvaiheen jälkeen, kun koira alkaa liikkua aktiivisemmin ja kasvu on voimakkainta. Napatyrä korjataan pienellä leikkauksella, jossa aukko yksinkertaisesti ommellaan kiinni. Toimenpidettä saattaa vaikeuttaa aukon reunaan kiinni kasvaneet vatsaontelon kudokset jotka ensin täytyy irrottaa ja työntää takaisin oikeille paikoilleen. Leikkaus vaatii joko syvän rauhoituksen tai yleisanestesian; nukutusriskin vuoksi on usein odotettava pennun kasvamista ainakin kahden kuukauden ikäiseksi ennen leikkaustoimenpidettä. Vaarallisen suuri tyrä on leikattava

mahdollisimman nopeasti.

Jalostustoimikunnan tiedossa on 144 napatyrätapausta, joka on todennäköisesti vain murto-osa todellisesta tilanteesta. Koiraa, jonka napatyrä on leikattu tai leikkausta vaativa, ei suositella käytettäväksi jalostukseen.

Nivustyrä (Pieneläinsairauksien erikoislääkäri Jukka Marttila)

Nivustyrä eli inguinaalityrä on myös tavallisimmin synnynnäinen. Tyrä muodostuu ns. nivuskanavan aukkoon, jos se on liian suuri. Suureen aukkoon pääsee valahtamaan vatsaontelon kudoksia, tavallisimmin rasvakudosta, mutta myös suolta voi päästä mahtumaan, jos aukko on niin suuri. Nivuskanavan aukot ovat normaalisti pienet reiät vatsaontelon seinämässä, josta uroksella tapahtuu kivesten laskeutuminen vatsaontelon sisältä kivespusseihin ja narttukoiralla matorauhasiin kulkevat suuret verisuonet sekä uroksilla siemenjohtimet kulkevat näiden aukkojen kautta.

Nivustyrä aiheuttaa kipua liikkeessa. Tavallisimmin synnynnäinen nivustyrä havaitaan nuorella pennulla siinä vaiheessa kun pentu alkaa liikkua enemmän. Kipu saattaa ajoittain olla voimakastakin, niin että pentu vingahtelee ja pysähtyy äkillisesti, välillä taas on oireettomia jaksoja. Tunnustelemalla voi havaita pullistuman koiran nivusissa, mutta useimmiten pullistuma on niin pieni, että se löytyy vasta eläinlääkärin tutkimuksessa. Nivustyrää tavataan lähes yksinomaan narttukoirilla, uroksilla esiintyessään nivustyrä johtaa pahimmillaan tilanteeseen, jossa suolta ja vatsaontelon rasvakudosta voi valahtaa kivespussiin.

Nivustyrä kannattaa aina leikata, koska se aiheuttaa lievänäkin kipua nivustaipeessa; kipu voi olla niin epämääräistä, että se sitä ei koirasta huomaa eikä koira aina välttämättä ilmaise pientä kivun tunnettaan. Leikkauksessa tarkastetaan aina molemmat nivuskanavat, koska ne yleensä ovat molemmat liian suuria ja tyrä syntyy ennemmin tai myöhemmin toisellekin puolelle. Leikkaus tehdään useimmiten noin puolen vuoden iässä, aikaisemminkin, jos tyrä vaivaa kovasti tai on vaarallisen suuri.

Suomenlapinkoirilla nivustyrä on harvinainen. Jalostustoimikunnalle on ilmoitettu kolme tapausta, kaikki narttuja. Koiraa, jolla on todettu nivustyrä, ei saa käyttää jalostukseen.

Purentaviat ja hammaspuutokset

Purentavikoja on jalostustoimikunnan tiedossa 32 tapausta. Vuosina 2008–2017 syntyneistä koirista kymmenellä on todettu yläpurenta. Neljällätoista koiralla on todettu alapurenta. Purentavikaista koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Hammaspuutokset ovat perinnöllisiä ja ne periytyvät polygeenisesti ja dominantisti. Hammaspuutosten merkityksestä koiralle voidaan olla montaa mieltä. Selvää kuitenkin on, että jos hammaspuutoksiin ei jalostuksessa kiinnitetä huomiota, vika yleistyy ja hammaspuutosten määrä lisääntyy.

Hammaspuutoksellista koiraa tulee käyttää jalostukseen harkiten ja sille tulee etsiä kumppani, jolla on täydellinen hampaisto. Hammaspuutoksia on kymmenen vuoden ajalta tiedossa 51 kpl. Ilmoitetut viat ovat yleisellä tasolla, eikä tarkempaa tietoa mitkä hampaat puuttuvat tms. ole yksilöity.

4.3.3 Yleisimmät kuolinsyyt

Taulukko 28. Kuolinsyytilasto 2018 (Koiranet 24.9.2018)

Kuolinsyy	Keskim. elinikä	Yhteensä
-----------	-----------------	----------

Hengitystiesairaus	11 v 0 kk	21
Hengitystiesairaus	10 v 0 kk	9
Henkitorven rakenneheikkous, trakeakollapsi	12 v 10 kk	2
Keuhkojen kasvainsairaus	11 v 7 kk	5
Keuhkotulehdus	10 v 7 kk	3
Kurkunpään halvaus	13 v 3 kk	2
Hermostollinen sairaus	7 v 10 kk	30
Epilepsia	6 v 9 kk	22
Hermostollinen sairaus	7 v 5 kk	2
Immunologinen aivo-/aivokalvontulehdus	7 v 6 kk	1
Muu hermostollinen sairaus	13 v 0 kk	5
Iho- ja korvasairaudet	5 v 7 kk	7
Atopia, allerginen atooppinen ihotulehdus	6 v 5 kk	1
Iho- ja korvasairaudet	7 v 11 kk	3
Muu iho- tai korvasairaus	4 v 1 kk	2
Pyoderma, vakava tai toistuva märkivä ihotulehdus	1 v 0 kk	1
Immunologinen sairaus	7 v 4kk	13
Immunologinen sairaus	6 v 2 kk	5
Immuunihemolyyttinen anemia, IMHA, AIHA	7 v 3 kk	3
Muu immunologinen sairaus	8 v 3 kk	4
Verihiutalekato, trombosytopenia	9 v 6 kk	1
Kadonnut	4 v 10 kk	20
Kasvainsairaudet, syöpä	11 v 2 kk	250
Hermoston kasvain	11 v 2 kk	3
Ihon tai ihonalaiskudoksen kasvain	12 v 10 kk	7
Kasvainsairaudet, syöpä	10 v 9 kk	109
Luun tai nivelten kasvain	10 v 8 kk	6
Lymfoma, imusolmuke-syöpä	10 v 11 kk	5
Maksan, munuaisten tai suoliston kasvain	11 v 3 kk	41
Muu kasvainsairaus	11 v 4 kk	36
Pernan, sydämen tai verisuonijärjestelmän kasvain	9 v 9 kk	7
Utarekasvain, nisäkasvain	12 v 4 kk	31
Virtsarakon kasvain	11 v 11 kk	5
Kuollut ilman sairauden diagnosointia	9 v 11 kk	40
Lopetus ilman sairauden diagnosointia	10 v 8 kk	85
Lopetus käytös- tai käyttäytymishäiriöiden vuoksi	6 v 2 kk	42
Lopetus käytös- tai käyttäytymishäiriöiden vuoksi	5 v 10 kk	21
Muu käytösongelma	6 v 9 kk	6

Salakavaluus tai arvaamattomuus	5 v 8 kk	8
Vihaisuus	6 v 11 kk	7
Luusto- ja nivelsairaus	8 v 7 kk	45
Kyynärniveldysplasia ja sen seurauksena kehittynyt nivelrikko	5 v 10 kk	3
Lonkkaniveldysplasia ja sen seurauksena kehittynyt nivelrikko	8 v 8 kk	3
Luusto- ja nivelsairaus	9 v 4 kk	22
Muu luuston tai nivelten kasvuhäiriö	5 v 5 kk	2
Muu luuston tai nivelten sairaus	11 v 7 kk	3
Nivelrikko, artroosi, muualla kuin lonkissa tai kyynärnivelistä	11 v 6 kk	5
Polven ristsidevaurio	8 v 3 kk	4
Polvilumpion sijoiltaan meno, patellaluksaatio	0 v 4 kk	3
Maksan ja ruoansulatuskanavan sairaus	7 v 2 kk	52
Haiman vajaatoiminta, EPI	2 v 9 kk	3
Maksan ja ruoansulatuskanavan sairaus	7 v 11 kk	15
Maksan vajaatoiminta	9 v 2 kk	9
Muu maksan tai ruoansulatuskanavan sairaus	6 v 10 kk	20
Ruokatorven laajentuma, megaesofagus	5 v 6 kk	4
Suoliston tukkiva vierasesine	5 v 10 kk	1
Muu sairaus, jota ei ole listalla	8 v 2 kk	74
Pennun synnynnäinen vika tai epämuodostuma	0 v 2 kk	5
Muu kehityshäiriö	0 v 2 kk	3
Pennun synnynnäinen vika tai epämuodostuma	0 v 1 kk	1
Sydämen tai sydänverisuonten kehityshäiriö	0 v 3 kk	1
Petovahinko	9 v 9 kk	5
Selkäsairaus	8 v 7 kk	13
Muu selkäsairaus	10 v 6 kk	4
Selkäsairaus	5 v 9 kk	4
Spondyloosi, nikamien luusilloittuma, nikamien yhteenluutuminen	9 v 11 kk	4
Välilevytyrä, "mäyräkoirahalvaus"	6 v 6 kk	1
Silmäsairaus	7 v 9 kk	17
Muu silmäsairaus	0 v 8 kk	1
Silmänpainetauti, glaukooma	8 v 6 kk	1
Silmäsairaus	7 v 11 kk	9
Sokeutuminen	8 v 9 kk	6

Sisäeriterauhasten sairaus	9 v 5 kk	28
Diabetes, sokeritauti	9 v 0 kk	12
Kilpirauhasen vajaatoiminta	7 v 3 kk	3
Kortisolin liikaeritys, Cushingin tauti	12 v 2 kk	2
Kortisolin vajaeritys, Addisonin tauti	11 v 10 kk	2
Muu sisäeriterauhasten sairaus	9 v 10 kk	6
Sisäeriterauhasten sairaus	8 v 9 kk	3
Sydänsairaus	10 v 6 kk	41
Muu sydämen sairaus tai vajaatoiminta	11 v 0 kk	19
Sydämen läppävuoto, endokardoosi	14 v 0 kk	2
Sydänlihassairaus, kardiomyopatia	0 v 4 kk	1
Sydänsairaus	10 v 3 kk	19
Synnytysvaikeus	7 v 5 kk	1
Tapaturma tai liikennevahinko	5 v 1 kk	145
Vanhuus (luonnollinen tai lopetus)	14 v 0 kk	461
Virtsatie- ja lisääntymiselinten sairaus	10 v 5 kk	37
Kohtutulehdus, pyometra	12 v 4 kk	9
Munuaisten vajaatoiminta	9 v 7 kk	9
Muu virtsatie- tai lisääntymiselinten sairaus	8 v 9 kk	6
Virtsakivet tai virtsakiteet	11 v 1 kk	3
Virtsan pidätyskyvyttömyys, inkontinenssi	10 v 4 kk	1
Virtsatie- ja lisääntymiselinten sairaus	10 v 2 kk	9
Kuolinsyytä ei ole ilmoitettu	10 v 2 kk	312
Kaikki yhteensä	10 v 5 kk	1744

Tarkasteltaessa kuolinsyitä havaitaan, että kuoliniän keskiarvo on 10 v 5 kk. Vanhuus (luonnollinen tai lopetus) on ollut kuolinsyynä 26,4 %:lla koirista. Tapaturmaisesti kuolleita on 8,3 % ja syöpä- tai kasvainsairauksien vuoksi on kuollut 14,3 %. Kasvainten takia lopetettujen/kuolleiden keski-ikä on 11 v 2 kk eli kasvaimet näyttävät olevan iäkkäimpien koirien lopetuksen syyä.

Huomiota kannattaa kiinnittää kohtaan ”Muu sairaus, jota ei ole listalla”. Koiria on kuollut tai lopetettu melko nuorina keski-ikänsä ollessa 8 v 2 kk. Joukkoon mahtuu autoimmuuni- ja epilepsiasairaita. Tähän kohtaan kannattaa kasvattajien/omistajien kiinnittää huomiota. Toivotaan, että KoiraNettiin merkittäisiin selkeä kuolinsyy. Sama toive koskee myös kohtaa ”Kuolinsyytä ei ole ilmoitettu”; suurin osa näistä koirista on vanhoina kuolleita, mutta joukkoon mahtuu jokunen jalostusiässäkin oleva koira. Olisi tärkeää tietää mikä näiden koirien kuolinsyy oli, koska syy saattaa vaikuttaa myös mahdollisten jalostukseen käytettävien sisarusten ja vanhempien jalostuskäyttöön.

Vertaillessa vuosina 2008–2017 syntyneiden koirien kuolinsyytilastoa, vanhuuden takia on kuollut tai

lopetettu 2 koiraa. Kuolleiden keski-ikä jää alhaiseksi ollen 4 v 0 kk. Kyseisenä ajanjaksona on kuollut yhteensä 201 ilmoitettua koiraa ja näistä lähes neljännes tapaturman tai liikennevahingon seurauksena. Kuolleista 19:llä ei ole ilmoitettu täsmällistä kuolinsyytä.

4.3.4 Lisääntyminen

Rodun keskimääräinen pentuekoko on pysytellyt viiden tietämissä; viimeisen kymmenen vuoden aikana se on ollut pienimmillään 4,9 ja suurimmillaan 5,2.

Uroksilla suurin yksittäinen lisääntymisen liittyvä ongelma on kivesvika ja joissakin tapauksissa eturauhasvaivat. Lisäksi lisääntymisongelmia on muutamissa tapauksissa ilmennyt uroksen astumishaluttomuuden tai -kyvyttömyyden muodossa.

Jos uroksen molemmat kivekset eivät ole laskeutuneet normaalisti kivespusseihin vuoden ikään mennessä, koiraa pidetään kivesvikaisena. Kives tai molemmat kivekset ovat voineet jäädä joko vatsaonteloon tai nivuskanavaan. Etenkin vatsaontelossa olevia piilokiveksiä suositellaan poistettaviksi, koska ne altistavat koiran kasvaimille. Kivesvika on perinnöllinen, mutta sen periytymistavasta ei ole varmuutta. Todennäköisesti sen periytymiseen vaikuttaa useat eri geenit. Myös narttu voi periyttää kivesvikaa. Kivesvika eli piilokiveksisyys todetaan viimeistään yksivuotiaana.

Suomenlapinkoirilla ei ole tutkittua tietoa kivesvikaisuudesta, mutta niitä ilmoitetaan jalostustoimikunnalle muutamia tapauksia vuosittain. Kivestietoja on tallennettu Kennelliiton jalostustietojärjestelmään loppuvuodesta 2014 lähtien ja suomenlapinkoirilla on vuoden 2017 loppuun asti yhteensä 12 kivekset puutteelliset -merkintää.

Kivesvikaista urosta ei saa käyttää jalostukseen.

Kastroituja uroksia on jalostustoimikunnan tiedossa kymmenen vuoden ajalta 132 kpl. Kivesvian tai muun sairauden takia vuosina 2008–2017 syntyneistä koirista 33 on kastroidu. Muut koirat on kastroidu ilman terveydellistä syytä. Urosten kastrointeihin ilman terveydellistä syytä on jalostustoimikunnan taholta kiinnitetty huomiota. Turhien kastraatioiden välttämiseksi on vedottu koiranomistajiin ja asiasta on kirjoitettu Lapinkoira-lehdessä.

Lisääntymisvaikeuksia on jalostustoimikunnan tiedossa 10 nartulla. Vaikeuksia olivat muun muassa tiinehtymättömyys, heikot kiimat ja polttoheikkous. Steriloituja narttuja on ilmoitettu kaikkiaan 33; lukuun sisältyy lisääntymisvaikeuksien vuoksi steriloidut. Yleisin syy sterilointeihin on ollut kohtutulehdus, märkäkohtu tai aikaisempi sektio sekä nartun vanheneminen. Pentuekuolleisuudesta (alle kahden vuoden iässä kuolleista) tehtiin kasvattajille kysely vuonna 2012. Kyselyn avulla saatiin tiedot 34 pennun kuolemasta. Yhdellätoista pennulla oli todettu keuhkojen tai sydämen vajaakehitystä, kuudella pennulla oli todettu maksaan tai suolistoon liittyviä ongelmia. Lopuilla yksittäisinä tapauksina kitalakihalkio (2) tai muu kehityshäiriö (synnynnäinen munuaisvika, ei oppinut kävelemään, luusto-ongelma tai infektiota).

Suomenlapinkoirat ovat yleensä hyviä synnyttämään ja keinosiemennykset sekä keisarinleikkaukset ovat varsin harvinaisia. Erinomaista kykyä lisääntyä luonnollisesti tulisi vaalia myös tulevaisuudessa. Jos narttu toistuvasti jää tyhjäksi tai uros on haluton astumaan narttuja, ei keinosiemennykseen tulisi turvautua. Narttua, joka on kärsinyt totaalista polttoheikkoudesta, ei saa astuttaa uudelleen.

4.3.5 Sairauksille ja lisääntymisongelmille altistavat anatomiset piirteet

Suomenlapinkoirilla ei ole sellaisia ulkomuotoon liittyviä anatomisia piirteitä, jotka altistavat rodun yksilöt sairauksille tai hyvinvointiongelmille. Myöskään koirien rakenteessa ei ole luonnollista

lisääntymistä vaikeuttavia ongelmakohtia.

4.3.6 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ongelmista terveydessä ja lisääntymisessä

Rodun keskeisimmät ongelmat terveydessä ja lisääntymisessä ovat:

Muut sairaudet: epilepsia ja kilpirauhasen vajaatoiminta

Lisääntyminen: Urosten kastroidi ilman terveydellistä syytä

Silmäsairaudet: perinnöllinen katarakta (lähinnä posteriori polaarinen, kortikaalinen)

Epilepsian osalta eivät omistajat/kasvattajat tiedä koiriensa suvussa olevista sairaustapauksista. Jalostustoimikunnalle on ilmoitettu epilepsiasta, mutta suurin osa sairaustapauksista ei ole saanut julkaisulupaa. Urostiedusteluissa, jos niitä lähetetään jalostustoimikunnalle, arvioidaan mahdolliset epilepsiariskit ja siten voidaan välttää riskiyhdistelmän teettäminen. Kilpirauhasen vajaatoiminnan kohdalla ongelman syyt ovat samat kuin mitä edellä on kerrottu epilepsian osalta.

Urosten kastroidiin päädytään usein liian kevyin perustein. Yleisimmät syyt ovat karkailu narttujen perään, liiallinen ”astuminen” (yrittää astua kaikkea mahdollista), syömättömyys nartun juoksujen aikaan ja eläinlääkärin suositus. Oletuksena on monella, että koirasta tulisi rauhallisempi ja ”helpompi”, kun se kastroidaan.

Katarakta ei pidetä riittävän suurena ongelmana. Koiraa käytetään jalostukseen, vaikka yhdistelmän molempien vanhempien tai isovanhempien puolella on kataraktasairaita tai -kantajia. Kaikki kasvattajat eivät kysy jalostustoimikunnan suositusta yhdistelmälle. Jalostustoimikunta ei anna hyväksyntää edellä mainitun kaltaisen kataraktariskin yhdistelmille. Olisi toivottavaa, että kataraktadiagnoosin saaneet koirat kävisivät myöhemmin kontrollisilmätarkastuksessa diagnoosin varmistamiseksi ja muutosten etenemisen tarkkailemiseksi.

4.4 Ulkomuoto

4.4.1 Rotumääritelmä

Suomenlapinkoiran rotumääritelmä on aina haluttu pitää jokseenkin väljänä. Pienet ulkomuotoseikat eivät ole olleet ratkaisevassa asemassa näyttelykehässä tai jalostuksessa, eivät myöskään sitä rakkainta seuralaista valittaessa. Niinpä rotu on säilynyt ihastuttavan monimuotoisena, vaikka tyyppi onkin yhtenäistynyt niin, että koirayksilöt useimmiten tunnistaa samaan rotuun kuuluviksi.

On monia ihastuttavia, lähes täydellisiä suomenlapinkoiria, jotka kuitenkin kaikki ovat selvästi yksilöllisiä persoonia niin luonteeltaan kuin ulkomuodoltaan. Rodun suuri rikkaus on siinä, että kahta samanlaista suomenlapinkoiraa ei ole olemassa. Näin on hyvä olla jatkossakin.

Käyttötarkoitus

Alun perin poronhoitotyössä käytetty paimen- ja vahtikoira.

Lyhyt historiaosuus

Saamelaiset ovat jo vuosisatojen ajan käyttäneet koiria porojen paimennukseen ja vartiointiin Fennoskandian ja Venäjän pohjoisosissa. Näiden koirien perusteella Suomen Kennelklubi hyväksyi lapinpaimenkoiran ensimmäiset rotumerkit vuonna 1945. Nimi muutettiin lapinkoiraksi vuonna 1967. Rodun tyyppi ja rotukuva alkoivat selkiytyä 1970-luvulla. Rotumääritelmää on täsmennetty useita kertoja. Rodun nimi muutettiin suomenlapinkoiraksi vuonna 1993. Rotukuva on vakiintunut nopeasti ja

nykyisin rotu on suosittu pääasiassa koti- ja harrastuskoirana koko Suomessa.

Yleisvaikutelma

Yleisvaikutelmassa määritellään koiran rakenteelliset-toiminnalliset tyypit, mittasuhteet, se kokonaiskuva josta koiran tunnistaa tietyn rotuiseksi. Suomenlapinkoiralla yleisvaikutelma on erittäin oleellinen osa näyttelyarvostelua. Kehässä näkee usein koiria, jotka ovat kyllä ”pitkäkarvaisia pystykorvia”, mutta eivät suomenlapinkoiria. Rungas turkki, hyvä ryhti ja esiintyminen sekä terve rakenne hämäävät helposti tuomaria sijoittamaan koiran korkealle, vaikka siitä puuttuisikin ”se jokin” mikä koirasta tekee juuri suomenlapinkoiran. Rodussa esiintyy yksilöitä, jotka näyttävät toisen rodun edustajilta tai ”yleispystykorviltä”. Vasta oikea rodunomainen olemus ja ilme, oikeat mittasuhteet ja liikkeet sekä oikeanlainen turkki tekevät suomenlapinkoiran.

Mittasuhteet

Mittasuhteiltaan suomenlapinkoira on hieman korkeuttaan pitempi, ei siis neliö. Moniin muihin pystykorvarotuihin verrattuna se on matalampiryhtinen sekä esiintymiseltään vähemmän terävä, mikä yhdessä runsaan turkin ja varsinkin nartuilla helposti alas laskeutuvan hännän kanssa saa koiran näyttämään mieluummin pitkähköltä ja matalalta kuin lyhyeltä ja korkearaajaiselta.

Rodussa esiintyy sekä liian kevyitä, korkearaajaisia ja ilmavia koiria että nykyään enenevässä määrin liian matalaraajaisia ja raskaita koiria. Ihanteellinen rintakehän syvyys on hieman kyynärpäiden yläpuolelle. Koiran tulee vaikuttaa vahvalta mutta ei kuitenkaan raskaalta. Sen tulee kyetä liikkumaan kevyesti ja vaivattomasti.

Pää

Pää on olennainen osa suomenlapinkoiran yksityiskohdista. Se on voimakaspiirteinen, mutta kuitenkin pehmeäilmeinen. Oikea ystävällinen ilme muodostuu leveästä, vain hieman kaarevasta kallosta, selvästi erottuvasta otsapenkereestä (stoppi) ja voimakkaasta, leveästä kuonosta, jonka tulisi olla kuitenkin kalloa kapeampi. Kuono kapenee vain hieman kärkeä kohti, ja se on täyteläinen. Alaleuan tulee olla vahva ja huulet ovat tiiviit. Poskikaaret ovat melko voimakkaat, kuonon ja kallon liittymä on selvä. Stoppi on selvästi erottuva, samoin otsauurre.

Korvat ovat melko etäällä toisistaan, pienehköt, tyvestä leveät ja kolmion muotoiset, kärjistä hieman pyöristyneet. Korvissa tulee olla runsas, suojaava karvoitus myös sisäpuolella. Taitto- ja eriparikorvat ovat samanarvoiset pystyjen korvien kanssa, kuitenkin aivan tyvestä taipuvat luppakorvat ovat virheelliset.

Silmät ovat soikeat, mahdollisimman tummat. Sinisilmäisyys on hylkäävä virhe. Nykyään ongelmana ovat vaaleat ja/tai pyöreät silmät.

Kirsu on mustapigmenttisillä koirilla musta, parkinruskeilla ruskea. Vaalea juova kirsussa on sallittu. Purenta on leikkaava, tasapurenta sallitaan. Hammaspuutokset on syytä huomioida jalostuksessa. Hammaspuutosten yleisyyttä seurataan. Alaleuan tulisi olla myös vahva.

Runko

Rintakehä on suhteellisen syvä, pitkähkö, lähes kyynärpäiden tasolle ulottuva, ei kovin leveä. Kylkiluut ovat hieman kaarevat, eturinta on selvä, mutta ei kovin voimakas. Runko näyttää paksulta ja pyöreältä johtuen runsaasta turkista, ei kuitenkaan liian pyöreästä rintakehästä ja ylimääräisestä rasvakerroksesta johtuen. Suomenlapinkoiran pitäisi vahvasta, usein turkin tuomasta vaikutelmasta huolimatta olla ketterä ja kestävä työkoira.

Pystyjä lantioita esiintyy valitettavan usein, mihin olisi kiinnitettävä enemmänkin huomiota jalostuksessa. Pystyt lantiot sekä pihikinttuisuus ovat yleistyneet rodussa viime vuosina.

Raajat ja liikunta

Raajat ovat vahvaluustoiset ja voimakkaat, edestä ja takaa katsoen suorat. Kulmaukset ovat selvät, mutta eivät liioitellut. Pahempana ongelmana ovat kuitenkin liian niukat kulmaukset; varsinkin eturaajojen kulmaukset ovat usein huonot. Pystyjä ja lyhyitä olkavarsia on huomattavan paljon. Jalostuksessa olisikin kiinnitettävä enemmän huomiota etuosiin; nykyään monella koiralla eturaajat eivät sijaitse oikeaoppisesti rungon alla, vaan ne jäävät koiran seistessä liian eteen.

Lapinkoiran oikeat etuliikkeet eivät ole edestä katsoen täysin suorat, vaan ns. ”ahmamaiset”, jolloin koira kääntää liikkeessä etutassuja hieman sisäänpäin ja pyrkii astumaan ”yhteen jälkeen”, mikä lumessa liikkuaessa on taloudellisempaa kuin jos molemmat raajat tekevät omaa uraa. Sama yksijälkisyys näkyy myös takaliikkeissä.

Häntä

Häntä on suhteellisen korkealle kiinnittynyt ja koiran liikkuaessa kiertyy selälle tai reidelle. Seistessään ja levossa koira usein laskee hännän alas. Hännän ei tule olla liian tiiviisti kiertyvä kieppi, vaan eloisa – koiran mielialoja ilmentävä ja liikkeitä tasapainottava. Hännässä voi olla ns. J-koukku (paimenkoukku), mutta selvä häntämukka on virhe.

Karvapeite

Karvapeite on runsas ja tuuhea, peitinkarva suoraa ja karheaa, lunta ja vettä hylkivää. Pohjavilla on pehmeää ja erittäin tiheää. Karvapeitteen tulee suojata koiraa kylmältä ja kastumiselta. Karvan pituutta ei tulisi kuitenkaan liioitella. Rodussa on jo enenevässä määrin yksilöitä, joilla karvaa on liian paljon tai peitinkarva on liian pitkä. Tässäkin tulee muistaa, että koiran tulisi sopia alkuperäiseen työhönsä.

Raajoissa on oltava kunnon karvoitus, myös kypälissä. Tämä raajakarvoitus toki kuluu pois koiran työskennellessä maastossa, mutta samalla se suojaa koiran raajoja.

Väri

Kaikki värit ovat sallittuja, kuitenkin päävärin on oltava hallitseva. Tavallisimmat värit ovat musta ja parkinruskea joko merkein tai ilman, riistanvärinen, domino, soopeli ja kermanvärinen. Yleisväristä poikkeavaa väriä voi esiintyä päässä, kaulassa, rinnassa, rungon alaosassa, raajoissa ja hännässä.

Koko

Ihannekorkeus on uroksilla 49 cm (46–52 cm) ja nartuilla 44 cm (41–47 cm). Tyyppi on kokoa tärkeämpi; rodussa on runsaasti kokovaihtelua. Lapinkoiran koko ei saa pienentyä näistä rajoista, jotta käyttöominaisuudet eivät kärsi. Jalostuksessa tulisi muistaa, että siitokseen käytettävillä koirilla tulisi olla koosta huolimatta selvä sukupuolileima.

4.4.2 Näyttelyt ja jalostustarkastukset

Näyttelyt

Taulukko 29. Näyttelykäynnit (KoiraNet 25.9.2018)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Syntyneet	1334	1100	1140	1318	1094	1105	1194	1212	1249	1235
Näyttelykäynnit	2865	2616	2686	2907	2612	2387	2476	1888	1365	558

%-osuus	215 %	238 %	236 %	221 %	239 %	216 %	207 %	156 %	109 %	45 %
----------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	------

Taulukko 30. Näyttelyarvostelujen jakaantuminen vuosina 2008–2017 syntyneillä (KoiraNet 25.9.2018)

Laatuarvosana	Kappalemäärä	%-osuus
ERI	12522	56 %
EH	6901	31 %
H	2570	11 %
T	262	1 %
EVA	38	0 %
HYL	67	0 %
Tuloksia yhteensä	22360	100 %

Ulkomuodon jalostustarkastukset

Jalostustarkastettuja koiria on ollut yhteensä 202 kpl ja ne jakaantuvat syntymävuosittain taulukon 31 mukaisesti.

Taulukko 31. Ulkumuodon jalostustarkastukset

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Syntyneet	1334	1100	1140	1318	1094	1105	1194	1212	1249	1235
Jalostustarkastetut	15	23	23	24	32	28	29	22	6	0
% syntyneistä	1,12 %	2,09 %	2,01 %	1,82 %	2,93 %	2,53 %	2,43 %	1,82 %	0,48 %	0 %

Ulkumuodon jalostustarkastuksen tekee Lappalaiskoirat ry:n hallituksen nimeämä ulkomuototuomari tai vähintään kaksi rotujärjestön pätevöimää ulkomuodon jalostustarkastajaa ja läsnä on vähintäänkin yksi, mielellään kaksi jalostustoimikunnan jäsentä.

Lähes kaikki tarkastetut koirat on hyväksytty ulkomuodon ja luonteen osalta. Muutama koira on hyväksytty varauksin ja niiden omistajille on annettu jalostuskäyttöä koskevia ohjeita. Koiran arvostelu ja kuva julkaistaan Lapinkoira-lehdessä sekä sähköisessä vuosikirjassa.

4.4.3 Ulkomuoto ja rodun käyttötarkoitus

Alla on listattu suomenlapinkoiran käyttötarkoituksen kannalta välttämättömimmät rakenne- ja ulkomuoto-ominaisuudet, jotka tulee huomioida ulkomuotoarvosteluissa ja jalostuksessa. Koira, jolla tekstissä mainitut ominaisuudet ovat pääpiirteissään kunnossa, on rakenteensa puolesta kykenevä ja sopiva alkuperäiseen tehtäväänsä.

Suomenlapinkoiran tulee olla sopivasti ja tasapainoisesti kulmautunut. Se on olemukseltaan keskivahva,

mutta vahvuudesta huolimatta se ei saa olla raskasrunkoinen, vaan sen pitää olla kyvykäs liikkumaan kestävästi, kevyesti ja ketterästi. Sillä tulee lisäksi olla tarpeeksi raajakorkeutta niin, että se pystyy työskentelemään vaivatta myös syvässä hangessa. Vaikka rotutyypin onkin tärkeämpi kuin koko, kovin pienikokoinen suomenlapinkoira ei pysty etenemään hangessa tarpeeksi nopeasti ja ketterästi. Toisaalta nykypäivänä suomenlapinkoira ei saa olla liian suurikaan moottorikelkan tai mönkijän päällä pysymistä ajatellen.

Lanteen tulee olla lyhyt, sillä pitkä lanneosa vaikuttaa kestävyYTEEN. Rintakehän pitää olla tarpeeksi pitkä eikä se saa olla liian leveä. Kylkiluiden kuuluu olla vain hieman kaarevat. Välikämmen ei saa olla liian pysty tai viisto, koska silloin se ei toimi iskunvaimentimena.

Karvaa ei koskaan saa olla niin paljon, että se häiritsee työskentelyä alkuperäisessä työssä. Turkinlaadun tulee olla karkeaa ja peitinkarvan tiheää, ettei se kastu helposti eikä siihen tartu lumi. Pohjavillaa tulee olla riittävästi, että koira tarkenee kovillakin pakkasilla.

Pään ulkomuodon osalta käyttötarkoituksen kannalta tärkeää on tarpeeksi pitkä kuono, jotta hengitysilma ennättää lämmitä ennen keuhkoihin saapumista. Lisäksi korvien tulisi olla pienet ja hyvin karvoittuneet (myös sisäpuolelta), sillä nämä ominaisuudet vähentävät paleltumisriskiä ja suojaavat sääskiltä ja mäkäräisiltä.

4.4.4 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ulkomuoto- ja rakenneongelmista

Suomenlapinkoiran ulkomuodon ja rakenteen keskeisimpiä ongelmakohtia runko- ja raajarakenteen osalta ovat liian raskaat rungot, liian leveät ja syvät rintakehät, epätasapainoiset kulmaukset (etenkin pystyt etuosat) sekä takaosan rakenteen ongelmat (pystyt lantiot ja pihtikintut, jotka molemmat ovat yleistymään päin). Lisäksi koirilla esiintyy liian pitkiä ja runsaita turkkeja sekä pehmeää turkinlaatua. Jonkun verran näkyy myös hyvin pieniä, söpöjä suomenlapinkoira, joilla on kääpiökoiramaisia piirteitä.

Mahdollisia syitä yllämainittuihin ongelmiin ovat ensinnäkin se, että näyttelymenestystä tavoitellaan aina vain raskaammilla, muhkeammilla ja turkikkaammilla koirilla. Rotua ei myöskään aina kasvateta sen alkuperäistä käyttötarkoitusta ajatellen joko tiedon puutteen (millainen koiran tulisi porotöissä pärjätäkseen olla) tai piittaamattomuuden takia. Rakennevirheisiin voi olla syynä se, että koiran anatomiaa ei tunneta riittävän hyvin, jolloin koirien virheitä ei osata ottaa huomioon yhdistelmiä suunniteltaessa. Ongelmia aiheuttaa näiden lisäksi se, että kasvatetaan sellaisia koiria, joiden ulkonäkö vetoaa ihmisten tunteisiin (esim. tietyt värit, söpöt naamat).

5. YHTENVETO AIEMMAN JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMAN TOTEUTUMISESTA

Rodun edellisen jalostuksen tavoiteohjelman voimassaolokausi

Edellinen jalostuksen tavoiteohjelma on päivitetty vuonna 2014 ja se oli voimassa vuoden 2019 loppuun. Tavoiteohjelma on ollut luettavissa yhdistyksen nettisivuilla sekä Kennelliiton jalostustietojärjestelmässä.

Rodun aikaisemmat jalostuksen tavoiteohjelmat

Suomenlapinkoiran ensimmäinen jalostuksen tavoiteohjelma tehtiin Suomen Pystykorvajärjestön alaisuudessa 1990-luvulla. Rodun toinen JTO hyväksyttiin Kennelliitossa vuonna 2001. Lappalaiskoirat ry:n kevätkokouksessa 18.3.2006 hyväksyttiin jalostuksen tavoiteohjelman päivitys, mutta sitä ei hyväksytty Kennelliitossa. Sen jälkeen seuraavat tavoiteohjelmat hyväksyttiin vuosina 2010 ja 2014.

5.1 Käytetyimpien jalostuskoirien taso

Taulukko 32. Vuosina 2008–2017 syntyneiden 20 käytetyimmän jalostusuroksen jälkeläistilasto (lonkat ja silmät) (KoiraNet 17.9.2018)

Uros	Jälkeläiset			Silmät									
	Synt.	Pen-tueet	Yht.	Vuoden aik.	Tois. polv.	Tutkitut	Sai-raat	Tutkim. %	Sai-ras %	Tut-kitut	Sai-raat	Tut-kim. %	Sai-ras %
Lecibsin Suoritus	2013	18	97	17	74	22	13	23 %	59 %	17	0	18 %	0 %
Lecibsin Kepponen	2008	16	82	0	300	29	11	35 %	38 %	28	6	34 %	21 %
Lecibsin Simo Salama	2009	14	80	0	62	7	2	9 %	*	8	1	10 %	12 %
Shacal Uniklubi	2008	14	76	0	29	22	4	29 %	18 %	20	2	26 %	10 %
Lecibsin Saapikas	2012	15	69	21	173	15	9	22 %	60 %	15	1	22 %	7 %
Fidelis Lumikuningas	2008	11	64	0	111	26	13	41 %	50 %	25	1	39 %	4 %
Lecibsin Kaapro	2011	13	61	6	58	18	10	30 %	56 %	19	1	31 %	5 %
Petäjämäen Viksu	2009	9	59	0	145	25	10	42 %	40 %	26	4	44 %	15 %
Lumiturpa Pikku Pate	2010	11	59	0	36	22	16	37 %	73 %	14	1	24 %	7 %
Mustinkulman Etiäinen	2012	12	59	24	12	7	3	12 %	43 %	6	0	10 %	0 %
Expected Pätkis	2014	10	51	8	6	7	5	14 %	71 %	4	0	8 %	*
Fihtolas Överallt	2008	10	47	0	62	16	13	34 %	81 %	16	1	34 %	6 %
Nastapimun Aku	2008	10	46	0	36	8	2	17 %	25 %	8	2	17 %	25 %
Pakkasukon Roni	2008	9	45	0	78	25	8	56 %	32 %	21	2	47 %	10 %

Shacal Ukkometso	2008	7	43	6	55	7	2	16 %	29 %	10	2	23 %	20 %
Fihtolas Gambler	2010	8	42	4	31	16	5	38 %	31 %	18	3	43 %	17 %
Tachetee Dogi	2008	7	41	0	89	12	3	29 %	25 %	14	5	34 %	36 %
Lumiturpa Ilmari	2008	8	40	0	72	9	1	22 %	11 %	10	1	25 %	10 %
Ahulin Biimi	2009	10	39	8	18	5	0	13 %	0 %	5	0	13 %	0 %
Aslakki	2011	7	39	9	23	11	5	28 %	45 %	9	0	23 %	0 %
Lonkat yht.						309	135	27 %	44 %				
Silmät yht.										293	33	26 %	11 %

Lonkkakuvauksia ja silmätarkastuksia on tehty jälkeläisille suunnilleen yhtä paljon. Lonkkien osalta sairaiden (C- ja D-lonkkaiset) määrä on yli kolmannes tutkituista. Yli puolella listan uroksista lonkkasairaiden jälkeläisten määrä on yli kolmannes tutkituista. Seitsemällä listan uroksella lonkkasairaiden jälkeläisten osuus on yli puolet tutkituista. Tämä näkyy myös lonkkaindeksissä, jotka jäävät sairaille alle 100. Lonkkien jalostusindekseihin tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota ja C-lonkkaisille olisi löydettävä jalostuksessa partneri, jolla on hyvä lonkkaindeksi. Näin saadaan yhdistelmän indeksin keskiarvoksi vähintäänkin 100.

Silmäsairauksien osalta tilanne on parempi, sillä vain joka kymmenes on merkitty sairaaksi. Lukuun sisältyy myös PPM iris-iris -löydökset, joita voi käyttää jalostukseen. Neljällä listan uroksista silmäsairaiden jälkeläisten määrä on yli 20 prosenttia tutkituista jälkeläisistä.

Nuorimpien uroksen jälkeläisiä ei ole vielä ehditty tarkastuttaa, eikä niillä ole toisen polven jälkeläisiä.

Taulukko 33. Vuosina 2008–2017 syntyneiden 20 käytetyimmän jalostusuroksen jälkeläistilasto (kynärnivelet ja polvet) (KoiraNet 17.9.2018)

Uros	Jälkeläiset			Polvet									
	Synt.	Kynärnivelet	Yht.	Vuoden aik.	Tois. polv.	Tutkitut	Saira	Tutkim. %	Sairas %	Tutkitut	Saira	Tutkim. %	Sairas %
Lecibsin Suoritus	2013	18	97	17	74	7	2	7 %	*	2	0	2 %	*

Lecibsin Kepponen	2008	16	82	0	300	16	1	20 %	6 %	8	0	10 %	0 %
Lecibsin Simo Salama	2009	14	80	0	62	4	0	5 %	*	4	0	5 %	*
Shacal Uniklubi	2008	14	76	0	29	20	1	26 %	5 %	16	0	21 %	0 %
Lecibsin Saapikas	2012	15	69	21	173	10	0	14 %	0 %	7	0	10 %	0 %
Fidelis Lumiku-ningas	2008	11	64	0	111	5	0	8 %	*	8	1	12 %	12 %
Lecibsin Kaapro	2011	13	61	6	58	8	1	13 %	12 %	6	0	10 %	0 %
Petäjämaan Viksu	2009	9	59	0	145	16	3	27 %	19 %	13	0	22 %	0 %
Lumiturpa Pikku Pate	2010	11	59	0	36	20	2	34 %	10 %	6	0	10 %	0 %
Mustin-kulman Etiäinen	2012	12	59	24	12	7	0	12 %	0 %	3	0	5 %	*
Expected Pätkis	2014	10	51	8	6	5	1	10 %	20 %	0	0	0 %	*
Fihtolas Överallt	2008	10	47	0	62	10	0	21 %	0 %	8	0	17 %	0 %
Nastapi-mun Aku	2008	10	46	0	36	6	0	13 %	0 %	4	0	9 %	*
Pakkas-ukon Roni	2008	9	45	0	78	20	1	44 %	5 %	12	0	27 %	0 %
Shacal Ukkomet-so	2008	7	43	6	55	6	1	14 %	17 %	3	0	7 %	*
Fihtolas Gambler	2010	8	42	4	31	13	3	31 %	23 %	8	0	19 %	0 %
Tachetee Dogi	2008	7	41	0	89	8	1	20 %	12 %	4	0	10 %	0 %
Lumiturpa Ilmari	2008	8	40	0	72	3	0	8 %	*	1	0	2 %	*
Aslakki	2011	7	39	9	23	9	0	23	0 %	3	0	8 %	*

								%					
Ahulin Biimi	2009	10	39	8	18	3	0	8 %	*	2	0	5 %	*
Kynnärni- velet yht.						196	17	17 %	9 %				
Polvet yht.										118	1	10 %	0 %

Kynnärnivieliä ja polvia on tarkastettu vähemmän kuin lonkkia ja silmiä. Noin joka kymmenes listan urosten tutkituista jälkeläisistä on kynnäristänsä sairaita. Listauksen uroksista vain yhdellä on polvisairas jälkeläinen. Tarkastukset eivät ole mukana PEVISA-ohjelmassa.

Taulukko 34. Vuosina 2008–2017 syntyneiden 20 käytetyimmän jalostusnartun jälkeläistilasto (lonkat ja silmät) (Koiranet 16.9.2018)

Narttu	Jälke läise t			Lonk at		Silmät							
	Synt.	Pen- tueet	Yht.	Vuo- den aik.	Tois. polv.	Tut- kitut	Sai- raat	Tut- kim. %	Sai- ras %	Tut- kitut	Sai- raat	Tut- kim. %	Sai- ras %
Animatin Kuun- kuiskaa- jatar	2010	5	34	0	0	3	0	9 %	*	3	0	9 %	*
Samejän- tans Rayah	2009	4	28	0	36	7	2	25 %	29 %	8	2	29 %	25 %
Eisenfest Lumikki	2008	4	27	0	59	9	7	33 %	78 %	9	1	33 %	11 %
Terhakan Eamit	2009	4	27	0	20	6	2	22 %	33 %	4	0	15 %	0 %
Lecibsin Suvituuli	2009	4	27	0	179	10	4	37 %	40 %	14	4	52 %	29 %
Terhakan Ilmavaiva	2011	5	27	5	69	6	3	22 %	50 %	6	1	22 %	17 %
Famskin Täpinä	2009	4	26	0	48	6	5	23 %	83 %	7	4	27 %	57 %
Hiittanan Pikku- Piika	2012	3	26	9	20	7	3	27 %	43 %	8	0	31 %	0 %

Ullastiina Fanni	2008	4	25	0	31	8	3	32 %	38 %	7	2	28 %	29 %
Eisenfest Rentunruusu	2011	4	25	0	40	5	1	20 %	20 %	5	2	20 %	40 %
Lecibsin Hallittu	2008	5	25	0	28	10	5	40 %	50 %	8	1	32 %	12 %
Kuunlumon Mesimarja	2008	5	24	0	55	9	3	38 %	33 %	9	1	38 %	11 %
Famskin Kräpsä	2009	4	24	0	124	6	4	25 %	67 %	7	2	29 %	29 %
Tassutuvan Ekatyttö	2010	4	24	0	70	5	2	21 %	40 %	6	0	25 %	0 %
Ikimuis-ton Ihkaikee Pitkätös-su	2010	4	24	0	0	1	1	4 %	*	1	0	4 %	*
Kulkuselän Jaffa	2012	3	24	0	0	0	0	0 %	*	0	0	0 %	*
Tassutuvan Kesäkaunosilmä	2012	3	24	0	9	2	1	8 %	*	2	0	8 %	*
Fihtolas Bling Bling	2008	4	23	0	36	4	2	17 %	50 %	5	1	22 %	20 %
Kastanjan Aurora	2013	4	23	5	8	3	3	13 %	100 %	1	0	4 %	*
Dagolas Unelmatähti	2010	3	23	0	26	5	2	22 %	40 %	4	0	17 %	0 %
Lonkat yht.						112	53	22 %	47 %				
Silmät yht.										114	21	22	18

													%	%
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	---

Lonkkakuvauksia ja silmätarkastuksia on tehty hieman vähemmän kuin urosten jälkeläisille. Sairaiden (C-lonkkaisten tai sitä huonompien sekä silmäsaairaiden) osuus korostuu johtuen pienistä tutkimusmääristä. Huomioitavaa tilastossa on se, että lähes kahdella kolmasosalla listan nartuista lonkkasaairaiden jälkeläisten määrä on yli kolmannes tutkituista. Seitsemällä listan nartulla lonkkasaairaiden jälkeläisten osuus on yli puolet tutkituista. Kuten uroksilla, on narttujen lonkkaindekseihin kiinnitettävä entistä enemmän huomiota. Silmäsaairauksien osalta seitsemällä listan nartulla on silmäsaairaiden jälkeläisten määrä 20 prosenttia tai enemmän tutkituista jälkeläisistä.

Taulukko 35. Vuosina 2008–2017 syntyneiden 20 käytetyimmän jalostusnartun jälkeläistilasto (kynnärnivelet ja polvet) (KoiraNet 17.9.2018)

Narttu	Jälke läise t Synt.	Kynn ärni velet Pen- tueet	Yht.	Vuo- den aik.	Tois. polv.	Tutki- tut	Sai- raat	Polvet					
								Tut- kim. %	Sai- ras %	Tut- kitut	Sai- raat	Tut- kim. %	Sai- ras %
Animatin Kuun- kuiskaa- jatar	2010	5	34	0	0	3	0	9 %	*	3	0	9 %	*
Samejän- tans Rayah	2009	4	28	0	36	7	1	25 %	14 %	7	0	25 %	0 %
Eisenfest Lumikki	2008	4	27	0	59	6	0	22 %	0 %	7	0	26 %	0 %
Terhakan Eamit	2009	4	27	0	20	5	0	19 %	0 %	2	0	7 %	*
Lecibsin Suvituuli	2009	4	27	0	179	1	0	4 %	*	0	0	0 %	*
Terhakan Ilmavaiva	2011	5	27	5	69	2	0	7 %	*	0	0	0 %	*
Famskin Täpinä	2009	4	26	0	48	3	0	12 %	0 %	1	0	4 %	*
Hiittanan Pikku- piika	2012	3	26	9	20	7	0	27 %	0 %	7	1	27 %	14 %
Ullastiina Fanni	2008	4	25	0	31	1	0	4 %	*	3	0	12 %	0 %
Eisenfest	2011	4	25	0	40	2	0	8 %	*	0	0	0 %	*

Rentunruusu													
Lecibsin Hallittu	2008	5	25	0	28	3	0	12 %	0 %	1	0	4 %	*
Kuunlumon Mesimarja	2008	5	24	0	55	8	0	33 %	0 %	2	0	8 %	*
Famskin Kräpsä	2009	4	24	0	124	1	0	4 %	*	0	0	0 %	*
Tassutuvan Ekatyttö	2010	4	24	0	70	4	0	17 %	0 %	3	0	12 %	0 %
Ikimuis-ton Ihkaikee Pitkätös-su	2010	4	24	0	0	0	0	0 %	*	0	0	0 %	*
Kulkuse-län Jaffa	2012	3	24	0	0	0	0	0 %	*	0	0	0 %	*
Tassutuvan Kesäkaunosilmä	2012	3	24	0	9	1	0	4 %	*	0	0	0 %	*
Fihtolas Bling Bling	2008	4	23	0	36	3	0	13 %	0 %	4	1	17 %	25 %
Kastan-jan Aurora	2013	4	23	5	8	1	0	4 %	*	0	0	0 %	*
Dagolas Unelma-tähti	2010	3	23	0	26	5	0	22 %	0 %	0	0	0 %	*
Kyynärni-velet yht.						63	1	12 %	0 %				
Polvet yht.										40	2	8 %	1 %

Kyynärnivelten ja polvien tarkastusten osalta on narttujen jälkeläisillä sama tilanne kuin uroksilla. Tutkittuja on vähän, koska tarkastukset eivät kuulu PEVISA-ohjelmaan.

5.2 Aiemman jalostuksen tavoiteohjelman toteutuminen

Terveyttä ja geenipohjan laajuutta on pyritty edistämään jalostusneuvonnalla (esim. ohjeet yhdistyksen nettisivuilla) sekä tarjoamalla kasvattajille tietoa jalostukseen liittyvistä asioista mm. Lapinkoira-lehden välityksellä, ylläpitämällä sähköistä vuosikirjatietokantaa sekä julkista jalostusurokslistaa ja järjestämällä jalostukseen liittyviä tilaisuuksia (kuten kasvattajapäivät) sekä osallistumalla pystykorvarotujen vuotuisille Kuopion Jalostuspäiville.

Kasvattajat kantavat suuren vastuun rodun perinnöllisten vikojen ja sairauksien torjunnassa, sillä juuri he tekevät lopulliset jalostusvalinnat ja tuntevat omien koiriensa ongelmat ja sairaudet. Myös pennunostajia tulee valistaa ja ohjata sairauksien vastustamiseen rotujärjestön suositusten mukaisesti. Kaikkia suomenlapinkoirien omistajia tulee kannustaa avoimeen tiedonkulkuun.

Jalostustoimikunta kerää terveystietoja jalostustietojärjestelmäänsä sairauskyselylomakkeen avulla. Koirien omistajien tai kasvattajien toimittamat terveystiedot julkaistaan rotujärjestön nettisivuilla, mikäli omistaja on antanut niille julkaisuluvan.

Taulukko 36. Aiemman jalostuksen tavoiteohjelman toteutuminen

Tavoite	Toimenpide	Tulos
Rodun jalostuspohjan pysyminen ennallaan (ei ainakaan saa pienentyä). Yksittäisen koiran jälkeläisten osuus pysyy alle 80.	Tiedotusta kasvattajille. Ei suositella koiraa, jolla on jo runsaasti jälkeläisiä.	Isät/emät -suhde on noussut 0,73:een. Tämä on hyvä asia. Poikkeuslupamenettelyn käyttö on lisääntynyt, minkä ansiosta on saatu jälkeläisiä uroksille, jotka muuten olisivat jääneet jalostuskäytön ulkopuolelle. Kasvavassa määrin on yksittäisiä koiria, joilla suositeltu maksimijälkeläismäärä ylittyy.
Jalostukseen käytettävien urosten määrän kasvattaminen 15 %:iin syntyneistä.	Jalostusneuvonta ja urossuositukset. Kasvattajien vastuun korostaminen käytettävistä uroksista. Matador-urosten välttäminen.	Tavoitteeseen ei päästy, vaan päinvastoin yksien ja samojen urosten käyttö on vain lisääntynyt. Edelliseen vertailujaksoon verrattuna käytettyjen urosten määrä laski lähes prosenttiyksiköllä 12,7 prosenttiin.
Suksiitosprosentti ei saisi kasvaa.	Tiedon lisääminen. Jalostussuositukset. Käyttämättömien koirien etsiminen.	Suksiitosprosentti on laskenut selvästi: tarkastelujaksolla vaihteluväli on ollut 4,12-2,85 %.
Rodun alkuperäinen käyttötarkoitus säilyy.	Lisätietoa kasvattajille ja pennunostajille alkuperästä, luonteesta	Poronhoitoalueella on koiria työkäytössä.

	ja käytöstä.	Poropaimennus- tapahtumat kiinnostavat ja lammaspaimennus harrastuksena on ollut voimakkaassa kasvussa.
Pyritään estämään tunnettujen sairauksien lisääntyminen.	Pysyvä sairauskyselylomake internet-sivuilla. Jalostuskriteerit, yleinen valistus. Urostiedusteluissa arvioidaan riskit.	Sairauskyselylomakkeen kautta on saatu tietoa ja vaikuttaisi, että esim. Addisonin ja Cushingin tauti olisivat lisääntymässä, tai sitten tutkittuja koiria on enemmän. Epilepsiatapausten määrät vaikuttavat tasoittuneen.
Suhtautuminen sairauksiin muuttuu koko ajan avoimempaan suuntaan ja niistä ilmoitetaan rotujärjestölle.	Sairaustietojen ilmoittaminen on tehty helpoksi yhdistyksen nettisivuilta löytyvän lomakkeen kautta.	Sairaustietoja saadaan enenevissä määrin. Suuri osa kasvattajista kertoo koiriensa ja kasvattiensa sairauksista avoimesti.
Rodun elinvoimaisuus ei heikkene.	Elinvoimaisuuden merkitystä pyritään korostamaan. Jalostussuositukset.	Narttujen synnytykset sujuvat pääsääntöisesti hyvin. Urosten tarpeettomat kastroitiot ovat edelleen yleisiä.
Geenitestattavien sairauksien väheneminen.	Testauksia lisätään ja kasvattajia ja koiranomistajia kehoitetaan testauttamaan koiriaan.	Koiria geenitestataan kattavasti ja Pompen taudin sekä prcd- PRA:n osalta on tarvittaessa yleensä helppo löytää geneettisesti terve partneri. Prcd-PRA- ja Pompen taudin sairauseenialleeliin suhteen homotsygootteja yksilöitä ei synny enää käytännössä ollenkaan.
Rodun ulkomuodon tulee vastata rotumääritelmää.	Tuomarikoulutus, yleinen valis- tus, tiedon jakaminen.	Koirat ovat ulkomuodollisesti melko hyvin rotumääritelmän mukaisia. Liioitellut turkit ja raskaat rakenteet ovat lisääntyneet.

Jalostuksen ulkopuolelle jäävien koirien osuus

Jalostuksen tavoiteohjelman edellisellä tarkastelujaksolla 2014–2017 syntyneistä on ollut D- ja E-lonkkaisia koiria yhteensä 104. Niistä jopa 12 koiraa on saanut pentueen, eli noin 90% D- tai E-lonkkaisista koirista on jäänyt jalostuksen ulkopuolelle. Kahden C-lonkkaisen koiran yhdistäminen ei ole ollut suotavaa.

Silmätarkastettuja jäi jalostuksen ulkopuolelle 41 koiraa, syynä erilaiset perinnöllisiksi katsotut silmäsairaudet.

Muiden sairauksien (epilepsia, kilpirauhasen vajaatoiminta, Addisonin ja Cushingin tauti sekä diabetes)

vuoksi 12 sairasta koiraa on jäänyt jalostuksen ulkopuolelle. Lisäksi näiden osalta myös lähisukua on karsittu jalostuksesta.

Jalostussuositusten ja PEVISA:n ajantasaisuuden arviointi

Jalostuskriteerit on päivitetty tarvittaessa aina kun uusia terveyteen liittyviä riskitekijöitä on havaittu. Urostiedustelujen määrä on kasvussa ja suosituksia on annettu tavoiteohjelman voimassaoloaikana vuosi vuodelta enemmän.

Suomenlapinkoirien PEVISA pysyi samana vuodesta 1995 vuoteen 2019, eli lonkat oli kuvattava ja silmätarkastus oli oltava voimassa ennen astutusta. Vuoden 2020 alusta astui em. ehtojen lisäksi voimaan seuraavat lisäehdot:

- Lonkkakuvaustuloksen D saanut koira on paritettava tuloksen A saaneen koiran kanssa.
- Urokselle rekisteröitävien jälkeläisten enimmäismäärä on 70 pentua, joista korkeintaan 20 pentua alle 5 vuoden iässä tapahtuneesta astutuksesta.
- Astutushetkellä vaadittava vähimmäisikä on sekä nartuilla että uroksilla 22 kuukautta.

Vanhojen koirien kohdalla voidaan hakea poikkeuslupaa PEVISA-tutkimuksista koirarekisteriohjeen mukaisella poikkeuslupamenettelyllä.

6. JALOSTUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

6.1 Jalostuksen tavoitteet

Jalostuspohja

Tulevaisuuden suomenlapinkoira on henkisesti ja fyysisesti terve rotu, jolla on mahdollisimman laaja geenipohja ja pitkä elinikä. Sen alkukantainen arktinen olemus ja ulkonäkö viehättävät edelleenkin ihmisiä. Rodun suosio kotimaisena seurakoirana, jolla on aineksia myös monipuoliseksi harrastus- ja käyttökoiraksi, säilyy ennallaan. Kasvattajien aktiivisuus tutkia jalostusyksilönsä ja kannustaa kasvattajien omistajia samaan lisääntyy ja täten saadaan jalostukseen enemmän lonkka- ja silmätarkastettuja koiria.

Rodussa säilyy erillisiä sukulinjoja eivätkä kaikki ole sukua keskenään. Kasvattavat suunnittelevat jalostusyhdistelmiään kauaskantoisemmin kuin vain yhden sukupolven päähän. Sukusiitosaste on tällä hetkellä maltillinen ja tavoitteena on sen säilyttäminen sellaisenaan tulevaisuudessakin. Joskus yksittäisissä yhdistelmissä sukusiitosaste voi kuitenkin nousta korkeaksi, mikä on perusteltua, jos koirat ovat erisukuisia muuhun populaatioon nähden.

Koska geenitestattavien sairauksien kohdalla geenitestit mahdollistavat kantajien pitämisen mukana jalostuksessa ilman, että niille syntyy sairaita jälkeläisiä, ei pyritä tarkoituksellisesti tekemään perimän perusteella terveitä pentueita, vaan kantajat pidetään mukana geenipoolissa.

Käyttäytyminen ja luonne

Suomenlapinkoiran varma ja ystävällinen luonne säilyy tulevaisuudessa. Kannustetaan omistajia viemään koiransa luonnetestiin, MH-kuvaukseen ja näyttelyihin. Rotujärjestön alaosastot järjestävät vuosittain useita luonnetestejä. Käyttäytymisen jalostustarkastuksia järjestetään mahdollisuuksien mukaan. Rotujärjestön jalostustietojärjestelmään kirjataan luonteissa esiintyviä ongelmia, joita voidaan tilastoida jatkossa. Näillä toimenpiteillä voidaan tietoja seurata ja analysoida ja saadaan selville mihin suuntaan luonne kehittyy.

Jalostukseen ei saa käyttää aggressiivisia tai liian arkoja koiria.

Käyttöominaisuudet

Suomenlapinkoiran alkuperäiset, poroa paimentavan koiran käyttöominaisuudet säilyvät. Koiralta vaaditaan kestävää rakennetta, säänkestävää karvapeitettä, kestäviä polkuanturoita, eikä sillä saa olla ihoherkkyyksiä. Työssä tarvitaan sitkeyttä, kuuliaisuutta ja herkkäoppisuutta, mutta ei liian nöyrää luonnetta edes isäntää/emäntää kohtaan. Vaaditaan myös omatoimisuutta ja kuitenkin hyvää yhteydenpitoa isäntään/emäntään. Haukun tulee olla kuuluva ja äänen pitää kestää.

Porokoirakerho ry on jo vuodesta 1995 alkaen järjestänyt epävirallisia paimennustestejä, joissa arvioidaan poropaimennustaipumusta. Pitää kuitenkin muistaa, että testi ei täysin vastaa todellista työtilannetta. Koiran koulutus porotyöhön tapahtuu poroisäntien toimesta. Koiraa pidetään jo pennusta asti mukana mahdollisimman paljon ja varsinainen opettaminen alkaa noin vuoden ikäisenä. Paimennustaipumuksia ja -ominaisuuksia pidetään yllä myös muun paimennuksen avulla: muun muassa lammaspaimennus on lisääntynyt viime vuosina runsaasti ja perinteisen paimennuksen kokeissa on käynyt jo useita suomenlapinkoiria. Kokeisiin osallistuvien koirien määrän toivotaan kasvavan edelleen jatkossa.

Terveys ja lisääntyminen

Suomenlapinkoirien terveystilanne on suhteellisen hyvä näinkin isoksi roduksi ja tämän tilanteen toivotaan jatkuvan. Suhtautuminen sairauksiin muuttuu koko ajan avoimempaan suuntaan ja niistä ilmoitetaan rotujärjestölle. Perinnölliset silmätaudit vähenevät ja muiden perinnöllisten sairauksien esiintymismäärät eivät kasva. Pyritään vaikuttamaan informaation keinoin urosten ”turhien” kastroidien vähenemiseen. Suomenlapinkoirien epilepsia- ja katarakta-sairausgeenien paikantaminen onnistuu. Muiden sairauksien osalta toivotaan lisää tutkittua tietoa, jotta jalostukseen voitaisiin käyttää mahdollisimman terveitä yksilöitä. Tavoitteena on, että jalostukseen käytettävät koirat ovat iältään vähintään kaksivuotiaita, ja ennen uusia mahdollisia pentueita katsotaan, millaisia edellisistä tuli. Suositaan vanhempia ja vähänkäytettyjä uroksia jalostuksessa.

Ulkomuoto

Rotu säilyy perustaltaan terverakenteisena ja liioittelemattomana. Koirat pystyvät pitkäkestoiseen työhön rakenteensa ja turkkinsa puolesta esimerkiksi poronhoidon parissa säässä kuin säässä. Koirien kyky synnyttää luonnollisesti säilyy eikä astutuksissa turvauduta keinosiemennyksiin.

Suomenlapinkoiran pehmeä ilme säilyy. Liioiteltuja piirteitä esimerkiksi karvan pituuden ja määrän osalta ja liiallista show-koiratyyppiä ei esiinny.

6.2 Suositukset jalostuskoirille ja yhdistelmille

Suosituksien jalostukseen käytettävien koirien ja yhdistelmien ominaisuuksista

Lappalaiskoirat ry:n jalostustoimikunta noudattaa toiminnassaan jalostuksen tavoiteohjelmaa sekä Kennelliiton yleistä jalostusstrategiaa. Sen pohjalta on laadittu erilliset jalostuskriteerit, jotka otetaan huomioon urossuosituksia annettaessa, poikkeuslupia käsitellessä, ja kasvattajien tai koiranomistajien kysyessä oman koiransa terveystietoja.

Tavoitteena on, että mahdollisimman moni nartun omistaja etsisi itse nartulleen urosehdokkaan tai -ehdokkaita ja toisi tämän esityksen jalostustoimikunnan käsittelyyn. Kasvattajan on syytä muistaa, että vastuu yhdistelmästä on aina kasvattajalla itsellään. Urossuosituskysely on toimitettava jalostustoimikunnalle vähintään kaksi kuukautta ennen astutusta. Urossuosituksia käsitellään tapauskohtaisesti, jolloin otetaan huomioon myös yhdistelmän sukusiitosprosentti.

PEVISA-lausuntojen tulee olla voimassa astutushetkellä.

Kennelliiton koirarekisteriohje

Pentueen vanhempien ja rekisteröitävien pentujen on oltava tunnistusmerkittyjä Kennelliiton hyväksymällä tavalla.

Koiran tulee olla PEVISA-säännösten mukaan tutkittu. Yli 7-vuotiaalla uroksella, jolla ei ole aikaisemmin rekisteröityjä jälkeläisiä, voidaan anoa poikkeuslupaa teettää pentue ilman PEVISA-tutkimuksia. Näitä uroksia koskevat poikkeukset hoidetaan koirarekisteriohjeen mukaisella tapauskohtaisella poikkeuslupamenettelyllä. Kennelliiton jalostustieteellinen toimikunta (JTT) on antanut suosituksen, että vanhaa, lonkkakuvaamatonta urosta käytettäisiin vain tervelonkkaiselle ja hyvän lonkkaindeksin omaavalle nartulle.

Nartun pentuemääriin, pennutusikään ja tiheään pennutukseen liittyvät määräykset tulee aina tarkistaa kulloinkin voimassa olevasta koirarekisteriohjeesta.

Jalostustoimikunta noudattaa suosituksissaan Kennelliiton ohjeita.

Suomenlapinkoirien jalostuskriteerit 1.1.2020 alkaen

Jalostukseen ei saa käyttää:

- tiettävästi vihaista koiraa tai Kennelliiton virallisella kaavakkeella vihaiseksi raportoitua koiraa

Jalostukseen ei suositella:

- koiraa, jolla on erityisen suuri sairastumisriski
- kivesvikaista koiraa
- ylä- tai alapurentaista koiraa
- yhdistelmää, jonka kahdeksan polven sukusiitosprosentti ylittää 6,25 %
- uusintayhdistelmää (uusintayhdistelmän veroiseksi yhdistelmiksi katsotaan myös pentuesisarusten yhdistäminen samaan partneriin)

Jalostuskoirien suositellut ikä- ja aikarajat (jalostustoimikunnan hyväksynnän voi saada, kun seuraavat kriteerit täyttyvät):

- narttu on vähintään 20 kuukauden ikäinen (huom. 20 kuukautta on minimi-ikä, käytännössä toivotaan vähintään kolmen vuoden ikää). PEVISA-ohjelmassa vaaditut terveystutkimukset on oltava tehtynä ja voimassa ennen uroskyselyä.
- uros on vähintään 20 kuukauden ikäinen (huom. 20 kuukautta on minimi-ikä, käytännössä toivotaan vähintään kolmen vuoden ikää)
- kahden alle 24 kuukauden ikäisen koiran yhdistelmä ei voi saada jalostustoimikunnan hyväksyntää
- alle kuusivuotiaan ensisynnyttäjänartun hyväksynnän voimassaoloaika lakkaa nartun kuusivuotispäivänä (astutuksen tulee tapahtua ennen kuusivuotispäivää)
- kahdeksan vuotta täyttävän aikaisemmin penikoineen nartun hyväksyntä lakkaa nartun kahdeksanvuotispäivänä (astutuksen tulee tapahtua ennen kahdeksanvuotispäivää). Kennelliitto vaatii yli kahdeksanvuotiaalle nartulle eläinlääkärintodistuksen ennen astutusta.
- nartun synnytyksen välin tulee olla vähintään kymmenen kuukautta. Jalostustoimikunta voi antaa suosituksen yhdistelmälle aikaisintaan sitten, kun nartun edellisen pentueen syntymästä on kulunut kahdeksan kuukautta.

1. Kaikki urossuosituskyselyt käsitellään "virallisina" ja hyväksytyt yhdistelmät julkaistaan.
2. Vastaus annetaan aina kirjallisena sähköpostilla. Pyynnöstä, kymmenen euron korvausta vastaan kirjallisena postitettuna kirjeenä.
3. Vastaus annetaan mahdollisimman pian.
4. Vastaus on voimassa enintään kuusi kuukautta ja on annettu senhetkisten terveystietojen perusteella. Kasvattaja on itse velvollinen ilmoittamaan jalostustoimikunnalle, jos saa tietoonsa uusia

yhdistelmää koskevia terveystietoja.

5. Uroksen omistajalla on mahdollisuus kysyä riskejä yhdistelmästä, johon hänen urostaan on pyydetty.

6. Koiran omistajalla on mahdollisuus kysyä oman koiransa terveystietoja.

7. Urossuositukseen ei laiteta jalostustoimikunnan ehdotuksia muulloin kuin pyydettyinä.

Jalostustoimikunta voi tapauskohtaisesti harkintansa mukaan poiketa jalostuskriteereistä, jos siihen on perusteltu syy.

Koiran tulee olla astutushetkellä PEVISA-säännösten mukaan tutkittu. Yli 7-vuotiaalle PEVISA-tarkastamattomalle urokselle on mahdollista hakea Koirarekisteriohjeen mukaista tapauskohtaista poikkeuslupaa. Poikkeusluvat on tarkoitettu pääsääntöisesti uroksille, joilla ei ole ennestään jälkeläisiä. Poikkeusluvan saaminen ehtona on, että yhdistelmä on hyväksyttävissä muiden kuin lonkkien ja silmien osalta, ja se myönnetään ainoastaan puuttuviin PEVISA-tutkimuksiin (ei esim. ylitiheään pennuttamiseen tai muihin Suomen Kennelliiton rekisteröintirajoituksiin).

Suomenlapinkoirilla toivotaan urostiedustelussa vähintään kolmea ja enintään kuutta omaa ehdotusta (ensisijaisesti käyttämättömiä tai vähänkäytettyjä, iäkkäämpiä uroksia), poikkeuksena ensimmäistä pentuettaan suunnittelevat kasvattajat. Urostiedustelut tulee laittaa yhtä aikaa, jos ne kohdistuvat samaan juoksuun. Mikäli kasvattajan omista ehdotuksista vain yksi uros saa hyväksynnän, on mahdollista lähettää uusi urostiedustelu lisävaihtoehtoista 1 kk kuluessa jalostustoimikunnan vastauksen saamisesta.

Mikäli omista ehdotuksista ei löydy sopivaa, voi kasvattaja halutessaan saada jalostustoimikunnan ehdotuksen.

SILMÄT

Jalostukseen voidaan suositella

- terveysilmäiseksi tutkittuja koiria

- koiria, joilla on joku alla luetelluista silmätarkastusdiagnooseista edellyttäen että parituskumppanilla ei ole samankaltaisia muutoksia:

- PPM, iris-iris
- PHTVL/PHPV, sairauden aste 1
- RD, multifokaali
- RD, geograafinen
- muu vähämerkityksellinen kaihi
- caruncular trichiasis/trichiasis
- dermoidi
- distichiasis, lieväasteinen
- iris hypoplasia
- lasiaisen rappeuma
- makroblepharon
- silmäluomen sisäänpäin kiertyminen
- sarveiskalvon dystrofia/degeneraatio (epiteliaalinen tai stromaallinen)

Jalostukseen ei voida suositella

- koiria, joilla on joku alla luetelluista silmätarkastusdiagnooseista:

- PRA
- katarakta (posterior polaarinen, kortikaalinen, punktaatti, nukleaarinen, synnyntäinen, totaali tai linssin etuosan saumalinjan katarakta)
- PPM, iris-linssi
- PPM, iris-kornea

- distichiasis, vakava-asteinen
- RD, totaali
- PHTVL/PHPV, sairauden aste 2-6
- ektooppinen cilia
- CEA, coloboma
- glaukooma, kohonnut silmänpaine
- ICAA Kammiokulman poikkeavuus (kaikki asteet). Rakennevian omaavan koiran jälkeläiset tulee tarkastuttaa gonioskopiatutkimuksella terveeksi.
- keratiitti
- näköhermon coloboma
- näköhermon vajaakehitys/mikropapilla
- sarveiskalvon dystrofia/degeneraatio (endoteeli)

Uusintatutkituista tuloksista huonompi on voimassa siihen asti, että koira käytetään Kennelliiton silmäpaneelissa, minkä jälkeen paneelilausunto on voimassa.

- jos sekä uroksen että nartun sukutaulussa ensimmäisessä tai toisessa sukupolvessa tulevasta pentueesta katsottuna on kataraktakantajia (posterior polaarinen, kortikaalinen, punktaatti, nukleaarinen, synnyntäinen, totaali tai linssin etuosan saumalinjan katarakta)
- jos sekä uroksen että nartun sukutauluissa ensimmäisessä tai toisessa sukupolvessa tulevasta pentueesta katsottuna on jonkun muun PRA-tyypin kuin prcd-PRA:n kantajia

prcd-PRA

- prcd-PRA -kantajille (B tai b) ja prcd-PRA -testaamattomille koirille suositellaan vain A-tyypin koiraa, tai koiraa, joka voidaan vanhempiensa geenitestin perusteella todeta terveeksi (a). Suositus voidaan antaa testaamattomalle koiralle sillä varauksella, että joko molemmat tai toinen osapuoli testataan ennen astutusta ja vähintään toinen todetaan terveeksi (A).

LONKAT

Yhdistelmän yhteenlasketun lonkkien jalostusindeksin keskiarvon suositellaan ylittävän 100.

Jalostukseen voidaan suositella

- A- tai B-lonkkaisia koiria
- C-lonkkaisia siten, että ne yhdistetään A-lonkkaan

Jalostukseen ei voida suositella

- D- ja E-lonkkaisia koiria
- nivelrikkoisia koiria

POLVET

Jalostukseen voidaan suositella

- polvitarkastamattomia, oireettomia koiria
- polvitarkastuksessa lausunnon 0-0 saaneita koiria

Uusintatutkituista tuloksista huonompi on voimassa on voimassa siihen asti, että koira käytetään Kennelliiton polvipaneelissa, minkä jälkeen paneelilausunto on voimassa.

Jalostukseen ei voida suositella

- patellaluksaation vuoksi leikattua koiraa.

KYYNÄRNIVELET

Jalostukseen voidaan suositella

- kynnärkuvaamattomia, oireettomia koiria
- kynnärlausunnon 0/0 saaneita koiria.

Jalostukseen ei voida suositella

- kynnärkuvaamattomia, oireileviä koiria
- koiraa, jonka toinen tai molemmat kynnärnivelet ovat saaneet lausunnon 1 tai huonompi.

SELKÄ

Välimuotoinen lanne-ristinikama (LTV):

Jalostukseen voidaan suositella

- selkäkuvaamattomia, oireettomia koiria
- selkälausunnon LTV1-LTV4 saanut koira suositellaan yhdistämään vain LTV0-koiran kanssa.

Jalostukseen ei voida suositella

- selkäkuvaamattomia, oireileviä koiria.

Spondyloosi (SP):

Jalostukseen voidaan suositella

- selkäkuvaamattomia, oireettomia koiria
- selkälausunnon SP0 saaneita koiria.

Jalostukseen ei voida suositella

- selkäkuvaamattomia, oireileviä koiria
- selkälausunnon SP1-SP4 saaneita koiria.

Selkärangan nikamien epämuodostumat (VA):

Jalostukseen voidaan suositella

- selkäkuvaamattomia, oireettomia koiria
- selkälausunnon VA1 saanut koira suositellaan yhdistämään vain VA0-koiran kanssa.

Jalostukseen ei voida suositella

- selkäkuvaamattomia, oireileviä koiria
- selkälausunnon VA2-VA4 saaneita koiria.

HÄNTÄMUTKA

Jalostukseen ei voida suositella

- häntämutkaista koiraa.

PURENTA

Jalostukseen ei voida suositella

- ala- tai yläpurentaista koiraa.

SYDÄN

Jalostukseen voidaan suositella

- sydänkuuntelemattomia, oireettomia koiria
- auskultaatiotutkimustuloksen "sivuääni: ei, oireeton" saaneita koiria
- auskultaatiotutkimustuloksella "sivuääni: kyllä" millä tahansa sivuäänien asteella sydänkuunneltua koiraa voidaan suositella jalostukseen, mikäli se tutkitaan ultraäänitutkimuksella (doppler) ja sydän todetaan normaaliksi.

Jalostukseen ei voida suositella

- sydänkuuntelemattomia, oireilevia koiria
- ultraäänitutkimuksella (doppler) sydänsairaaksi todettua koiraa.

EPILEPSIA

Jalostukseen ei voida suositella

- epilepsiasairasta koiraa
- epilepsiasairaana koiran jälkeläisiä.

KILPIRAUHASSEN VAJAATOIMINTA

Jalostukseen ei voida suositella

- kilpirauhasen vajaatoimintaa sairastavaa koiraa
- kilpirauhasen vajaatoimintaa sairastavan koiran jälkeläisiä.

MUUT AUTOIMMUUNISAIRAUDET

Sukusiitosta on vältettävä, koska autoimmuunisairausriski kasvaa suhteessa sukusiitosprosenttiin.

Jalostukseen ei voida suositella

- oireilevaa tai sairaaksi todettua koiraa
- Addison- tai AIHA-sairaana koiran vanhempia, täyssisaruksia ja jälkeläisiä
- muiden autoimmuunisairauksien kuin Addison tai AIHA kohdalla otetaan huomioon koiran itsensä ja partnerin suvun sairaudet, ja riskianalyysi tehdään aina tapauskohtaisesti.

CUSHINGIN TAUTI

Jalostukseen ei voida suositella

- oireilevaa tai sairaaksi todettua koiraa
- Cushing-sairaana koiran vanhempia, täyssisaruksia ja jälkeläisiä

ALLERGIAT

Jalostukseen ei voida suositella

- allergista tai atooppista koiraa.

POMPEN TAUTI (Glycogen storage disease type II, GSD II)

- Pompen-kantajille (B tai b) ja Pompen-testaamattomille koirille suositellaan vain A-tyyppin koiraa tai koiraa, joka voidaan vanhempiensa geenitestin perusteella todeta terveeksi (a). Suositus voidaan antaa testaamattomalle koiralle sillä varauksella, että joko molemmat tai toinen osapuoli testataan ennen astutusta ja vähintään toinen todetaan terveeksi (A).

DEGENERATIIVINEN MYELOPATIA (DM)

- Kahden tunnetun DM-kantajan (B tai b) yhdistelmä ei voi saada hyväksyntää.
- Sairastumisalttiin (C tai c) saa yhdistää vain genotyyppiltään terveeseen (A tai a).

Suositus yksittäisen koiran maksimijälkeläismäärälle

Suosituksena yksittäisen jalostusuroksen käytön rajana 50 pentua/uroksen koko elinikä.

6.3 Rotujärjestön toimenpiteet

Lisätään kasvattajien ja koiranomistajien tietoutta rodun alkuperästä, luonteesta ja käyttöominaisuuksista.

Suomenlapinkoiran geenipohjan pitäminen laajana

- pyritään saamaan käyttämättömiä uroksia jalostukseen (mm. jalostustarkastukset, joissa etusijalla käyttämättömät urokset).
- osallistutaan Kennelliiton ja Luonnonvarakeskuksen eläingenivaraprojektiin kartoittamalla sopivia ehdokkaita osallistuviksi koiriksi.
- yli 7-vuotiaalle PEVISA-tarkastamattomalle urokselle on mahdollista hakea Koirarekisteriohjeen mukaista tapauskohtaista poikkeuslupaa. Poikkeusluvat on tarkoitettu pääsääntöisesti uroksille, joilla ei ole ennestään jälkeläisiä. Poikkeusluvan saaminen ehtona on, että yhdistelmä on hyväksyttävissä muiden kuin lonkkien ja silmien osalta, ja se myönnetään ainoastaan puuttuviin PEVISA-tutkimuksiin (ei esim. ylitiheään pennuttamiseen tai muihin Suomen Kennelliiton rekisteröintirajoihin).
- kannustetaan käyttämään jalostukseen yli 10-vuotiaita, ennestään käyttämättömiä uroksia korvaamalla poikkeusluvalla käytetyn uroksen pentueen rekisteröintimaksu kokonaisuudessaan, ja puolet rekisteröintimaksusta silloin, kun urokselle on tehty PEVISA:n vaatimat terveystarkastukset, mutta sillä ei ole aikaisempia jälkeläisiä (Lappalaiskoirat ry:n syyskokouksen päätös 6.10.2018, kahden vuoden koeajalla)
- matador-urosten välttäminen ottamalla huomioon myös niiden lähisukulaisten käyttö jalostuksessa.
- sukusiitoksen välttäminen (raja-arvona yhdistelmälle 6,25 % kahdeksan sukupolven mukaan).
- uusintayhdistelmien välttäminen.
- ylläpidetään listaa jalostukseen tarjolla olevista uroksista rotujärjestön internetsivuilla.

Jalostusneuvonta jäsenistölle

- rodulle on laadittu jalostussuosituskriteerit, joissa annetaan ohjeita, millaisia koiria voi käyttää jalostukseen ja miten niitä voi yhdistellä.
- järjestetään edelleen jalostustarkastuksia ja jälkeläisseurantaa.
- osallistutaan jatkossakin pystykorvarotujen yhteisille Jalostuspäiville.
- järjestetään kaksi kertaa vuodessa kaksipäiväiset lappalaiskoirien erikoisnäyttelyt, joilla on ensimmäisenä päivänä luentoja rotuun liittyvistä asioista ja jalostustarkastuksia sekä terveystarkastuksia ja geenitestien näytteenottoa.
- jatketaan ajankohtaisten jalostukseen ja kasvatukseen liittyvien artikkeleiden julkaisemista Lapinkoira-lehdessä.

Uusien lapinkoiraharrastajien opastaminen

- pyritään saamaan kaikki uudet suomenlapinkoiran omistajat yhdistyksen jäseniksi, eli ns. kasvattajan maksamat uudet jäsenet (kasvattaja liittyy pennunostajansa jäseniksi ja maksaa heistä alennetun jäsenmaksun ensimmäisenä vuotena).
- kannustetaan alaosastoja järjestämään lähiseudun lappalaiskoiranpennun omistajille pentupäiviä, joissa pentuja sosiaalistetaan ja jaetaan omistajille tietoa koiran käsittelystä.
- julkaistaan edelleen Lapinkoira-aapista.

Rodun tunnettuuden lisääminen ja rotutietouden jakaminen

- rotujärjestö ylläpitää yhdistyksen kotisivuja, joilta rodusta kiinnostuneet voivat etsiä tietoja.
- osallistutaan erilaisiin tapahtumiin, joissa koirista kiinnostuneet ihmiset liikkuvat, kuten Messukeskuksen vuotuiset Koiramessut, jossa yhdistyksellä on rotuinfo-osasto.
- jaetaan tietoa yhdistyksen kaksi kertaa vuodessa järjestettävien lappalaiskoirien erikoisnäyttelyiden yhteydessä.
- yhdistyksellä on ulkomaiden yhteyshenkilö jalostusasioissa.

Rodussa esiintyvien sairauksien seuranta

- kerätään tietoa rodussa esiintyvistä sairauksista, seurataan niiden kehittymistä ja huomioidaan sairaudet jalostusneuvonnassa antamalla niihin liittyvää jalostustietoutta.
- yhdistys tukee terveystarkastuksissa käymistä järjestämällä virallisia terveystarkastuksia rodun omien tapahtumien yhteydessä ja avustamalla rahallisesti yli 7-vuotiaiden jalostukseen käyttämättömien urosten silmätarkastusmaksuissa. Yhdistys osallistuu erilaisiin tutkimuksiin mm. perinnöllisen kataraktan ja epilepsian osalta.
- järjestetään veri- ja poskisolunäytteiden ottotilaisuuksia prcd-PRA:n, Pompen taudin ja degeneratiivisen myelopatian geenitestauksia varten sekä Hannes Lohen tutkimusryhmälle.
- tiedotetaan jäsenistölle sairauksista Lapinkoira-lehdessä, yhdistyksen tapahtumissa, internetsivuilla sekä tuotetaan erilaisia julkaisuja: vuosikirja (vuoteen 2010 asti painettu vuosikirja; vuodesta 2011 eteenpäin näyttelyarvostelut yms. julkaistaan sähköisessä vuosikirjatietokannassa), pentuaapinen, artikkelit ja tilastot sekä kauppakirjan liite.
- kerätään kuolinsyytilastoa, johon tietoa haetaan yksittäisille koiranomistajille ja kasvattajille tarkoitetuilla kyselyillä sekä KoiraNetistä.
- myönnetään avustuksia ruumiinavauskuluihin pääasiallisesti 6 kk – 7-vuotiaiden koirien epäselvissä kuolemantapauksissa edellyttäen että kyseessä ei ole tapaturma, todennäköinen myrkytys tai aiemmin diagnosoitu sairaus. Lisäksi korvataan degeneratiivisen myelopatian osalta sairastumisaltiiksi geenitestattujen koirien ruumiinavauskulut.

Ulkomuototuomarikoulutus

- järjestetään ulkomuototuomareiden koulutusta ja arvostelukokeita. Tuodaan koulutuksessa esiin suomenlapinkoiran oikea, terve rakenne ja alkuperäinen tyyppi. Ohjataan tuomareita välttämään ulkomuodossa ääri-ilmiöiden suosimista.
- järjestetään tarvittaessa yleisiä ulkomuototuomarikoulutuspäiviä.

Yhteydenpito muihin maihin

- lisätään yhteydenpitoa muihin maihin ja tuotetaan jalostus- ja ulkomuotoaiheista aineistoa eri kielillä (mm. JTO, rotumääritelmän tulkintaohje, jalostuskriteerit).
- kerätään terveystietoa ulkomailla asuvista koirista (englanninkielinen pysyvä sairauskysely yhdistyksen nettisivuilla sekä eri maiden jalostustietojärjestelmät).
- yhdistyksellä on yhteyshenkilö ulkomaiden jalostusasioissa.

Jalostuksen tavoiteohjelman noudattaminen ja seuranta

- jalostustoimikunta seuraa jalostuksen tavoiteohjelman toteutumista ja tarvittaessa esittää toimenpiteitä sen noudattamisen tehostamiseksi.

6.4 Uhat ja mahdollisuudet sekä varautuminen ongelmiin

Rodun jalostuksen suurimmat uhat ja mahdollisuudet

Taulukko 37. Populaatio

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none">• sukusiitosprosentti laskussa• tehollinen populaatiokoko hyvällä tasolla• terveystarkastukset lisääntyneet• monimuotoinen rotu	<ul style="list-style-type: none">• tuontikoiriin ei voida turvautua• sukuja hävinnyt (jätetty käyttämättä jalostukseen)• samoja sukulinjoja käytetty liikaa

<ul style="list-style-type: none"> • monipuolinen harrastuskoirana • ihanteellinen perhekoira • pennuilla hyvä kysyntä • suuri värivalikoima • kotimainen rotu 	<ul style="list-style-type: none"> • runsas tarjonta houkuttelee vääränlaisia pennunostajia • pennunostajan väärät odotukset • nallemainen ulkonäkö • pentujen hyvä menekki mahdollistaa käyttämään jalostukseen huonompiakin yksilöitä, minkä myötä rodun terveystilanne, luonne ja ulkomuoto heikkenevät
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> • jalostukseen käyttämättömiä koiria löytyy • laajan geenipohjan säilyttäminen • rotuunotot edelleen mahdollisia • suhteellisen terve rotu • ei liian "jalostettu" • sperman vienti ulkomaille • alkukantaisuus • kotimaisten rotujen eläingenivaraothjelma (Luonnonvarakeskus) • vanhojen, terveystarkastamattomien urosten jalostuskäyttö poikkeusluvalla 	<ul style="list-style-type: none"> • geenipohja kaventuu • yksittäisten ja samansukuisten jalostusurosten liiallinen käyttö • urosten kastointi ilman terveydellistä syytä • sperman vienti ulkomaille ilman koiran suvun terveystarkastamista • rodun suosion hallitsematon kasvu • hyvin nuorten koirien, joiden omasta terveydestä ei ole vielä tarpeeksi tietoa, käyttäminen jalostukseen (koskee sekä uroksia että narttuja) • tuoreet, vasta vähän aikaa rodun parissa olleet kasvattajat alkavat kasvattaa isossa mittakaavassa ilman kunnollista käsitystä millainen rotu oikeasti on

Taulukko 38. Luonne

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> • luonteet pääsääntöisesti tasapainoisia • sopeutuminen erilaisiin olosuhteisiin • nopeaoppinen ja älykäs rotu • koirilta pääsääntöisesti löytyy on-off -nappi 	<ul style="list-style-type: none"> • epäsosiaalinen käyttäytyminen toisia koiria kohtaan • arkuus • hermostuneisuus, joka ilmenee mm. turhana piippaamisena • ääniherkkyys
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> • ominaisuuksiltaan soveltuu moniin harrastuksiin • sopeutuu hyvin erilaisiin olosuhteisiin • miellyttävä lemmikki ja perhekoira, kunhan peruskoulutuksesta huolehditaan • työkoirakäyttö lisääntymään päin 	<ul style="list-style-type: none"> • käyttökoiraominaisuuksien katoaminen (esimerkiksi liiallinen pehmeys tai toimintakyvyttömyys) • vääränlaiset omistajat, jotka eivät osaa hallita normaaliluonteistakaan koiraa • maine liian helppona koirana: liikunnan ja aktivoinnin tarve tulee yllätyksenä ja sen seurauksia ovat mm. remmirähjääjät ja pihan perälle tarhaan jäävät yksilöt • luonteita ei huomioida tai ymmärretä tarpeeksi jalostuksessa

Taulukko 39. Terveys

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> • hyvä perusterveys • prcd-PRA -testien ansiosta yleisintä PRA:n muotoa sairastavia koiria ei synny enää käytännössä ollenkaan • luonnonmukainen lisääntyminen 	<ul style="list-style-type: none"> • liian paljon terveystarkastamattomia koiria • D-lonkkaisten koirien jalostuskäytön lisääntyminen • yleisen luustotilanteen heikkeneminen • silmänsairautta kantavien koirien leviäminen laajalti rotuun
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> • terve rotu • ei liian "jalostettu" • geenitutkimusta tehdään aktiivisesti (mahdollisuus saada uusia jalostuksen apuvälineitä); ihmisten ja koirien geenitutkimusten synergiaedut 	<ul style="list-style-type: none"> • lonkkadysplasiatilanteen huononeminen entisestään • lisääntyvät kyynärongelmat • lisääntyvät autoimmuunisairaudet (kapeneva geenipohja, koirien samansukuisuus) • epilepsian lisääntyminen • lisääntymiseen liittyvät ongelmat • sairaustietojen salaaminen • geenitestitulokset ohjaavat jalostusta liikaa (pyritään tarkoituksella geneettisesti terveisiin pentueisiin yhdistämällä A/a-tyyppin koiria)

Taulukko 40. Rakenne ja ulkomuoto

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> • terverakenteinen koira • ei liioiteltuja piirteitä • rotumääritelmä ja sen tulkinta on salliva/väljä • ulkomuodon monimuotoisuus ymmärretään ja hyväksytään • rodussa ei ole hylkääviä värejä, joiden vuoksi pitäisi tehdä jalostuskarsintaa 	<ul style="list-style-type: none"> • niukat polvikulmaukset sekä etu- ja takakulmausten epäsuhta • hentoluustoisuus • massavuus/raskasrakenteisuus • liioitellut turkit • lyhentyneet kuono-osat • jotkut yksilöt eivät enää selviäisi alkuperäisestä tehtävästään rakenteensa vuoksi
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> • ulkomuodon monimuotoisuus lisää valinnan mahdollisuuksia jalostuksessa • rotutyypiltään hyviä koiria paljon myös jalostuksen ulkopuolella 	<ul style="list-style-type: none"> • ihannoidaan liian ryhdikästä show-tyyppin koiraa • etuosan rakenneongelmat • oikeanlaatuisen karvapeitteen puute • koon liiallinen pieneneminen • värijalostus: tavoitellaan isoja vaaleita värimerkkejä muiden värien kustannuksella

Varautuminen ongelmiin

Yhdistys seuraa rodun kehitystä jatkossakin keräämällä sairaustietoja pysyvällä nettilomakkeella. Lisätään kasvattajien ja pennunostajien tietämystä rodun alkuperästä, luonteesta ja käytöstä. Jalostustoimikunnalla on käytössään jalostustietojärjestelmä, johon tallennetaan tiedot eri sairauksista, testituloksista jne. Järjestelmää käytetään jalostusneuvojen työkaluna esim. urostiedusteluja käsiteltäessä. Ne terveystiedot, joiden julkaisemiseen on saatu omistajan, tai omistajan luvalla kasvattajan antama, joissain tapauksissa eläinlääkärin lausunnolla varustettu julkaisulupa (pieni osa), löytyvät yhdistyksen nettisivuilta; muut ovat luottamuksellisia ja vain jalostustoimikunnan tiedossa. Kannustetaan koirien kasvattajia ja omistajia julkistamaan terveystietoja. Tavoitteena on, että

urostiedustelut ja terveystiedustelut koetaan kasvattajien ja omistajien taholta nykyistäkin tärkeämmiksi. Urostiedustelua käsiteltäessä ei suositella samojen sukulinjojen käyttöä ja kertaamista. Huolehditaan, että yksittäisiä jalostuskoiria ei käytetä liikaa. Varsinkaan nuorten urosten liiallista käyttöä ei suositella. Pidetään sukusiitosaste alle 6,25 %. Pyritään saamaan käyttämättömiä koiria jalostukseen. Tiedotetaan kasvattajia ja omistajia urosten tarpeettomista kastroinneista. Näyttelymenestys ei saa olla ainoa jalostusperuste. Rotumääritelmä tulee huomioida tuomarikoulutuksessa sekä kasvattajien ja omistajien valistuksessa.

Luonteen osalta seurataan kehitystä luonnetestien, MH-kuvausten ja näyttelyiden luonneosion sekä näyttelykäyttäytymisen perusteella. Pyritään mahdollisuuksien mukaan aloittamaan käyttäytymisen jalostustarkastusten järjestäminen. Yhdistyksen nettisivuilla on sairauskyselylomake, jolla on mahdollista ilmoittaa jalostustoimikunnalle myös luonteeseen liittyviä asioita.

6.5 Toimintasuunnitelma ja tavoiteohjelman seuranta

Taulukko 41. Toimintasuunnitelma ja tavoiteohjelman seuranta

Vuosi	Toimenpiteet
2020	Uuden JTO:n käänösversiot Päivitetty PEVISA voimaan 1.1.2020
2024	JTO:n ja PEVISA:n päivitys seuraavan vuoden alkuun
Jokavuotisia toimia 2020–2024	Rodun terveys- ja luonnetietojen keruu, tilastointi ja seuranta Prcd-PRA:n, Pompen taudin ja degeneratiivisen myelopatian geenitestaukset Jalostusneuvonta Urossuosituks Poikkeusluvut Jalostusuroslistan ylläpito Omistajien kyselyt oman koiransa terveystiedoista Kuopion Jalostuspäivät Lappalaiskoirien erikoisnäyttelyt Jalostustarkastukset Terveystarkastukset Terveystutkimukset yhteistyössä eri tahojen kanssa Omistaja- ja kasvattajakyselyt Lappalaiskoirien jalostustietojärjestelmän ylläpitäminen Tuomarikoulutukset Tiedotus jäsenistölle Lapinkoira-lehdessä ja nettisivuilla Yhteistyö eri tahojen (mm. Kennelliitto ja Luonnonvarakeskus) kanssa Kansainvälinen yhteistyö

JTO:n ja PEVISA:n vaikutuksen seuraaminen

Jalostuksen tavoiteohjelma on voimassa 1.1.2020–31.12.2024 välisen ajan, ja sen seuraaminen on jalostustoimikunnan vastuulla. Jalostustoimikunta toimii Lappalaiskoirat ry:n hallituksen alaisuudessa. Jalostuksen tavoiteohjelmaan kirjatut tavoitteet ja toimintasuunnitelma huomioidaan yhdistyksen vuotuista toimintasuunnitelmaa laadittaessa. Ennen tavoiteohjelman päättymisajankohtaa tehdään arvio ohjelman toteutumisesta, vaikutuksista ja jatkotoimista. Ne huomioidaan tavoiteohjelmaa uudistettaessa.

PEVISA sisältyy jalostuksen tavoiteohjelmaan, joten sen toteutumista seurataan kuten edellä.

Jalostuksen tavoiteohjelma on kokonaisuudessaan luettavissa yhdistyksen kotisivuilla sekä Kennelliiton jalostustietojärjestelmässä.

7. LÄHTEET

- FT Petri Halinen (HY): ”Saamelaisten esi- ja varhaishistoria” -luento 11.2.2009
- Professori Eino Koponen (HY): ”Saamelaisten alkuperä kielen tutkimuksen valossa” -luento 10.3.2009
- T. Mäki: Porokoirista ja niiden käytöstä, Suomen Kennelliiton julkaisu nro 12/1947
- Tapio Eerola, 2004 Suomen Koirarodut
- Sari Jalomäki
- Anu Lappalainen
- Jukka Marttila
- Nina Menna
- Katariina Mäki
- Margetta Salminen
- Eija Seppälä
- Päivi Vanhapelto
- Suomenlapinkoiran aikaisemmat jalostuksen tavoiteohjelmat
- Lappalaiskoirat ry:n julkaisemat vuosikirjat
- Lappalaiskoirat ry:n julkaisemat Lapinkoira-lehdet
- Lappalaiskoirat ry:n jalostustoimikunnan ylläpitämä suomenlapinkoiratietokanta
- KoiraNet (Kennelliiton jalostustietojärjestelmä)
- Hunddata ja Avelsdata (Svenska Kennelklubben, Ruotsin Kennelliiton jalostustietojärjestelmä)
- DogWeb (Norsk Kennel Klub, Norjan Kennelliiton jalostustietojärjestelmä)
- Hundeweb (Dansk Kennel Klub, Tanskan Kennelliiton jalostustietojärjestelmä)
- Rodun kasvattajia ympäri maailman
- Suomen silmäsauseläinlääkärien silmäsairstyöryhmän suositukset (2017)
- Lappalaiskoirat ry:n ulkomuototuomaritoimikunta

8. LIITTEET

- Lapinporokoiran ja suomenlapinkoiran rotuunottokäytäntö
- Suomenlapinkoiran PEVISA-ohjelma
- Kauppakirjan liite
- Suomenlapinkoiran rotumääritelmä

Liite: Lapinporokoiran ja suomenlapinkoiran rotuunottokäytäntö

ROTUUNOTTOKÄYTÄNTÖ

LAPINPOROKOIRAN JA SUOMENLAPINKOIRAN ROTUUNOTTOKÄYTÄNTÖ (22.3.2014)

Lapinporokoiralla ja suomenlapinkoiralla on ns. avoin rekisteri. Rotuun voidaan ottaa uusia koiria, joiden vanhemmat eivät ole rekisteröityjä. Suomen Kennelliitto voi rekisteröidä tällaisen koiran rotujärjestön esityksestä.

Millainen koira voidaan ottaa rotuun?

Rotuunotto on tarkoitettu koirille, jotka ovat poronhoitoalueen vielä rekisteröimätöntä käyttökoirakantaa, siis lähinnä poropaimennuskäytössä olevia koiria ja niiden ensimmäisen polven jälkeläisiä. Puhdasrotuista, puuttuvien Pevisa-tarkastusten tai ylitiheän pennuttamisen takia rekisteröimättä jäänyttä koira ei hyväksytä rotuunotettavaksi.

Lappalaiskoirat ry:n rotuunottokäytäntö

1. Koiran omistaja lähettää rotuunottopyynnön Lappalaiskoirat ry:n jalostustoimikunnalle osoitteeseen lappalaiskoirat.jtk@gmail.com. Pyyntöön tulee liittää vapaamuotoinen selvitys koiran taustasta, esimerkiksi kaikki se, mitä koiran suvusta on tiedossa, kasvattaja yms. Lisäksi pyynnön yhteyteen toivotaan valokuvaa koirasta ja mahdollisesti myös paliskunnan antama "työtodistus", mikäli koira on poropaimennuskäytössä.
2. Tämän jälkeen jalostustoimikunta käsittelee anomuksen ja mikäli katsoo koiran taustan olevan kunnossa, sovitaan koiranomistajan kanssa ulkomuototarkastuksesta. Aika ja paikka voidaan sopia jokaisen koiran kohdalla erikseen. Tuomarit voivat tarkistaa koiran eri aikaan.
3. Lappalaiskoirat ry:n nimeämät rotuunottotarkastuksia tekevät ulkomuototuomarit ovat: Tapio Kakko, Jukka Kuusisto, Mari Lackman, Tuula Pratt, Esa Ruotsalainen, Saara Sampakoski ja Marja Talvitie.
4. Kahden ulkomuototuomarin todettua koiran ulkonäöltään riittävän rodunomaiseksi, lähettää rotujärjestö rekisteröintipuollon Kennelliittoon, joka tekee asiasta lopullisen päätöksen.
5. Rotuunotettava koira on tunnistusmerkittävä mikrosirulla viimeistään rotuunoton yhteydessä ja rotuunottotilaisuudessa siitä on otettava näyte DNA-tunnistetta varten. Lappalaiskoirat ry kustantaa mikrosirun.

Rotuunotetut koirat rekisteröidään ER-rekisteriin. Ne voivat osallistua näyttelyihin, kokeisiin ja kilpailuihin, ainoastaan cacibit ja kansainvälisen valion arvo ovat niiltä poissuljettuja. ER-rekisterissä olevien koirien jälkeläiset rekisteröidään normaaliin tapaan ER-rekisteriin kunnes niillä on kolme polvea rekisteröityjä koiria sukutaulussa, jolloin ne pääsevät FI-rekisteriin. Rotuunotettujen koirien jalostuskäyttöä koskevat rodun Pevisa-määräykset.

Lappalaiskoirat ry/jalostustoimikunta

Liite: Suomenlapinkoiran PEVISA-ohjelma

SUOMENLAPINKOIRIEN PEVISA-OHJELMA VUOSILLE 2020-2024

Voimassa 31.12.2024 asti

Rotuhygieeniset toimenpiteet perinnöllisten nivel- ja silmäsairauksien kurissa pitämiseksi sekä monimuotoisuuden ylläpitämiseksi suomenlapinkoiralla.

1. Sairauksien tutkiminen

Suomenlapinkoiran silmät tulee tutkia ennen astutusta. Silmätarkastustulos ei saa olla kahta (2) vuotta vanhempi koiran astutushetkellä. Tutkimustulos ei vaikuta rekisteröintiin.

Lonkkaröntgenkuvaus on tehtävä hyvissä ajoin ennen suunniteltua astutusajankohtaa. Kennelliiton asiantuntijaeläinlääkäri lausuu kuvat ja virallinen tulos lausunnosta tulee olla saatu ennen astutusta. Lonkkatulos on elinikäinen. Lonkkaniveldysplasian astetta D saa käyttää vain asteen A kanssa.

Koiran on tutkimushetkellä oltava tunnistusmerkitty.

Lappalaiskoirat ry:n jalostustoimikunnan esityksestä Suomen Kennelliiton jalostustieteellinen toimikunta voi myöntää poikkeuksia tarkastuspakosta.

Silmätutkimuksia suorittavat eri puolilla maata olevat koulutetut ja Suomen Kennelliiton valtuuttamat eläinlääkärit. Kahden eläinlääkärin eriävään tutkimustulokseen voi hakea ratkaisua Kennelliitosta. Tuolloin päätöksen tekevät Kennelliiton asiantuntijaeläinlääkärit paneelissaan.

Uroksen rekisteröityjen jälkeläisten määrä saa olla korkeintaan 70 pentua, joista alle 5-vuotiaana enintään 20 pentua. Viimeinen, rajan ylittävä pentue rekisteröidään kuitenkin kokonaisuudessaan.

Uroksen ikä tulee olla astutushetkellä vähintään 22 kk.

Nartun ikä tulee olla astutushetkellä vähintään 22 kk.

2. Oikeus osallistua kilpailuihin ja kokeisiin

Silmä- ja nivelsairauksia sairastavilla koirilla on oikeus osallistua koiranäyttelyihin, kokeisiin ja kilpailuihin, elleivät Suomen Kennelliiton säännöt tai eläinsuojelulliset näkökohdat ole esteenä.

3. Kustannukset

Koiran omistaja huolehtii tutkimusten kustannuksista.

LIITE SOPIMUKSEEN KOIRAN KAUPASTA

Koiran nimi: _____
Rekisterinumero: _____
Tunnistusmerkintä: _____
Suku sukupuoli: _____
Syntymäaika: _____

Kuten kaikilla koiraroduilla, myös lappalaiskoirilla (lapinporokoira, ruotsinlapinkoira, suomenlapinkoira) esiintyy joukko periytyviä vikoja ja sairauksia. Suurimmaksi osaksi periytyminen tapahtuu resessiivisesti eli piilevästi. Nimitys jo paljastaa, ettei tällaisen taipumuksen kantajajaksilöä voida tunnistaa sen ulkoasun perusteella.

Vastuuntuntoinen kasvattaja käyttää jalostukseen vain terveeksi todettuja yksilöitä. Siitä huolimatta saattaa tapahtua, että kaksi tervettä siitoskoiraa, jotka kantavat piilevänä samaa sairaustaipumusta, paritetaan keskenään ja tulokseksi saadaan sairas tai sairastuva yksilö.

Usein nämä piilevästi periytyvät sairaudet puhkeavat vasta, kun koira on jo ohittanut pentu- ja nuoruusiän. Ostajan tulee ottaa huomioon, että hän pennun hankkiessaan ostaa sen siinä kunnossa kuin se luovutushetkellä on.

LAPPALAIKOKIRILLA ESIINTYVIÄ SAIRAUKSIA OVAT MM.

SILMÄSAIRAUDET

Katarakta (harmaakaihi)

Katarakta pitää sisällään useammanlaisia näkökykyä haittaavia sairauksia, joissa linssin läpinäkyvyys häviää osittain tai kokonaan. Perinnöllisen harmaakaihin eri muotoja ovat posterior polaarinen, kortikaalinen, punktaatti, nukleaarinen, synnynnäinen, totaali tai linssin etuosan saumalinjan katarakta. Muutoksia todetaan yleensä molemmissa linsseissä. Jos linssit samentuvat täysin, sokeutuu koira samalla. Harmaakaihi kehittyy useimmiten aikuisiällä.

PRA (retinan degeneraatio)

Verkkokalvon asteittainen surkastuma, joka periytyy resessiivisesti. Kantajat ovat ilmiänsuhtaan PRA:n suhteen terveitä. Sairailla yksilöillä näkö rupeaa heikkenemään asteittain verkkokalvorappeuman edetessä, ensimmäisenä oireena on hämäräsokeus. Sairailla koirilla voidaan silmän sähköisessä tutkimuksessa ERG:ssä havaita muutokset jo ennen verkkokalvomutoksia. PRA:sta esiintyy useita eri muotoja ja lappalaisrotujen yleisimpään muotoon (prcd-PRA) on olemassa geenitesti.

RD (retinan dysplasia)

Verkkokalvon vajaakehitys on synnynnäinen silmän kehityshäiriö, jossa on eri vakavuusasteisia häiriöitä, lievistä paikallisista verkkokalvon poimuista sokeutta aiheuttaviin suuriin muutoksiin (merkitään

lyhenteillä MRD lievä, GRD keskivaikea tai TRD vaikea). Nämä muutokset voidaan todeta jo pennuilla.

PHTVL/PHPV (persist. hyperpl. tunika vaskulosa lentis/primaari vitreus)

Silmäsairaus, jossa linssin ja silmänpohjan välinen sikiökautinen verisuoni ei ole normaalisti surkastunut. Sairaudessa on eri asteita (1-6) pienistä kauneuspilkuista sokeutta aiheuttaviin muutoksiin. Sairaudesta annetaan lopullinen lausunto aikuiselle koiralle.

PPM (persistent pupillary membrane)

liriksen I. värikalvon kehityshäiriö, jossa mustuaisen avautuminen ei ole ollut täydellistä, vaan värikalvolta lähtee rihmoja joko linssiin, sarveiskalvoon tai toiseen kohtaan värikalvoa. Muutokset yleensä ovat lieviä, eivätkä aiheuta yleensä oireita.

Lisäksi lappalaisroduilla on satunnaisesti diagnosoitu harvinaisempia silmäsairauksia kuten glaukooma, keratiitti ja näköhermon coloboma.

MUITA VIKOJA JA SAIRAUKSIA

Lonkkaniveldysplasia

Lonkkanivelen kehityshäiriö ja muut luuston kehityshäiriöt, jotka tutkijoiden mukaan ovat osin perinnöllisiä, osin hankittuja ja joiden vaikeusasteet vaihtelevat. Yleensä ne eivät aiheuta normaalia elämää, paitsi hyvin vaikea-asteisena, jolloin ne saattavat aiheuttaa kipuja. Ylipaino pahentaa oireita.

Kyynärnivelen kasvuhäiriöt

Kyynärniveldysplasia (puhekielessä kyynärvika) voidaan jakaa useaan eri muotoon, joiden taustalla on kyynärnivelen nivelpintojen epäyhdenmukaisuus. Periytymistapa on epäselvä. Oireet alkavat keskimäärin 4 - 7 kuukauden iässä. Tyypillinen oire on ontuminen, joka voi pahentua rasituksessa tai olla voimakkainta levon jälkeen. Kyynärnivelet arvioidaan asteikolla 0-3 joista 0 = ei muutoksia ja 1-3 eriasteisia nivelrikkomuutoksia. Kyynärnivelen kasvuhäiriötä hoidetaan useimmiten lääkityksellä, painonhallinnalla ja sopivalla liikunnalla sekä niveltä tukevilla valmisteilla. Leikkauksilla voidaan poistaa mm. irtopaloja nivelestä sekä siistiä nivelpintojen rosoisuutta.

Polvilumpion sijoiltaan meno (patellaluksaatio)

Patellaluksaatio on synnynnäinen ja jaetaan vian vakavuuden perusteella neljään eri asteeseen. Lievemät asteet ovat yleensä oireettomia. Vaikeampiasteiset vaativat leikkaushoitoa.

Epilepsia

Kaatumatauti on aivojen sähköisen toiminnon häiriö, joka ilmenee eriasteisina kohtauksina koirilla. Aidon epilepsian synty tapa ei ole täysin selvillä. Epileptiset kohtaukset voivat johtua myös muista sairauksista tai tekijöistä. Diagnoosin teko on pitkälti muiden kohtauksia aiheuttavien tekijöiden poissulkemista. Toistuviin kohtauksiin aloitetaan säännöllinen lääkityshoito.

Kilpirauhasen vajaatoiminta (hypotyreoosi)

Hypotyreoosi tarkoittaa häiriötä kilpirauhasen tyroksiinin tuotannossa. Kilpirauhanen ei kykene valmistamaan tyroksiinia riittävästi. Oireisto voi olla hyvin monenlaista. Aineenvaihdunnan häiriöt näkyvät mm. alentuneena kylmän sietona ja lihomisena. Turkin laatu huononee ja kuivuu, eikä se vaihdu normaalisti. Sairauteen on olemassa lääkityshoito.

Addisonin tauti

Lisämunuaiskuoren tuhoutuminen tai toimimattomuus aiheuttaa vajaatoiminnan oireita eli Addisonin taudin. Tautia todetaan nuorilla ja keski-ikäisillä (2-4-vuotiailla) koirilla, nartuilla uroksia enemmän. Yleisiä oireita ovat oksentelu, ripuli, ruokahaluttomuus, vatsakipu ja painon menetys. Addison-sairas koira voi olla väsynyt ja haluton, myös tärinää, lihasheikkoutta ja lihaskipuja voi esiintyä. Sairauteen on olemassa lääkityshoito. Ei yleisesti esiintyvä sairaus.

Cushingin tauti

Lisämunuaisen kuorikerroksen liikatoiminta. Taudin oireet johtuvat liiallisesta kortisolintuotannosta. Syynä on useimmiten aivolisäkkeen hyvälaatuisen kasvain tai lisämunuaisen kuorikerroksen kasvain. Yleisiä oireita ovat iho-oireet, lisääntynyt juominen ja virtsaaminen, läähätys, väsymys, apeus, kiimahäiriöt, lisääntynyt ruokahalu ja infektiokerkyys. Sairauteen on olemassa lääkityshoito. Ei yleisesti esiintyvä sairaus.

Pompen tauti (glykokeenin kertymäsairus, GSD II)

Koirilla Pompen tauti ilmenee mm. hidastuneena kasvuna, toistuvana liman oksentamisena, etenevänä lihasheikkoutena ja jatkuvana läähätyksenä. Tautiin liittyy myös käänteisvirtaus ruuansulatuskanavassa, johtuen laajentuneesta ruokatorvesta sekä sydänpoikkeavuuksia. Sairauden ensioireet puhkeavat n. seitsemän kuukauden ikäisillä pennuilla. Koska sairaus on etenevä, siitä kärsivät koirat joko kuolevat tai lopetetaan yleensä ennen kahden vuoden ikää. Koirien Pompen tautiin ei ole hoitoa. Sairauteen on olemassa geenitesti.

DM (degeneratiivinen myelopatia)

Degeneratiivinen myelopatia on perinnöllinen etenevä selkäytimen rappeumasairaus, joka johtaa koiran takapäähän heikkouteen ja myöhemmin mahdollisiin halvausoireisiin tyypillisesti 8 - 14-vuotiailla koirilla. Oireet alkavat takaraajojen koordinaatiohäiriöillä, jotka pahenevat 6 - 12 kk kuluessa johtaen takaraajojen halvaukseen. Sairauteen on olemassa geenitesti.

Allergiat

Yksilön peritty kyky muodostaa vasta-aineita on heikentynyt. Allergiaoireet eri yksilöillä voivat olla hyvin vaihtelevia. Myöskään samalla yksilöllä oireet ja allergiatilanne eivät pysy muuttumattomina vaan koira voi herkistyä uusille aineille tai elimistö voi oppia sietämään joitain aineita paremmin. Oireiden voimakkuus ja hoidon tarve ovat yksilöllisiä. Allergiat voivat aiheuttaa iho-ongelmien lisäksi myös korva- ja suolisto-oireita. Allergian tutkimuksen ja hoidon kustannukset vaihtelevat muutamasta kymmenestä eurosta satoihin euroihin vuodessa. Ennen kuin ihottumaa aletaan hoitaa allergiana, täytyy sulkea pois muut ihosairaudet ja mahdolliset loiset. Lappalaiskoirilla allergiat ovat melko harvinaisia.

Purentaviat

Ylä- tai alapurenta. Purentavirhe ei yleensä haittaa koira itseään. Harvinaiset vaikeat purentaviat, jolloin esimerkiksi koiran kulmahampaat pureutuvat ikeniin, vaativat lääkärin hoitoa.

Häntämutka

Nikamavika hännässä on yleensä todettavissa jo luovutusiässä (myydään halvemmalla tai palautetaan osa kauppahinnasta). Yleensä harmiton eikä vaadi toimenpiteitä. Häntämutkaa ei pidä sekoittaa sallittuun paimenkoukkuun/J-koukkuun.

Kivesvikaisuus

Toisen tai molempien kivesten puuttuminen, todetaan viimeistään 1-vuotiaana. Palautetaan Kennelliiton suosituksen mukaan kolmasosan kauppahinnasta (mikäli tätä ei ole huomioitu kauppahinnassa, jolloin asiasta on oltava merkintä kauppakirjassa).

Napatyrä

Usein todettavissa jo luovutushetkellä. Yleisimmät napatyrät ovat rasvakudosta sisältäviä ja sulkeutuneita, niistä ei ole mitään terveydellistä haittaa koiralle eikä leikkausta tarvita. Jos napatyrästä kehittyy terveydellinen riski (eli kyseessä ohutsuohta sisältävä varsinainen tyrä), maksaa myyjä mahdollisen leikkauksen tai koira myydään edullisemmin, jolloin asiasta on oltava merkintä kauppakirjassa.

**MYYJÄ VAKUUTTAÄ, ETTÄ LUOVUTUSHETKELLÄ PENTU
ON HÄNEN TIETÄMYKSENSÄ MUKAAN TERVE.**

Aika ja paikka: _____

Allekirjoitukset:

myyjä

ostaja